GAUDEO

John Carter Brown.

BOUND BY RIVIERE.

Fajal.

Pico.

Gorv
ende Flo
res.

De sche-
pen ko-
men in d
Hoofden

Setten
voor pe
ten.
Kom
binnen
Texel.

Waerachtigh Verhael

Van de Schip-vaert op
OST-INDIEN,

Ghedaen

met de acht Schepen, onder den Heer Admirael *Jacob van Neck*, en de Vice-Admirael *Wybrand van Warwijck*, van Amsterdam gezeylt in den jare 1598.

Hier achter is aen-ghevoeght

De Voyagie van Sebald de Weert, naer de Strate MAGALANES.

t'AMSTELREDAM,

Voor Ioost Hartgerts, Boeck-verkooper in de Gast-huys-steegh/ in de Boeck-winckel/ bezijden 't Stadt-huys/ ANNO 1648.

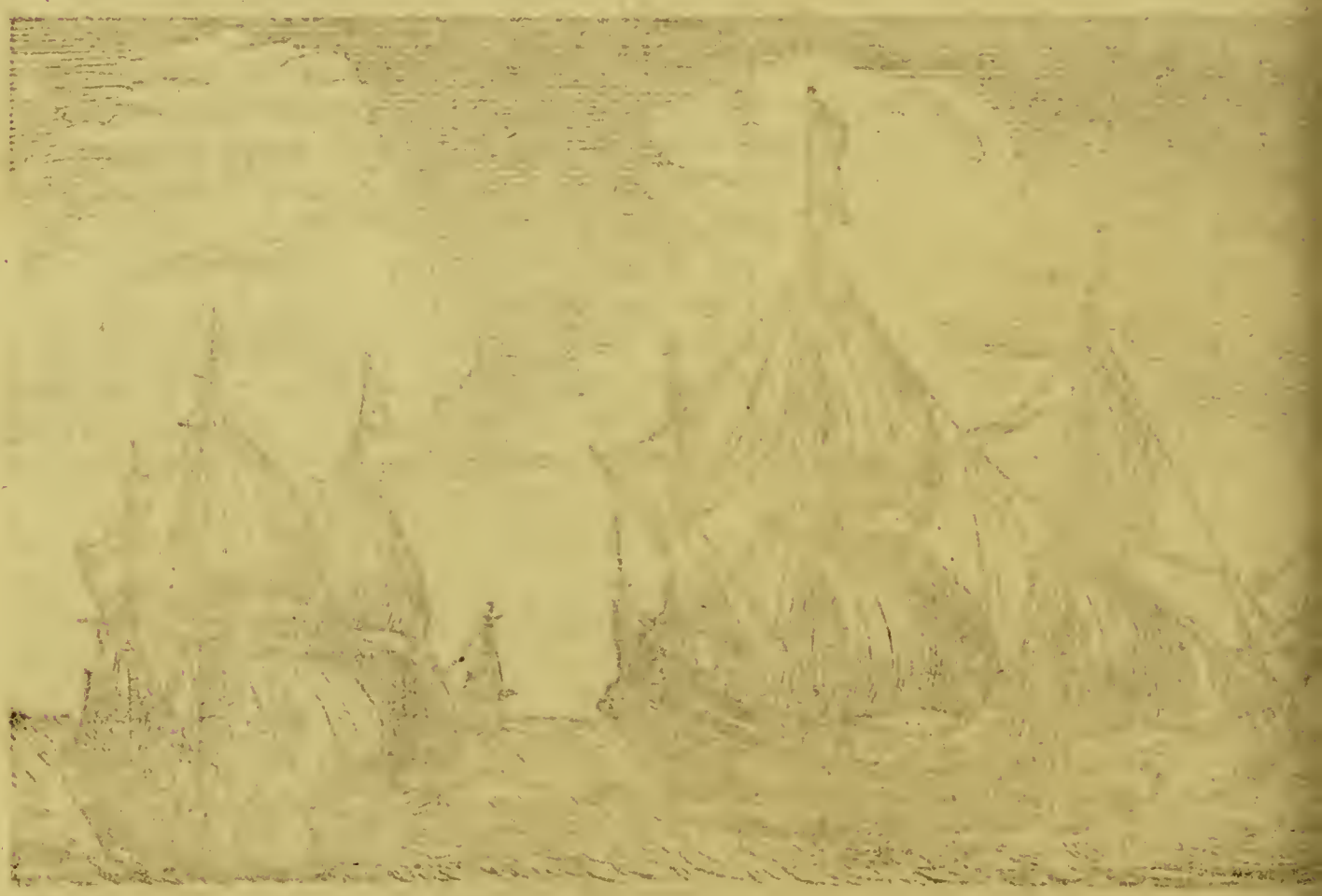

Boston

SCHIPVAERT op OOSTINDIEN ONDER den A

Raet Houdinge op Ambona Foly 19

Stadt

ACOB van NECK met 8. SCHEEPĒ en SIBALT de Waert

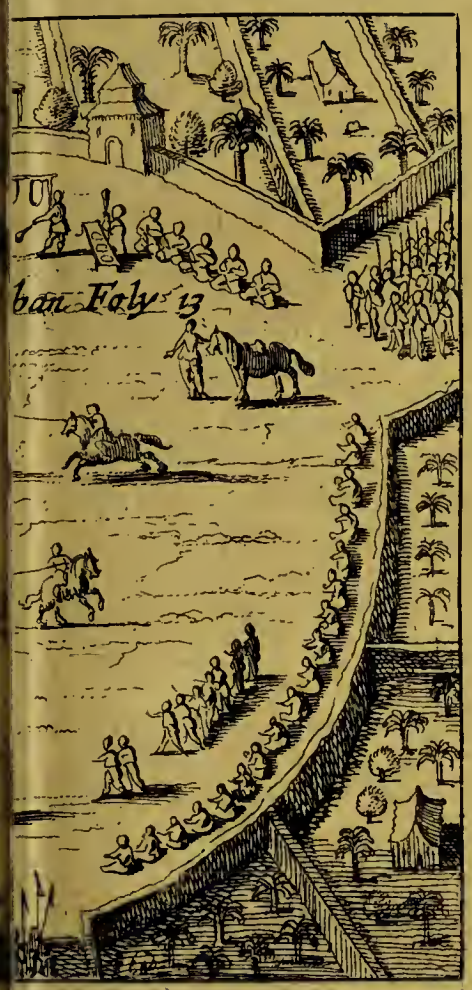

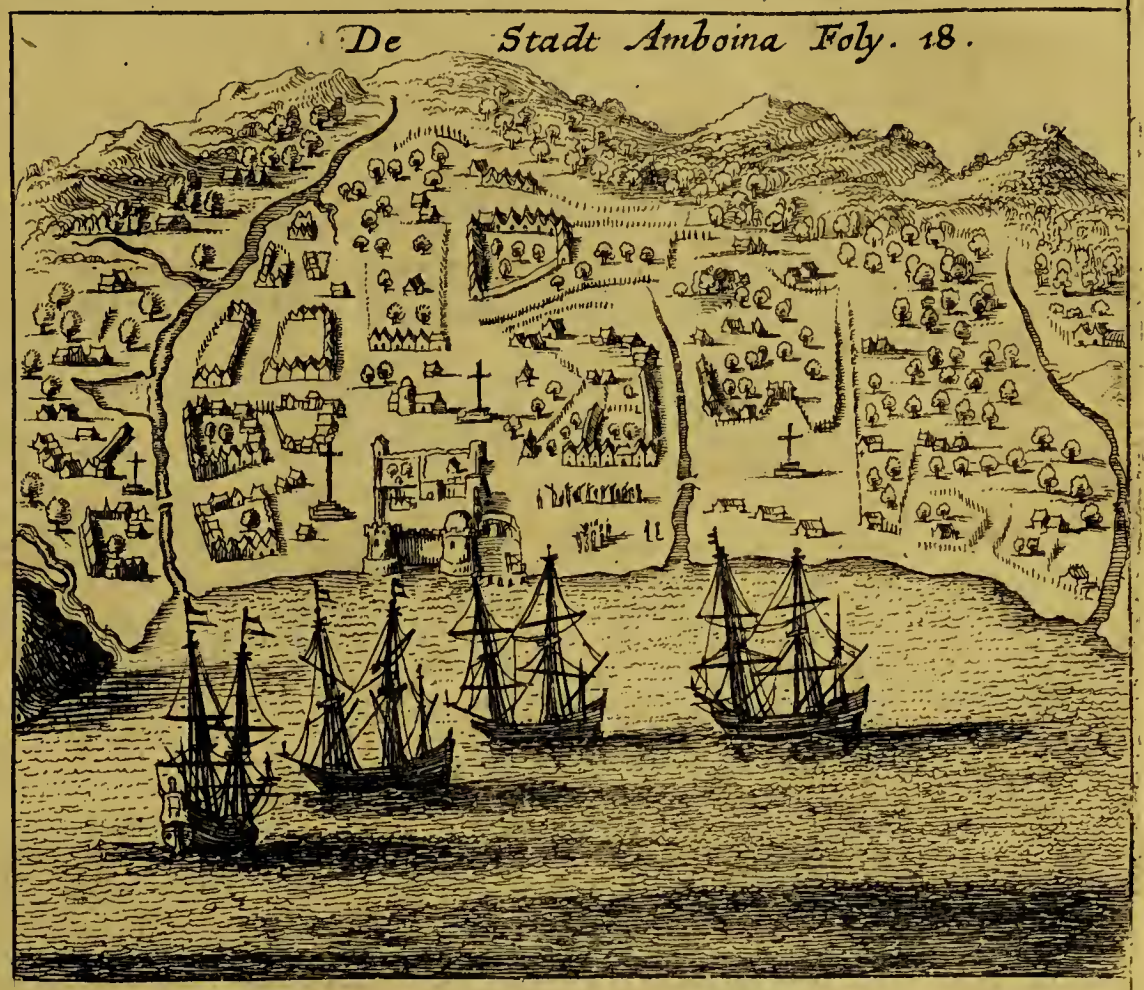

Foly 62

RP JCB

Waerachtigh Verhael

VANDE

Schip-vaert op Ooſt-Indien, ghe-

daen by de acht Schepen; in den Iare 1598.

van Amſterdam uytgezeylt, onder 't beleyt van den Admirael *Jacob Corneliſſz. van Neck*, en de Vice-Admirael *Wybrand van Warwijck*:

Ghetrocken

Uyt het Fournael ofte Dagh-regiſter, voor deſen daer van ghedruckt; ende doorgaens, tot beter onderrechtinge des Leſers, uyt verſcheyden andere Schrijvers verrijckt.

Toeruſtinge/ ende namen van de Schepen/ ende Schippers.

IN den Jare onſes Heeren 1598. hebben de Heeren Bewint-hebbers van d'Ooſt-Indiſche Compagnie toegheruſt ſes heerlijcke Schepen/ met twee Jachten/ om te varen naer Ooſt-Indien. Deſe Schepen/ ende de Schippers daer op varende/waren genaemt/ als volgt: Het eerſte Mauritius, daer Admirael op was Jacob Corneliſſz. van Neck, Amſterdammer; Schipper Govert Janſz. ende Commijs Cornelis Heemſkerck. Het tweede Amſterdam, daer Vice-Admirael op was Wybrand van Warwijck, mede Amſterdammer; Schipper Cornelis ſz. Fortuyn. Het derde Hollandt, daer Schipper op was Symon Lambertſz. u, ende Commijs Uyte Nijn. Het vierde Zeelandt, daer Schipper op was aes Janſz. Melck-nap. Het vijfde Gelderlandt, daer Schipper op was Jan uyn, ende Commijs Hans Hendrickſz. Bouwer. Het ſeſte Uytrecht, daer ſchip- op was Jan Martſz. Het groote Jacht/ghenaemt Vrieſlandt, daer Schipper was Jan Corneliſz. Commijs Wouter Willekens. Ende 't kleyne Jacht/ghenaemt Over-Yſel, daer Schipper op was Simon Janſz. Hoen; Commijs Arent rmanſz. van Alckmaer. Waren op alle de acht Schepen ſterck ontrent 560 an/ ende werden den 9 Maerte ghemonſtert.

Die uyt Texel t'zeyle gaen.

Den eerſten Meye zijn ſy uyt Texel t'zeyl gegaen met een z. o. windt: Ende en den 15 dito het Eylandt Madera, met de Eylandekens daer omtrent ghehen/ die de Portugeſen Deſertas, dat is/ woeſt oft onbewoont noemen/ ende

onse ghemeyne Schippers De Sarters. Den 17 passeerden sy de Eylanden va
Canarien / als met name Gomera ende Palma: Ende den 23. de Ilhas de Cab
Verde, by den onsen de Zoute Eylanden ghenaemt/ende onder andere 't Eyland
Mayo, ende dat van Santjago. Den eersten Junij vingen sy een Schildt-padde
weghende 143 pondt/Hollandtsch gewichte. Den 8 dito zijn sy de Linie Equ
noctiael ghepasseert / ende den 25 dito de drooghten van Brasil, legghende o
18 graden bezuyden de selve Linie.

Schildt-padde die 143 pont weeght.

Passeren de Linie.

Krijgen de hooghte van Caep de Bona Speranza.

Den 24 Julij hebben sy de hooghte ghehadt van Caep de Bona Speranza, g
leghen op 35 graden bezuyden de Linie: Ende saghen den 27 dito / veel lan
ghe stroncken drijven/ sommige wel van 20. oft 25 vadem/ als oock groote me
nighte van Voghels / 't welck een goedt merck-teecken is van de selve Caep
Den 28 dito / nae dat sy des nachts een groote storm ghehadt hadden / saghe
sy een Vree-vyer op de stenghe / 't welck soo klaer was lichtende / als offer ee
kaers op ghestaen hadde. Den 31 dito / hebben sy 't Landt van Caep de Bon
Speranza ghesien.

Anckeren onder de hoeck vã Madagascar.

Den 24 Augusti hebben sy 't Landt van S. Laurens, oft Madagascar ghesien
ende des anderen daeghs ontrent de hoeck van 't selve Landt geanckert/'t welc
't eerste was dat sy een Ancker uytwierpen sint sy uyt Texel ghezeylt waren
Den 29 dito/ smorgens/ zijn sy de Caep S. Sebastiaen gepasseert/ ende 's daegh
daer nae de Caep Juliaen.

Krijghen Ilha do Cerne oft Mauritius Eylandt in't gesicht.

Daer sy een goede Haven ende ververschinghe vinden.

Den 17 Septembris kreghen sy een Eylandt in't ghesichte / by den Portu
gesen genaemt Ilha do Cerne, 't welck groote blijschap maeckte onder de Sch
pen/als verhopende datter Water ende ander ververschinghe soude te bekome
zijn/ welcke sy noodigh van doen hadden / om dat het scheurbuyck sich onder d
maets begost te verheffen. Daerom sy oock den 18 dito/ 's morgens/ met twe
Schuyten volcks nae 't Landt gheroeyt zijn / waer van de eene een schoon b
floten Haven ghevonden heeft / daer men wel met vijftigh Schepen soude hel
ben moghen in legghen / beschut van alle winden / ende met seer moye ancker
grondt. De maets teghen den avondt weder t'Scheep komende/ brachten ac
oft neghen groote ende seer veel kleyne Voghelen mede/die sy metter handt gh
grepen hadden/hebbende oock heel schoon Water gevonden/ dat van 't gebergh
te quam af-loopen / soo dat het de schoonste Haven is om te ververschen d
men soude konnen wenschen.

Den 20 dito is het meeste volck van alle de Schepen aen Landt geweest / a
waer een Predicatie ghedaen werdt by seker Dienaer/varende op 't Schip va
den Vice-Admirael. Nae de Predicatie danckten ende loofden sy den Almo
ghenden Godt dat hy haer ter plaetse gebracht hadde daer sy haer ververssche
mochten/want hadden sy daer niet aen-gekomen/veele en souden 't niet nae ve
telt hebben. Dit Eylandt werdt van hun ghenaemt Mauritius, om oorsaeck e
yeder ghenoegh bekent / onnoodigh alhier te verhalen. Den 21 dito zijn sy na
een ander plaetse van 't Lant gevaren/om te sien of daer eenigh volck op woo
de/ maer en hebbender niet een mensch op vernomen. Hier vingense groote m
nighte Voghelen/die/als de maets daer by quamen/bleven sitten/ende niet ee
en wisten van opvlieghen / alsoo dat syse metter handt grepen / daer door ve
merckende dat het een onbewoont Landt moeste wesen.

Tamme Vogelen metter handt gegrepen.

Een Indiaen

Den 27 dito heeft seecker Indiaen / die sy de reyse te vooren van Madagasc
mede ghebracht hadden / het Christen-gheloove aenghenomen / ende hem lat

Doope

oopen/zijnde ghenaemt gheworden Laurens. Den 29 dito hebben sy noch een laet hem
der plaetse op't voorschreven Eylandt besocht / daer veel Cocos boomen ston- Doopen.
n/ waer van sy ettelijcke vruchten mede brachten / maer vernamen nerghens
een volck.

Beschrijvinghe van't Eylandt de Cerne, nu gheheeten Mauritius, legghende op 21 graden bezuyden de Linie Equinoctiael.

Dit Eylandt begrijpt vijftien mijlen in't ommegaen / weynigh meer ofte Grootte.
in; ende heeft (soo gheseydt is) een seer schoone Haven / alwaer het voor't
t hondert ende meer vademen diep is. Het is een seer hoogh bergh-achtigh Gestalte.
andt/ ende de Berghen zijnder heel groen bewassen met Boomen / meest wil-
/ dan datter somtijdts een Palm-boom ende Palmitas-boom onder loopt / die
chtans veel beter ende schoonder zijn in de Valeyen. De Berghen zijnder
hooghe / dat het Landt meest den tijdt met Wolcken bedeckt is / ende daer
ntijdts sulcken roock over gaet / datmen qualijck sien mach. Het isser meest
steenachtighe grondt: doch / niet teghenstaende / seer vruchtbaer van wilde Grondt.
oomen / die soo dicht staen / datmen der nauwelijcks door en mach passeeren. Gewas.
Hout van dese Boomen is soo schoonen Ebben-hout als in eenighe Landen Ebben-
ach gevonden worden/ swart als peck/ende glat als Elpen-been; men vinter hout.
ede dat schoon roodt is / ende ander/dat soo geel is als Wasch; ende is van't
ve driederley tot een proeve mede ghebracht in Hollandt / ende uytnemende
oon bevonden. De Boomen hebben van buyten seer dicke groene schorssen/
de daer onder het Ebben-hout. Dit Eylant heeft oock veel Palmitas-boomen, Palmi-
aer van de onse goede ververschinghe hadden. Dese wassen ghelijck de Cocos tas-boo-
omen/ende boven aen den boom is een dicke krop/die hieuwen sy af/ende daer men.
as seker pit in / 't welck sy uyt deden ende op aten/ daer somtijdts salaet van
akende / 't welck hare lichamen seer purgeerde: is soo wit ende soet als een Ghetem-
aep / dan doorghesneden zijnde / wat schelfferachtigh. De onse hebben op dit pertheyt
ndt sekere hutten gemaeckt / ende de siecken die sy t'scheep hadden daer in ge- van de
acht / die in korter tijdt weder gesont wierden: waer uyt te bemercken was/ locht.
t het een gesont Landt moeste wesen. De Zee isser uyttermaten visch-rijck/ Visscherije.
de maets / visschende met een Zeghe / in eenen hael wel derde-half tonne
sch vinghen/ ende konden het net qualijck aen-halen door de groote menighte
visschen/welcker ghelijcke by ons niet en zijn/uytgenomen Ael ende Baers/
sy hier mede vonden/doch niet veel. Sy vinghen onder andere een Roch die
groot was datter een heel Schip volcks twee maeltijden genoegh aen t'eten
dden. Daer zijn oock overvloedigh veel Schildtpadden / soo groot / dat de Groote
aets met haer vieren op een van de selve stonden/ welcke met haer alsoo voort Schildt-
oop: De schelpen oft schilden waren soo groot/ dat sy met haer tienen in een padden.
n die konden sitten. Het ghevoghelte / ende met namen de Tortel-duyven/ Ghevo-
nder met meenighte / soo dat drie van de onse op eenen achtermiddagh ghe- ghelte.
nghen hebben hondert ende vijftigh Tortel-duyven: ende hadden sy'er meer
nnen dragen/ soudender meer met der handt gegrepen ofte met stocken doodt
esmeten hebben. Sy vondender oock wel Reyghers / dan die kondense niet

grijpen/ maer werdense terstont uyt het gesichte quijt/ mits sy haren wijck t
geboomte namen. Daer waren oock wilde Gansen/doch wepnigh/ende groo
menighte van graeuwe Papegaepen. Onder andere warender seecker Vogel
seer soo groot als by ons de Swanen/ met groote hoofden/ ende op het hooft e
bel/in maniere van een kapken/hadden geen bleughels/ dan in plaetse van die
3. oft 4 swarte penuekens/ende daer haren steert soude staen/sonder 4. oft 5 g
krulde pluymkens/ van coleur graeuwachtigh. Dese Vogels noemden de on
Walgh-vogels. Walgh-vogels, eensdeels om dat sy/hoe lang datmense oock sood/eben hart en
taey bleven/ behalven de maghe ende boyst/die seer goet waren: eensdeels ooc
om dat sy/ door de menighte van Toytel-duyfkens/ die sy konden bekomen/ g
noeghsaem de walge kregen van de booysz Vogels. Dit landt/op't welck de o
se noch menschen noch geenerley vierboetigh gedierte en hebben konnen vinde
is inmers soo diensteliick in't heen varen / om te ververschen / als 't Eylan
van S. Helena in't wederom keeren. Sy vondender wel 300 pont Wasch/ da
Griecksche letters op stonden / als oock een Bove-net / met een Windt-boom
ende groote Kee/waer uyt sy wel saghen datter een Schip moest ghebleven zij
De Vice-Admirael heeft op dit Eylandt aen een Boom doen ophangen seeck
compartement van hout/om/offer eenige Schepen aen quamen/dat sy sien so
den datter Christenen geweest waren; Hier op waren gesneden de wapens v
Hollandt/ Zeelandt ende Amstelredam/ met dese woorden: Christianos Refo
mados, Gerefoyrmeerde Christenen. De selve Vice-Admirael heeft oock op e
blacke plaetse alhier/wel vier mael soo groot als den Dam tot Amsterdam/e
Tuyn laten afpalen/ende die met allerhande vruchten bezaept ende beplant/o
te sien offer yet soude willen wassen/ ende dat tot booydeel van andere Schepe
die daer souden moghen komen om haer te ververschen/ latende daer met eene
sommige Hoenderen/ om booyt te setten ende te vermenighvuldigen.

Tot den Leser.

De schepen verstrecken van malkanderen.

DE goetgunstighe Leser sal weten, hoe dat alle de acht Schepen by den and
ren zijn gebleven tot neffens de Cabo de Bona Speranza, alwaer sy door gro
onweder op den 8 Augustij 1598. van den anderen geraeckt zijn: ende
vijve, namentlijck Amsterdam, Zeelandt, Gelderlandt, Uytrecht, ende 't groo
Jacht, ghenaemt Vriesslandt, zijn vervallen op't Eylandt Mauritius, daer sy veertie
daghen stil laghen, sonder van d'ander drie, namentlijck Mauritius, Hollandia, en
't kleyne Jacht, ghenaemt Over-Yssel, te weten: welcke drie aen't Eylandt San
Maria gelandet waren, ende van daer t'zeyl gegaen naer Bantam. Waerom wy ee
in't korte sullen verhalen wat haer op't voorschreven Eylandt tot Bantam, ende
de wederom reyse bejeghent is, ende dan weder keeren tot onse voorghenomen b
schrijvinghe van de eerste vijf Schepen.

De drie Schepen ghekomen zijnde onder 't Eylandt S. Maria, hebben alda
booy eerst den Coning ofte Phulo gevangen genomen/ die booy sijn los-geldt g
een Koe met een vet Kalf. Sy en vonden op dit Eylandt niet besonders / wa
het was buyten tijts/ende d'Oraenjen en hadden maer bloessem/doch Suycke
riet ende Hoenderen warender tamelijck wel te bekomen. Daer leggende/sage
sy een vreemt wepr-spel. In een Canoa oft Schuytjen waren seeckere Indiane
die een Walbisch in't gesicht hadden: ende om dien te vangen / voeren daer na
to

e/ende wierpen hem een Harpoen-yſer in't lijf/ daer een lange touw/van baſ-
t van boomen gemaeckt/vaſt aen was; de walviſch hem ghequetſt vindende/
oot dooz't water/eñ ſy lieten hem ſoo lange bot met het tou/als 't ſelve mocht
cken: doe trock hy de Canoa voozt/die ſlingerende of het een ſtropken geweeſt
dde: dan de Indianen, haer verlatende op het ſweemmen/ paſten daer niet op/
ſy omgetrocken werden. Dit een tijdt lang geduert hebbende/is hy ten leſten
achteloos ghewozden/ende ſy trocken hem tuſſchen windt ende water onder't
idt/ alwaer ſy hem met het leeghſte water in ſtucken hieuwen/ ende elck nam
er van ſoo veel als hy begeerde. De onſe konden daer mede genoegh van ghe-
egen hebben/maer het ſach'er ſoo ſpeckachtigh upt/dat ſy't niet en begeerden.
Van daer voeren ſy nae de groote Baye van Anton Gil, alwaer ſy hare vaten
lden met water. De Indiaen/die ſy d'ander reys mede genomen hadden/ge-
emt Madagaſcar, mocht hier wel ghebleven hebben/dan ſeyde/dat hy'er onbe-
nt was/ende lieber wilde met den onſen ghekleedt gaen/dan daer naeckt. In
ſe Baye en bleven ſy maer vijf daghen/ vermidts datter weynigh oft gheen
verſchinghe te bekomen was/upt oozſake dat de Coningen teghen den ande-
i Oozlooghden/ ende een van haer doodt gheſlagen was/ ſoo dat de Inwoon-
es ſelve van hongher ende ghebzeck verginghen.

Hoe de Indianen de Walviſchen vanghen.

T'zeyl gegaen zijnde na de voozſz. vijf dagen/ zijn ſy met goeden ſpoet geko-
n tot vooz de Stadt Bantam, op den 26 Novembzis 1598. Ende hebben ter-
nt de vzientſchap geſocht van die van der Stadt/ varende te dien eynde/Cor-
is Heemſkerck, Commijs op den Admirael/ aen landt/ om met haer te han-
len/doch ſy meenden het waren de ſelve luyden/die't Jaer te voozen van daer
eſchepen waren/ ende hadden ſich ſoo langhe in Zee ghehouden; daer by
ghende dat het Zee-roovers waren/ ghelijck haer de Pozтugeſen vooz deſen
js ghemaeckt hadden. De onſe hebben haer ſelve verdedight/ ende aen landt
ſonden den Abdul, die ſy d'ander reys mede genomen hadden. Deſe met haer
eeckende/maeckte dat ſy gehooz kreghen/ende hare gheſchencken pzeſenteer-
t aen den Coning/ die maer een Kindt en was: dan de oberſte Gouverneur
Cipate, die Coninglijcke macht hadde/heeft de geſchencken upt 's Conincks
me ſeer danckelijck ontfanghen: namelijck een Vergulden Kop/ met ſeecke-
Fluweelen ende Zijde Lakenen/eenige ſchoone Glaſen ende Vergulde Spie-
els. Daer-beneffens werden hun overghelevert de ghezeghelde Bzieven van
Ho: Mog: Heeren Staten/ ende ſijne Pzincelijcke Excellentie/ welcke met
ooter eerbiedinge/ al kruppende/ werden ontfanghen. Dit aldus ghepaſſeert
nde/ hebben ſy met die van Bantam begonnen te handelen/ ſoo dat ſy/ eer vijf
ken ten eynde quamen/ meeſt alle hare ladinge hadden. By de vier weecken
z Bantam gelegen hebbende/quamen d'ander vijf Schepen/wel ghecondition-
ert/ aen-gezeylt/ geen ofte weynigh kranck volck hebbende. Daer ſagh men
ce Topſtanders ende Vlaggen waepen/elck den anderen eere aen-doende met
ieten ende vergaſten/ naer des landts gebzuyck. De Pzauwen quamen haer
acks aen boozt met allerhande ververſchinghe/ die ſy om tinne-werck tegen
n onſen vermanghelden/ ghevende vooz een tinne-lepel ſoo veel eetwaren als
der in een dagh ofte twee van doen hadde. 't En dede de eerſte dzie Schе-
n gheen goet/dat Abdul verklaert hadde/datter noch ſoo veel Schepen achter
ren/ende noch andere quamen upt Zeelandt/ want moeſten daerom vooz 55
ut Pepers/eerſt dzie/ende daer na vier Kealen van achten geven/ ende 't was

De dzie Schepen komen vooz Bantam.

Daer ſy verſoecken met vziendtſchappe te mogen handelen.

Ende den Coningh beſchencken.

Handelinge met die van Bantam.

De ſchepen komen wederom by een.

al om Realen dat de Inwoonders riepen/ de kramerijen en warender verre-v
soo wel niet begeert. Tot de voorschreven drie eerst aen-gekomen Schepen hee
ter noch een op Hollandt geladen/te weten het groote Jacht genaemt Vriesland
Ende de vier keeren/ gheladen zijnde/ naer huys toe.

Dese / naer dat sy wel vol gheladen waren / deden aen Landt de wete / dat vertrecken wilden / om een yeder te betalen: Ende daer nae wel versien zijnd van Rijs en ander verversschinge/zijn sy op den 11 Januarij 1599. vertrocke ende onder Sumatra gezeylt/ daer sy haer Water in-namen/want het Water t Bantam haest wit wordt/ende op 't leste vol Mayen komt. Op Sumatra mange den sy voor Messen/Spieghels/Lepels/Naelden/Bellen ende diergelijcke kr merije/veel fruyten/als Meloenen/Concommers/Ajuyn/Loock/ende oock w Pepers / die uytnemende goedt was. Seeckere daghen voor haer vertreck v Bantam, namen de 4 andere Schepen/ die gedestineert waren om na de Moluc te varen/ aen de gheladene Schepen oorlof/ ende gingen des nachts t'zeyle/ m soo grooten ghetier van schieten dat het over 't gheheele Eylandt dreunde/ en gantsch Bantam op de been was / niet wetende watter gaens mocht wesen: d siende dat de Schepen vertrocken/ waren daer over seer verblijt/ want het ha seer qualijck behaeghde/dat de onse met acht Schepen op de reede lagen.

Comen onder 't Eylandt S. Helena/daer sy haer ververschen.

De vier Schepen van Sumatra t'zeyl ghegaen zijnde / zijn met goeden spoe ghekomen onder 't Eylandt S. Helena, alwaer sy haer acht daghen verversc hebben. Dit Eylandt bevonden sy wel / als Jan Huyghe van Linschoten schrijf vol van allerley overvloedt/ als Geyten/Bocken/ wilde Verckens/Veldt-hoe ders/Duyven/ende diergelijcke/maer door 't schieten van al het volck van ve schepden Schepen/ die daer aen komen ende loopen jaghen/zijnse soo schou en quaedt om krijgen/ dattet te veel moeyten was daer nae te talen. De Geytjer gheschoten zijnde liepen op de steyle berghen / daerse niet mogheljck en war om krijghen. Visch en konden sy mede soo veel niet vanghen als sy wel geer ghehadt hadden / dan namen daer soo veel Waters in / als sy tot Huys toe va doen hadden.

Sy hebben hier op-gheset ende laten staen eenen Pieter Gijsbrechtsz. Hoogh boots-man van 't groote Jacht / om dat hy sijn Schipper gheslaghen hadd hem latende een deel vroodts/ Oly/ Rijs/ hoecken om Visch te vangen/met e Koer ende een deel buskruyt/ende seyden hem soo adieu.

Ende zeylen van daer naer Texel.

Den 19 Julij 1599. zijn sy onverseert ende sonder eenigh ongheluck in Tex ghekomen/ den Heere niet konnende te vollen dancken van soo goeden ende spo dighen reyse als hy haer verleent hadde/want sy waren gheladen met vier hon dert last Pepers/ hondert last Naghelen/wat Massa oft Foelie/Notemuschate ende Caneel: Ende hadden dese verre reyse gins ende weder ghedaen in m dan 15 Maenden/ ghezeylt hebbende bet dan acht duysent mijlen weeghs.

De Heeren Bewinthebbers trocken terstont van Amsterdam naer Texel/o aldaer orde te stellen / ende de Commijs Cornelis Heemskerck met Hendri Buyck reysden naer zijn Excellentie/ die sy vrieden vrachten met kostelijcke gh schencken van den Coning van Bantam.

Den 27 Julij is den Admirael met het Schip Hollandia voor de Stadt Am sterdam gekomen/met groot geklanck van 8 Trompetten/werden van Stadt wege met Wijn beschancken/ende men luyde van blyschap alle de klocken.

Volgh

Volght nu de beſchrijvinghe van de reyſe van d'ander vier Schepen op de Moluccas.

Van de vijf Schepen leſt tot Bantam aenghekomen werdt het een (ſoo ghe- d'Ander
pdt is) mede gheladen op Hollandt: Ende d'ander viere / namentlijck Am- 4 Sche-
erdam, Zeelandt, Gelderlandt, ende Uytrecht, over de welcke als Admirael pen gaen
mmandeerde Wybrandt van Warwijck, ende Jacob Heemſkerck als Vice-Ad- van Ban-
mirael / zijn den 8 Januarij 1599. van Bantam t'zepl ghegaen nae de Eylanden tam t'zep-
an Molucken: Ende hebben den 13 dito des morgens geanckert voor de ſtadt le / ende
ccatra ontrent een mijle van 't Landt / alwaer de Sabandar haer terſtont is aen anckeren
oordt ghekomen met een Prauken / vraghende wat ſy begheerden / daer op de voor
ice-Admirael gheantwoordt hebbende / dat ſy daer gheanckert lagen om ver- Jaccatra.
erſchinghe te koopen / ſoo hebben d'Inwoonders gheſeydt dat ſy wel te vrede
aren / ende datter van als ghenoegh te bekomen was / preſenterende den onſen
ecker frupt ghenaemt Mangas, by ons hier voorzen in de eerſte Schip-vaerdt
eſchreven / waer teghen de Vice-Admirael haer vereerde met een Spieghel-
en / ende andere glaeſkens van kleynder weerden.

Den 21 dito / na dat ſy ontrent 4. oft 5 daghen in Zee geweeſt hadden / zijn ſy Komen
iederom nae de Wal toe-gheloopen / ende des nachts ghekomen voor de Stadt voor de
ubaon, oft Tuban. Den 22. 's morgens vroegh zijnder twee ſloepen met volck Stadt
aer 't Landt gheroept / ende des avondts weder aen boordt ghekomen / mede Tuban.
rengende een Edelman van het Landt / 't welck een Portugeſe was / ende had-
e 't Chriſten-gheloove verſaeckt. Deſe Renegado ſprack met den Admirael /
ide ſeyde / ſoo ſy daer drie oft vier Maenden wilden wachten / ſouden ladinghe
henoegh moghen krijghen tot haer believen.

Den 23 dito weder aen Landt gevaren zijnde / ende den Coning eenige kley-
e gheſchencken vereert hebbende / zijn ſy 's avondts aen boordt ghekomen met
el 19 ſacken Rijs / die de Coning haer voor de ſelve vereeringhe gheſchoncken
dde. Den 24. 's morghens / zijnder twee Sloepen aen Landt ghevaren / om
n Coning te ontfanghen / die gheſeydt hadde aen boordt te willen komen om
e Schepen te beſichtighen. Aen Landt komende heeft de Coning onſen Vice-
dmirael in zijn Paleys ghebracht / hem toonende alle zijn Vrouwen ende
ong-vrouwen / als oock alle ſijn Peerden / die ſeer ſchoon ende wel ghehavent
aren. Des middaeghs is de Vice-Admirael met des Coninghs Soone aen
oort gekomen / want de Coning ſelfs niet en wilde. Zijn Soone voer 's avonts
eder aen Landt / ende wierdt upt de vier Schepen met 16 ſcheuten groſ ghe-
hut vereert / waer in hy een goedt behaghen hadde. Sy hadden hem ſeer
enoodt met haer te willen eten ende drincken / maer hy heeft het om ſy-
es wets wille gheweyghert.

Beſchrijvinghe van de Stadt Tuban, gheleghen op 't Eylandt Java Major.

Deſe Stadt Tuban is een fraeye koop-ſtadt / rondt-om bemuert / ende met
uten poorten beſet / die ſeer net op haer maniere gemaeckt zijn / ende is wel de
hoonſte Stad op 't Eylandt Java. De Coning / na dat de onſe van de Inwoon-

Coningh van Tuban ende sijnen staet.

ders verstonden/is de machtighste Coning van gantsch Java, ende kan/als hy te velde wil trecken/in 24 uren tijdts ettelijcke duysendt Mannen by een hebben/ soo te Paerde/ als te Voet; Hy houdt seer grooten staet/ ende een Coninghlijck Hof/met veel Edeldoms. Was een dick vet Man van middelbare stature. De ghemeenschap van de onse was hem seer lief ende weert. Op een tijt/ soo de onse naer Landt voeren/quam hy met zijn Edelen ende Slaven nae 't strandt/sittende met de beenen cruys-wijs over malkanderen/als by ons de kleermakers/ op zijnen Olyphant/ in een Huysken als een Casteelken/ ter zijden afgheschut/ ende met een of-dack boven zijn hooft/ om den regen/ oft Sonne-schijn te weeren: Hy hadde een swart Fluweelen Pijken aen/ met wijde mouwen/ ende die hem vergheselschapten waren gheweert/ soo (als ghy in seecker conterfeytsel sien meught) met Roers ende langhe Spiessen/ die seer fraey zijn/ beter ende langher als in ons Landt/ ende sommige hebben aen 't eynde twee lang-uytsteeckende Ysers. Die den Olyphant regeerde/ konde hem met een haecxken trecken waer 't hem beliefde/zijnde bynaest soo ras als een Peerdt. De Coning quam selfs tot den onsen uyt/ rijdende de Sloepen tegen.

Sijn Paleys.

Aen Landt komende/ ging de Coning haer voor/ ende leydese tot in zijn Paleys/ het welck seer groot is/ ende veel vertrecken heeft. Sy ginghen ten eersten vijf trappen opwaert door een nauwe poort/ doch grooter als de ghemeene poorten (want sy daer te Lande seer enge ende leege poorten hebben) ende quamen alsoo in't principael Paleys/wiens muren waren van gebacken steen/ende de vloer gheplaveyt met steenen/ als by ons de estricken. Eer sy noch in't Paleys quamen/ saghen sy de stallen/daer in dat staen des Coninghs Olyphanten/ elck hebbende een eyghen dack staende op vier pilaren. In't midden staet een groote hooghe pael/ aen welcke de Olyphanten met een keten aen haren voorsten voet ghesloten staen. De grootste is een quaet ende fel Beest/ dat meenigh Mensche vernielt heeft/ ende als noch gheboden werdende desen oft ghenen te dooden/ doet niet alleenlijck dat/ maer werpt oock den dooden op zijn rugghe voor des Coninghs voeten. Hy is seer groot/ sterck/ ende wel twee Mans lenghte hoogh. De Coningh sitter op/ als hy teghen zijne vyanden ten strijde gaet. Sijn snuyt was de helft wit/ ende hy weter een gheweer mede te voeren/ ende met het selve soo wel om te gaen/ als eenigh Man. De ander Olyphanten waren twaelf in ghetale/ kleynder dan den voorgaenden/ maer elck om schoonst. Werden alle daghe elck besonder ghebracht in een Gracht by des Coninghs Paleys/ daer sy in't Water ghewasschen worden/ ende hare Meesters leerense legghen/ omkeeren ende meer andere dierghelijcke konsten.

Olyphanten.

Bagagie-kamer.

In't Paleys komende/ werdt hun voor eerst ghetoont een seecker Huys/ ghelijck als in seecker conterfeytsel te sien is; hier werdt des Koninghs bagagie bewaert in sekere kisten/ die'r veel waren/ ende twee drie hoogh op malkanderen stonden/ zijnde 't heele Huys daer af vol. Als hy erghens treckt/ neemt hy al dees bagagie met hem. Naest daer aen is het Huys daer zijne strijdende Hanen in bewaert worden/ hanghende elck in een korf; als by ons de Lewericks-korven ghemaeckt van stocken by-naest twee vingheren dick. Dese hebben al mede hare toesienders/ diese voeren/ schoon maecken/ ende leeren vechten; sy zijn te quader om dat sy aldus ghesloten sitten/ ghelijck met ons de bandt-honden de quaedtste zijn/ ende vechten met sulcken furie dattet wonder

Hanen-huys.

er om ſien is / gheliick men in de voorgaende Schip-vaerdt vreeder mach le-
n. Volght het Huys van de Papegayen / welcke niet en zijn ſoodanighe alſſer Papegayen-huys.
y ons in menighte ghebracht worden / maer veel ſchoonder / ende niet hsel
root. De Portugeſen noemenſe Noiras. Op de borſt ende beneden 't heele lijf
jn ſy ſchoon glinſterende root / hebbende boven op den rugghe een goudt-gee-
placke/de vleughels zijn groen ende blaeuw onder malkanderen ghemengelt/
nder de vleughels zijnſe ſeer ſchoon incarnaet. Sy zijn in gheheel Indien/
ier meer ende daer min / ſoo begheert / dat ſy van acht tot over de tien Rea-
n van achten het ſtuck konnen ghelden. De onſe hebbender een / doch niet
an deſe ſchoonſte / levende t'Amſterdam ghebrocht / die 170 gulden heeft mo-
hen ghelden. Jan Huyghen ſchrijft dat de Portugeſen dickwils verſocht heb-
en deſe Papegayen over te brenghen / maer te vergheefs / ende dat van we-
hen hare teerheydt. Sijn ſeer vriendelijck / ende weten hare Meeſters won-
er nau te kennen ende ſtreelen / plupſen hem zijnen baert / ende hooft-hayr/
ſten hem in de mondt ende oozen / ſonder ſeer doen ; maer een vreemde / als
ie haer aen komt / bijten ſy als een quade Hondt. Van daer leyde de Coning Honden-huys.
e onſe in zijn Honden-huys / die mede elck beſonder ghebonden ſtonden / ende
aren beſonderen Meeſter hadden / dieſe leerde / ſoo tot de Jacht / als anders.
De Coning vraeghde offer in Hollandt groote Honden waren / waer op ſy ant-
woorden dat jae / ende wel ſoo groot als des Koninghs kleyne Peerden / oock
o fel dat ſy teghen een Man durven onthouwen / ende die ſomtijdts oock wel
ernielen. Hy vraeghde voorder/ offer oock groote Peerden waren/ ſy antwoor-
en / ſoo groot als uwe kleyne Olyphanten / daer de Coning om lachte / mey-
ende dat ſy jockten/maer ſiende dat het ernſt was/ heeft begheert datmen hem
n van die groote Peerden ende Honden wilde brenghen/'t welck ſy ſeyden niet
el moghelijck te weſen om doen.

Wt het Paleys van den Coningh komende / ende door een engh poortjen
aende moet men over een ſteene brugghe / ende dan komt men neffens 't Huys
ſte plaetſe van de Eenden / zijnde van ſulcken fatſoen als de onſe / dan groo- Eenden-huys.
r / ende meeſt al wit. Sy warender in ſeer grooten ghetale / ende hadden bo-
en haer (als men in ſeker conterfeytſel ſien mach) een dack/ tot beſchut van de
tte der Sonnen ; hare eyeren zijn de helft grooter als Hennen eyeren. Wt de- Vrou-
n Hof vracht haer de Coning weder door een enghe poorte / in ſeecker vertreck wen
vier van zijne getrouwde Wijven/waer van de twee oudtſte hem te ghemoet huys.
amen / ſtaende neffens de deure. By deſe vier Vrouwen hadd' hy ſes Soo-
n ende twee Dochters. In de kamer komende ſaghenſe zijne twee jonghſte
etrouwde Vrouwen achter een mat kijckende / deſe werden van ſeeckere ou-
Slavinnen ghedient. Buyten dit Huys ſaten ſeeckere zijne by-wijven / al
ekleedt met ſijne Katoene doecken. Daer nae werdenſe wederom door een
uw poortjen / daer een dick Man niet wel door en ſoude konnen / in een
aetſe gheleydt / die met een muer af-gheſchoten was : alwaer haer een heel
el van des Coninghs by-wijven vertoonden/ſittende in ordeninghe ende ghe-
eedt als de voorgaende : deſe hebben hare wooninghen rondt-om de muer/
de de minſte dient altijdt de meeſte / nae dat ſy by den Coningh in meerder
t minder eſtime zijn. Van dees plaetſe quamenſe noch in een ander / die me-
met by-wijven beſet als voozen / ſoo dat ſy in alles wel drie hondert ſterck
aren.

De Leser sal weten dat de Hollanders twee mael dese Heerlijckheydt der Conings van Tuban gesien hebben/ maer niet al op een tijdt: de leste reyse waren sy stercker van volck/daerom al de reste gewesen werdt door een enge poorten buyten 't Paleys te gaen / ende bleven alleen haerder drie by den Coningh die haer bracht in de Kamer van de Torrtel-duyven / zijnde sijn Slaep-kamer daer gingh hy leggen op een Bedde van Zijde / met vlock-zijde gevult/ ende de Kussens van gheluycke. De Bedtstede was als een Outaer gemaeckt / van de grondt op van graeuwe steen/ rondtom behouwen met loof-werck / ende boven/ daer't Bedde op lagh / wat breeder / doch al mede van steen: 't welck ghedaen werdt om de koelte. Daer werdt voor de drie Hollanders een Matgen gespreyt/ om op te sitten/ plat op de Aerde neder / 't welck alsoo haer manieris: ende de Coning ondervraeghde haer wat sy voor een Prins ofte Heer hadden/ 't welck sy hem door een Tolck wijdt ende breedt vertelden. Van krijghssaecken hoort hy alderliefst / ende was seer verwondert als de onse hem seyden dat sy soo meenigh Jaer teghen den Coning van Spaenjen gheoorlooght / ende hem soo veel stercke Steden af-ghewonnen hadden: als oock / dat sy soo veel volcks te paerde ende te voete/ maer voornemelijck soo veel Schepen van Oorloghe te Water brochten. Terwijlen dat dit discours gheschiede/ quamder een oude Slavinne / draghende op haren rugghe een van des Conings Dochters ende die neder-settende voor sijn Bedde; Sy hadde dicke Goude ge-emailleerde arm-ringhen aen hare armen / ende stondt alsoo metten Coning haren Vader en speelde / wiens Slaep-kamer mede al open was / gheluyck meest alle de Huysen op Java zijn / om de koelte wille / ende worden met Gordijnen toegheschoven / alst haer belieft. De Torrtel-duyven hinghender binnen in koven / welcker spoorten alle ghereghen waren met korzalen van verscheyden colleuren / dat seer fraey ende cierlijck om sien was: rondtom sijn Bedde hinghet daer vol af.

Slaep-kamer.

De Coning liet den onsen oock sijne Peerde-stallen sien / welck seven in ghetale waren/maer in elck en was niet meer dan een Peert aen sijn kribbe gebonden. De stallen waren ter zijde al met spoorten gemaeckt/ende onder met tralien daer de duyghelheydt door viel/ende wech ghedaen werdt/ soo dat meenigh Borgers Huys soo goet ofte fraey niet en was als dese stallen. De Peerden waren niet groot/maer schoon: dun van beenen/ende seer snel in't loopen. Worden by den Indianen in weerde gehouden / om datter niet al te veel en zijn. Het tuyg is op haer maniere oock cierlijck/ soo dat het by ons al wat besonders zijn soude ende voor fraey gehouden worden.

Peerde-stallen.

In dese Stadt woonen seer veel Edellupden / die grooten handel doen in koopen ende verkoopen van Zijde / Kamelot / Catoene Lijnwaet / ende kleetjens die sy om't lijf draghen/ende aldaer oock wel gemaeckt worden. Sy laden hare Joncken oft Schepen met Peper / ende voerense naer Baly, alwaer sy hare waeren vermangelen aen kleetjens van slecht katoenen doeck/die aldaer meenighte gebracht worden. Dit goetjen aldus ingemangelt hebbende/voeren sy wijder naer Banda, Ternate, die Philippinas, ende ander omleggende Landen daer sy die kleetjens weder vermanghelen aen Foelie / Noten ende Naghelen ende daer mede geladen zijnde/ keeren sy weder na huys. De gemeene man gheneert hem ghemeenelijck met visschen/ ende beesten aen te houden/ want aldaer seer veel vee is. Dese beesten drijven sy smorgens uyt/ende halense savonts we-

Handelinge van Tuban.

de

er t'huys. Hare kleedinge is een doeck om 't lijf/ende boven naeckt/ende voorts n Cris ofte Poenjaert aen den riem. De Edelluyden draghen veel-tijdts een itgen van Camelot / waer mede sy seer proncken ende trotsen op haer geweer. ie van eenighen staet zijn / hebben veel Slaven / die seer nauwe op haer pas- n / jae sullen nauw eens buyten de deur gaen / oft hebben tien ofte twaelf die- ers achter haer ; ende waer sy gaen / wordt haer een kofferken met Betelle- aderen nae ghedraghen/ die sy met kalck ende groene Noten eten / ende onder alkanderen knauwen / tot dat alle de vochtigheydt daer uyt is / ende alsdan ouwen sy de reste uyt. Sy hebben grooten sin ende genoeghte in Peerden/ende nder seer hooghmoedigh mede. De zadels van haer Peerden zijn seer koste- ck/ eenighe van Fluweel/ ende andere van Spaens leder ghemaeckt/ waer op eschildert zijn seer afgrijselijcke Draken ende Duyvels / welcke meest Ver- lt zijn/ van fatsoene seer als onse zadels/ maer achter niet wel soo hoogh. Ha- toomen zijn met ghesteente verciert / wit ghelijck Albast. De ghebitten zijn ck seer kostelijck gemaeckt. De schildekens ter zijden aen der Peerden mont n gemeynlijck van Silver/ sommighe wit/ sommighe vergult/ eenighe oock n Kooper / elck naer sijnen staet. Sy rijden dickmaels met haer drien / vie- n ofte meer buyten der Stadt / elckanderen daer trotsende in't rijden / soo 't rondt als anders / om te sien wie sijn Peert best bedwinghen ende regeeren n/ in't draeyen/ wenden/ springhen/ende andersins ; 't welck seer fraey ende stigh toe-gaet. Sy hebben gemeenlijck een spies van hout/ die seer licht ende n is/ waer mede sy fraey ende konstigh weten te leven in het Tornoyen/ steec- n/ende d'een d'ander na te jagen/ even of sy op elckanderen seer ghestoort wa- n : ende als sy den anderen na by komen/ soo sal de achterste / die den anderen e rijdt / sijn Spiesse laten dalen / ende rijden alsoo voorby den anderen heen/ sdan sal hy sijn Peert de spooren gheven/ende voor uyt rennen soo hart als het eert loopen kan : dan komt den anderen/ende jaeght hem weder nae/ende dat ert soo langh tot dat de Peerden heel moede zijn. Dusdanighe Tornoy-spel bben de onse ghesien op den 23 Januarij 1599. van veel Edelluyden / ende eschiede op de Marckt/ tot een vereeringhe van onse Kooplupden/ de Coning er selve by zijnde / ende mede te Peerde sittende/ oft somtijdts op sijnen Oly- ant. Sijn kleedinghe was een doeck om 't lijf / met een swart Fluweelen antelken ofte pijken/ende een Cris aen den riem/ wiens heft ghemaeckt was n Goudt / met een Duyvels tronije daer op. Hadden veel Peerden by haer/ de soo haest het een moede was / werdt hun weder een ander versch toeghe- acht. In somma/ hielden haer gantsch statigh ende magnifijcq / soo dat het n lust om sien was.

Kleedinghe.

Tornoy-spel.

Den 24 Januarij 1599. 's nachts/ zijn de twee Schepen/ namelijck de Vice- omirael ende Zeelandt van Tuban t'zeyl gegaen. De ander twee moesten noch eesten ende Rijs innemen/ die sy van den Coningh ghekocht hadden/ende zijn n 26 dito ghevolght/ anckerende dien avondt onder 't Landt Java ende Madu- , welck een Eylandeken is / hier vooren in de eerste Schip-vaert beschreven. en 27 dito zijn sy gheanckert voor een Stedeken/ genaemt Joartan , mede hier oren beschreven. Sy voeren aen Landt / om een Lootsman te bekomen / die er in de Moluckſche Eylanden brengen soude/ maer en hebben gheen konnen ijgen. Den 28 voeren sy weder aen landt/ eñ brochten den Sabandar aen boort. es namiddaeghs quam oock des Conings Broeder aen boort/ende bracht een ghe-

De schepen gaen van Tuban t'zeyle.

gheschenck mede voor den Vice-Admirael. Doen spraken sy oock een Duyt-
man/ die daer woonachtigh was/ ende grooten handel dreef met Peper/ Note
ende Naghelen. Den 30 dito/hebben sy een Lootsman ghekreghen. Maer de
nachts isser een Schuyt met Volck aen den Vice-Admirael ghekomen/welck
tijdinge brachten / datter wel 40 Man/ soo van den Admirael als van 't Schi
Uytrecht, op Madura ghevangen waren/ in een Stedeken / genaemt Arosabay
't welck seer vast ende sterck is. Den 31 dito / is haer de Renegado van Tub
nae gekomen/ ende heeft den Vice-Admirael een schoone schenckagie gebrach
uyt den naem van den Coning/die sijne Princelijcke Excellentie daer mede ve
eerde / ende was een Cris ofte Poenjaert / met kostelijcke ende fraeye Spiesse
Het handt-ghevest van de Cris was des Coninghs eyghen conterfeytsel / gh
maeckt van klaer Goudt ende edel gesteenten/ende wel 500 guldens weerdigh
het lemmer was gevlammet/ ende gemaeckt op hare maniere.

40 Hollanders op Madura ghevangen.

Schenckagie des Conings van Tuban aen sijn Excellentie.

Den eersten Februarij 1599. zijn sy voor Madura gekomen by den Admirae
ende hadden by haer den voorschreven Renegado, die haer beloofde sijn beste
doen om 't volck los te krijghen / maer 't selve en heeft niet willen lucken / u
oorsaecke dat de Coning al te grooten rantsoen eyschte voor de ghevanghenen
waer door sy veroorsaeckt zijn geworden/ een aenslagh in't werck te stellen / o
hun volck met ghewelt te verlossen; 't welck ten besten niet en verging / soo
Leser uyt het naervolghende verhael sal verstaen. Terwijle dat de twee Sch
pen/ Gelderlandt ende Zeelandt, voor het Stedeken Joartan lagen / is den Adm
rael met het Schip Uytrecht gheloopen naer het west-eynde van Madura, vo
het stedeken Anossabaya, dat seer sterck is van muragie/ poorten/ende stellagie
daer de Inwoonders des nachts wacht op houden / ende were van doen / als
van hare vyanden versocht worden. Daer gheanckert legghende/ sonden sy ee
Sloep ende Boot met volck aen Landt/ om Rijs ende ander ververssching he
koopen. De Sloepe/veel Rijs geladen hebbende/ quam aen de grondt te sitte
midtsdien haer 't Water ontviel / ende moest daerom die nacht daer blijve
De Boot roeyde aen boort/ende bootschapte sulcks de Schepen. Middelertij
isser een Edelman klachtigh gheweest aen den Coning / dat dit volck hem sij
Slaven hadden afgheslaghen / 't welcke die van 't Schip Amsterdam in't voo
leden Jaer ghedaen hadden; soo in de eerste Schip-vaert op Java te lesen i
Des morgens werter een Schuyt van de Schepen uytghesonden/ om te besie
waer de Sloep soo lang achter bleef. Daer by komende/seyden die van de Sloe
dat sy naer een Os oft twee wachteden / die de Coningh den Oversten schonc
Met dese tijdinghe roeyden sy nae de Schepen / maer by den Boom komend
mosten wederom keeren tot by de Sloep. Dit siende/ namen sy de vlagghe va
de Sloep / op dat de Schepen sien souden datter onraedt was: dan die van
Stadt setten de vlagghe weder op/om alsoo het volck uyt de Schepen te locke
ende die dan in te nemen. Door 't lang uyt blijven van de Sloep ende Schuy
quam de Commijs Schuermans met sijn vieren in een Schuytjen / om te sie
waer 't volck bleef. Langs 't Landt werdt hy terstont ingehaelt/ ende sijn rap
pier ende hoedt afgenomen; de reste werden oock alle ontweert/ ende haer geld
genomen/ sommige oock haer kleederen op 't Landt in een Huysken uytgetro
ken/ ende soo wederom in de Sloep ghebracht/ daer de Coning uyt hadde late
halen 2 Steen-stucken/Roers/Rappieren/Bandelieren/ende sommighe mate
met kruydt. Aldus gevangen zijnde / hebben de Commijsen aen den Coning
verkre

rkreghen/dat sy 3 Mannen aen den Admirael souden mogen senden/ om hem bootschappen dat sy al-t'samen ghevanghen waren: midts conditie / dat sy n boordt gheweest hebbende/terstont moesten weder komen/ 't welck alsoo ge- hiede. Den Admirael dit verstaen hebbende/ heeft terstondt een Schuyt ghe- iden naer Joartan, om den Vice-Admirael hier van te verwittighen. Dese chuyt meynden die van Madura oock te krijghen met haer Galeye / maer die n 't Schip Uytrecht sonden haer Sloep terstondt te hulp / soo dat sy weder er Landt roeyden / ende de Schuyt verlieten. De Vice-Admirael heeft sijn nckers ghelicht / ende is komen drijven by de andere Schepen voor het voor- reven Stedeken. Ende daer is alle daghe schrijvens over ende weder ghe- en om met de Inwoonders te accorderen/maer die maeckten het rantsoen soo oot/dat sy voor de 40 Man eyschten de swaerste stucken geschuts die den Ad- irael op hadde/met noch ettelijcke Lakens ende Fluweelen/ende duysent stuc- n van achten daer toe. Dit rantsoen en heeft den Admirael niet behaeght/die er ontboot/ dat hy over 't geschut geen macht en hadde; maer wilden sy haer et een redelijcke somme geldts laten paeyen/die was hy bereyt te geven. Dit ef aldus 3 oft 4 dagen staende/ ende hoe't langher duerde/ hoe sy haer fortser elden. Middelertijt heeft den Admirael van Madura, die den onsen gunstigh as/gemaeckt dat de Schuyt met 8 oft 9 Man los gelaten wert/ende aen boort am/maer 't was hun terstont berouwen. So haest dese aen boort warē/wier- n d'ander gevangens in een Dorp gebracht/ende aldaer bewaert. 's Anderen egs werden sy/behalven den Commijs/Stuerman/ende eenige andere/in een eloncke boven op eenen bergh gebracht/ daer sy eertijts Portugesen gevangen dden gehouden; hier gingen sy leggen op bladeren van boomen/ende door een n 's Conings dienaers wert hun t'eten gebracht/ dat sy van de omlegghende orpen haelden. Hier door heeft den Admirael ten laetsten met alle de Koop- den ende schippers geraetslaeght een Lant-tocht te doen/ om 't volck te ver- sen / want sy hadden gehoort dat de gevangenen noch in de sloep lagen daer sy ede aen Lant gekomen waren/ende niet gebonden noch gesloten waren. Dese loep nu lagh voor de mont van de Haven/ende daerom meynden sy haer volck et behendigheyt wel te sullen los krijgen/'t welck haer faeljeerde. Den 5 Fe- uarij zijn sy/ontrent 150 Man sterck/wel gemonteert/van boort gevaren met ie Sloepen ende soo veel Schuyten. Aen Landt komende stonter een ghewel- gen hoop volcx voor de stadt/ende daer quamen 2 Portugesen met vrede vaent- ens voor uyt / segghende dat de Inwoonders met haer Accorderen wilden: welck al schelmery was/ want sy maeckten haer in de stadt daer-en-tusschen rck. De onse dit siende/ zijn terstont/ met wel 20 musquettiers/ op 't Landt sprongen/ende hebben dapper op haer ingeschoten/soo datter 3 of 4 doodt ble- n: de Vice-Admirael heeftse geroepē wederom in de sloep te komen/om met sloepen bet in te varen/het welck also geschiet is. Met de sloepen ende schuy- onder de Stadt komende/zijn de Inwoonders de ander poort uyt geloopen/ e meenden de onse alsoo in de Haven te besetten. Sy dit vernemende/sonden stondt 2 schuyten nae den Boom/om de Haven vry te houden/want hadden sy n hoeck in gekregen/souden 't den onsen bang genoegh gemaeckt hebben. Al- s tegen malkanderen schermutserende / hebben sy haer Metalen bassen klaer kregen/ende seer fel geschoten: sy schoten oock met roers ende flitsen/soo dicht pijlen geregent hadde/ende meynden/als de onse haer Kruyt verschoten had- den/

Aenslagh om de gevanghenen te verlossen.

Schermutsinge tegen die Madura.

den/dan souden spse wel hebben/maer sp en hebben soo lange niet gewacht/ en dat / door dien datter een seer harden storm op stack / ende het water haer oo alsoo ontviel / dat/ wilden sp anders haer leven behouden/ soo moesten sp wed t'Schеep keeren/ gelyck sp oock deden. Een schoot weeghs van landt wesen is des Admiraels Sloep met 36 man omgeslagen/en de Back van't schip Z lant met 13. eñ dat door stortinge van der zee. Die in d'ander sloepen eñ schu ten waren /. en konden hare medemaets niet helpen / als meer dan ghenoegh doen hebbende met haer selve te redderen/ alsoo datter veele van doodt gebliev zijn ; sommige verdroncken/ende sommige van de Wilde doorsteecken ; die a d'een zijde te lande quamen / salveerden haer leven / ende dat door den Renega van Tuban , welcke d'Inwoonders badt / dat spse ghevanghen wilden nem 't welck sp deden/ende sietense op't landt komen/ alwaer sp moesten neder kn len/ende dan quamen de Wilde ende lepden haer een handt vol zants op't hoo tot een teecken dat haer het leven geschoncken was. Maer die aen d'ander zy aen quamen werden al-te-samen doodt ghesteken/ende niet een in genade ge men. Ja de Eylanders swommen na de onse toe/ende doorstakense in't wat Daer bleven in alles 25 Mannen / 15 van des Admiraels volck / een van Martsz. die mede in de selve Sloep was/ ende 9 van't Schip Zeelandt.

De ghevanghenen werden den selven avondt door de Stadt ghebracht in e Boeren Huys. De Trompetter ende Corporael werden in Ysere banden g slagen/de andere al-te-samen ghebonden/ende daer wasser drie swaerlyck gh quetst. Het volck dat sp ghemeynt hadden t'ontsetten / was al verboert op e ander plaetse in twee deelen.

Den 6 Februarij werden de laetste ghevanghens weder van daer ghebracht ende op den wegh komende/ soo vonden sp daer de eerste gevanghens/ uptgeso dert ses man/ die op een ander plaetse ghevoert waren. In de voorsz. spelonc komende / werden sp daer door seeckere Wacht bewaert / ende doen werden Trompetter ende Corporael weder ontslagen van haer banden.

Den 7 dito werden sp weder upt de Speloncke in de Stadt ghehaelt/ende Trompetter met de Corporael werden elck besonder voor den Coning gebracht die den Corporael vraeghde of hy daer blyven wilde / hy soude hem twee v syne Wyven gheven / met noch veel ander dinghen : maer hy antwoorde liev t'Scheep by syn maets te willen blyven / ende verhoopte dat hem syn Ca teyn/indien't moghelyck ware/wel lossen soude. Daer nae werden sp wedero by malkander ghebracht/ende door de Stadt ghelevdt. In de poorte komend vonden sp daer haer ander volck/soo dat sp nu in alles 51 man sterck waren/e de werden ghesamentlyck buyten de Stadt op een kleyn Eylandt gevoert/ en aldaer nacht ende dagh met volck bewaert.

De ghevangenen worden gherantsoeneert.

Den 8 dito heeft men het rantsoen van de ghevanghenen begonnen te ma ken / ende is eyntelyck gheaccordeert op twee duysent stucken van achten / e eenighe waeren daer voor ; t'elckens alsser een ghevanghen t'Scheep ghesc den wierde / soude men het rantsoen naer advenant betalen / 't sy aen Laeck ofte aen Gheldt / wat sp liefst begheerden. Soo dat de onse op den 14 dito haer Volck weder t'Scheep hadden / uptghesondert twee Mannen / den een was mede ghevanghen ghebleven/den anderen bleef stilswyghende by nacht a Landt/elck met syn vryje wille/ ende teghen des Admiraels danck. Ten selv dage heeft het Schip Uytrecht drie schooten gedaen/ tot een teken dat sp al ha vol

k t'Scheep hadden / ende zijn terſtont teghen den avondt alle vier de Sche- ghelijckelijck t'zeyl ghegaen. De Schepen gaen t'zeyle.

en 3 Martij 1599. 's morghens vroegh zijn ſy voor de Straet van Amboy- hekomen / welcke ſeer nau is / ende in 't gat kreghen ſy een groote ſtilte / ſoo ſy / om de harde ſtroom die daer gingh / weder uytwaert aen dreven. Des ndts zijn ſy onder 't Eylandt Amboyna ghekomen / voor een Stedeken / ghe- nt Itou oft Iton. Komen onder 't Eylandt Amboyna.

Beſchrijvinge van't Eylandt Amboyna, ende ſijn Inwoonders.

et Eylandt Amboyna is ghelegen aen de Eylanden van Molucken / ontrent mijlen van Banda, aen de noordt-weſt-zijde. Dit Eylandt is ſeer vruchtbaer Nagelen ende veelderley fruyt / als Oraenjen / Limoenen / Citroenen / Cocos, anas, Suycker-riet / ende meer andere / die daer ſoo goeden koop zijn / dat- n voor een knoop meer dan tachtentigh Appelen konde krijghen. De In- onders zijn ſeer ſlechte luyden / gekleet gaende ſeer gelijck die van Banda, en- e Moluckſche Eylanden. Sy generen haer met de vruchten van de Nage- / ende weten haer ſeer nauwe te behelpen. Haer geweer zijn meeſt Spieſſen hout / daer boven een Yſer aen vaſt / is gelijck een harpoen-yſer / waer mede eer fel konnen werpen / ende zijnder ſoo ſeecker op / dat ſy de groote van eenen elder daer mede konnen treffen. Sy hebben oock Schilden ende Sabels / die er Oorloghe weten te gebruycken. De arme onder haer draghen ghemeen- k een groot Mes in de handt / om haer werck met te doen. Sy hebben oock ote koecken / die ſy van Rijs / Suycker / ende drooge Amandelen backen / ende e omleggende Eylanden verkoopen / oft tegen andere waere verruylen. Deſe cken zijn ſeer goedt voor den buyck-loop: Sy ghebruycken veel Rijs / daer roote brooden af backen / nae 't fatſoen van een Suycker-broodt / ende eten tot haer toe-ſpijſe. Voeren oock Galeyen / daer ſy ſeer hooghmoedigh ende ts op zijn: Deſe konnen ſy ſeer ſnel beroeyen / ende hebben 't fatſoen van een eck / waer aen ſy eenighe wimpelkens ende vlaggen hanghen tot een cieraet / lijck de onſe gheſien hebben / doen den Admirael van der Zee met drie ſeer telijcke ende cierlijck toe-ghemaeckte Galeyen / die ſy Caracoras noemen / vol cks / ende ſeer wel ghemonteert / rondtſom de Schepen quam roeyen / bedrij- de veelderley teeckenen van vreughde / ſoo met ſinghen / als met ſpeelen op ere beckens / ende langhwerpighe trommelen / die ſy onder den eenen arm nen / ende met d'ander handt daer op ſloeghen / accorderende met het ghe- nck van de beckens / waer op de Slaven wiſten te ſinghen / ende te roeyen met oordt / 't welck ſeer ghenoeghlijck was om hooren. Deſe Caracoras hadden k drie Baſſen op / die ſy / ter eere van de onſe haer komſte / rondtom los ſcho- / ghelijck de onſe mede rondtom los geſchoten / ende daer nae 't Ancker laten len hebben / houdende ondertuſſchen 's nachts goede wachte / door dien ſy ver- nen dat de Eylanders den gantſchen nacht volck op 't ſtrandt hielden waec- de / ende ſoo hier ſoo daer altijdt vier maeckten. Ghelegentheyt. Vruchtbaerheyt. Inwoonders. Geweer. Broodt.

Den Admirael van der Zee aen boordt komende / heeft ghevraeght / wat de e haer begeeren was / ende tot wat meeninghe ſy daer gekomen waren? Sy woorden / om haren koophandel te drijven / waer toe ſy alderley koopman-

schap mede ghebracht hadden. Hier in was hy seer verblijdt/ende seyde/ sy s
den by aen Landt komen/hy wilde met haer accorderen. Daer op is de V
Admirael des anderen daeghs aen Landt ghevaren/daer sy hem feestelijck o
fanghen hebben / ende onder een Tent ghebracht / die sy onder de boomen
haer zeylen ghemaeckt hadden / ende hebben aldaer met malkanderen ghesp
ken wel drie uren lang.

INWERP.

Naerder beschrijvinghe van Amboyna.

„ Het Eylandt Amboyna wordt van sommighe onder de Molucas ghereke
„ upt oorsaecke dattet mede Naghelen draeght / welcke brucht sy willen dat
„ leen den Molucken eyghen zy. Doch sal men weten dat de Eylanden/ die P
„ lomæus Sindas noemt/ ende die in getale zijn / namelijck Celebes , Gilolo e
„ Amboyna, ende die de Portugesen Molucas noemen/ niet wijdt van malkan
„ en legghen/jae dat de Molucas, na de stellinghe der oude Werelt-beschrijve
„ onder de Sindas begrepen zijn/soo dat het lichtelijck heeft konnen gheschied
„ dat die van Amboyna de voorschreven brucht van hare naburen eerst ontf
„ ghen / ende die maniere van die te winnen allercrkens gheleert hebben. A
„ boyna is wel eer een rouw ende onbruchtbaer Landt geweest/wiens Inwo
„ ders vermaerdt waren voor groote Zee-roovers / ende Menschen-eter
„ want de Schrijvers verhalen / dat sy haer eyghen Ouders / wanneer de se
„ tot haren uytersten ouderdom ghekomen/oft aen eenige ongheneselijcke sie

Wanneer ende van wien eerst ontdeckt.

„ ten kranck waren / malkanderen voorsetteden / ende te eten gaven. Dit G
„ landt is eerst by den Portugesen ontdeckt ghevorden/ontrent den Jare 15
„ onder 't beleydt van eenen Antonio Abreo , die aldaer de colomne heeft d
„ oprechten/ tot een victory-teecken/ dat hy soo verre ghekomen was. Hier
„ heeft het den selven Portugesen seer ghespeten / dat onse Hollanders/ brien
„ schap ghemaeckt hebbende met die van Amboyna , den handel van dat e
„ de Moluckssche Eylanden allercrkens tot haer trocken: Ende hebben d
„ halven / Anno 1601. onder den Gouverneur Andreés Furtado de Mend
„ een Vlote van dertigh soo groote als kleyne Schepen toe-ghemaeckt / om
„ Hollanders / daer ontrent leggbende / t'overvallen / ende d'Eylanders /
„ den Hollanders gunstigh waren / alsoo door te nemen / dat sy de vriendtsch
„ van de onse wel souden laten varen. Maer daer laghen doe ter tijdt 5 mach
„ ghe Hollandtsche Schepen in de Haven van Banda , welcke / nae eenen bl
„ digen strijdt/ de Portugesen in de vlucht geslagen hebben: soo dat sy/ sin h
„ leet te wreecken / niet arremoede naer Itou, de Hooft-stadt van Amboyna,
„ zeylt zijn / daer sy de arme Inwoonders jammerlijck mishandelt / ende
„ de Nagel-boomen tot den worrel toe uytgheroept hebben / op dat de onse d
„ af gheen ghenut meer en souden hebben. Daer-en-boven hebben sy 't Caste
„ dat sy daer hadden/sorghvuldighlijck gesterckt/ende neerstighe wacht daer
„ gehouden/om inmers de onse van dat Eylandt t'eenemael upt te slupten.

Hollanders verdrijven de Portugesen upt Amboyna.

„ Hollanders dit vernomen hebbende/hebben Anno 1603.een Vloot van twa
„ Schepen derwaert gesonden / onder 't beleydt van Steven Verhage. Dese z
„ den 21 Februarij op de reede van Amboyna gekomen/ende hebben t'samen
„ raedtslaeghr het Casteel van de Portugesen des morghens aen te doen. M
„ eer sy daer konden komen / zijn haer twee Portugesche Boden ontmoet / n
„ Brieven aen den Generael/daer in de Portugesche Gouverneur hem vraeg

vat ſy na dat Caſteel hadden te komen/dat hem van den Grootmachtigen „
ing van Spaenjen te bewaren ghegheven was? De Generael gaf voor „
voorde / hy was daer ghesonden van ſijn Princelijcke Excellentie/ ende de „
g: Mog: Heeren Staten Generael/ om 't Caſteel ende 't gantſche Eylant „
er ſijn heerſchappije te brenghen. Daer op begoſten de onſe het Caſteel te „
ederen / ſoo dat de Gouverneur/ ſiende dat ſy ſoo ſterck waren / ende ver- „
idert zijnde over hare ſtoutigheydt / den moedt terſtont heeft laten vallen/ „
e ſonder eenighen wederſtant te doen / oft een enckel ſchot te ſchieten / het „
ſteel heeft opghegeven/ midts conditie/ dat de Portugeſen met hare wape- „
daer upt ſouden mogen trecken: ende die ghetrouwt zijnde / begeerden te „
pen/die ſouden ſijne Excellentie/ende den Heeren Staten/eedt van getrou- „
ſheydt doen/ gelijck ſy oock hebben ghedaen. De Generael is terſtont met „
Man in 't Caſteel getrocken/ heeft aldaer de Princen vlagge laten waeyen/ „
e ontrent 600 Portugeſen in twee Schepen / die de onſe te voren op Zee „
overt hadden/laten voorvaren. Dit gedaen zijnde/ werdt het grof geſchut „
dtom los gheſchoten/tot een teecken van blijſchap / 't Caſteel wel verſien/ „
e Frederick Houtman daer op gelaten voor Gouverneur. De onſe verover- „
hier dertigh ſtucken gheſchuts / ende veel ammunitie van Oorloge/ 't welck „
victorie ſoo veel te grooter maeckte. „

Den 6 Martij is de Vice-Admirael met drie Onder-commijſen weder aen
dt ghevaren / om met den Capiteyn te ſpreken/ of daer oock ladinge voor de
hepen ſoude zijn/ofte niet. De Overſte van't Eylandt quamen hem teghen/
e deden hem groote reverentie op haer maniere / ſegghende datter ladinghe
noegh was voor twee Schepen/waer over de onſe haer ſeer verblijden. Des
niddaeghs is de Vice-Admirael weder aen boordt gekomen/met hem bren-
nde de Broeder van den Coning van Ternate, ende veel Edellupden/ welcke
men om de Schepen te beſichtigen / ſeer verwondert zijnde dat ſy van alles
wel verſien waren. Den 8 dito hebben ſy den onſen een Huys vergunt/ ende
weſen daer ſy hare koopmanſchappen ſouden moghen in doen / 't welck de
nmerluyden wat verſien ende gerepareert hebben.

Tot den Leſer.

ALſoo de Scheeps-Overheydt, uyt het ſegghen van deſe Eylanders, verſtonden,
datter maer ladinghe en was te bekomen voor 2 Schepen, ſoo hebben ſy goet
gevonden de 4 Schepen te verdeelen, ende gheordineert dat de twee, name-
Zeelandt ende Gelderlant, naer Banda ſouden zeylen, ende d'ander twee, Am-
dam ende Uytrecht, ſouden tot Amboyna blijven leggben. Wy ſullen derhalven
t voortvaren met de zeylagie van de twee Schepen op Banda, ende dan weder-
en tot die van de twee andere, welcke eyntelijck van Amboyna ghezeylt zijn na
ylanden van Moluco, op dat de goetgunſtige Leſer een volkomen verhael heb-
van alle de acht Schepen, hier vooren ghenoemt.

De twee Schepen verzeylen naer Banda.

Den 11 Martij 1599. des namiddaeghs zijn de twee Schepen/Zeelandt en-
elderlandt, van Amboyna geſchepden/ ende t'zeyle gegaen naer Banda. Welck
landt ſy in't gheſicht ghekreghen hebben den 14 dito/ ontrent den avondt/
ydt-ooſt van haer leggbende. Des nachts zijn ſy ghekomen by Pulo Setton,
welcke leyt aen't Noordt-weſt eyndt van Banda ontrent vijf mijlen. Op dit

Pulo Setton.

Eylandeken en woont gheen volck / noch en derf oock niemandt op komen/ soo de Lootsman seyde/die de onse doen op hadden/om dat sy ghelooven dat de Sathan daer woont/voor den welcken sy soo bevreest zijn/ dat/als sy met hare schepen daer ontrent komen / soo en weten sy niet hoe sy dit Eylandeken tijdts ghenoegh sullen voorby zijn. Daerom oock de voorschreven Lootsman een bootshaeck nam/ende ging voor in't Schip staen/ halende 't selve met den haeck naer hem toe/om dat quansuys het lant des te eer soude achter komen: Als hy moede was/ leyde hy den haeck voor uyt / ende niemandt en moest hem wech nemen voor sy't Eylandt ghepasseert waren; Als't wat stille was / ging dit mannekien fluyten ende schuyffelen op de mondt / om alsoo den wyandt te locken ende uyt te roepen / soo dat de onse wel saghen dat dese luyden van kleynen gheloove waren/ ende seer superstitieus.

Daer sy anckeren den 15 Martij 1599.

Den 15 dito hebben sy noch twee Eylandekens ghesien / leggende ontrent 1½ mijl Zuydt-westwaert van Banda, 't een ghenaemt Pulo Way, 't ander Pulo Rim, ende zijn des avonts gheanckert in de Riviere van Banda, daer terstont veel Vraukens aen boort quamen / seggende datter ladinghe ghenoegh te bekomen was voor de Schepen / ende mede-brenghende een monster van Foely/ Noten/ ende Naghelen.

Den 16 dito isser een Sabandar aen boort gekomen / om met den Vice-Admirael te spreecken: Ende den 17. noch een ander Sabandar van het Stedeken Orrattan, den welcken de onse een vereeringhe wilden doen/ maer hy heeft het gheweyghert/seggende 's anderen daeghs weder aen boort te sullen komen. Ghelijck hy oock ghekomen is / ende metten onsen gheaccoordeert / dat sy voor vier Baren Foely/ tot anckeringhe ende tol/ vrije handelinghe souden mogen dryven in't koopen ende verkoopen/ook een huys hebben/daer sy hare koopmanschappen souden mogen in doen/'t welcke 's daeghs daer nae by onse Timmerluyden ghereparеert ende versien is ghewoorden: Ende is den 23 dito de eerste koopmanschap aen landt gebracht in't voorschreven Stedeken Orrattan.

Ende vrije handelinghe verworven.

Den 25 dito is de Vice-Admirael aen d'ander zijde van 't landt ghevaren/ naer een Stedeken/ghenaemt Nera, daer hy mede een huys gehuert heeft om de koopmanschap in te doen / dewijle aldaer meer trecks was als tot Orrattan, uyt oorsake dat de Javanen aldaer woonen/ ende grooten handel dryven.

Den 28. 29. 30. ende 31 dito/als oock den eersten ende tweeden Aprilis hebben sy vast besigh geweest met koopen ende verkoopen/ ende een deel Foely ende Noten in ghekreghen.

Den 4 Aprilis 1599. isser schrijvens ghekomen van Amboyna, hoe dat den Admirael Warwijck aldaer niet veel ladinghe en wist te bekomen/ovemidts de Inwoonders grooten krijgh hadden teghen de Portugesen / die/ om dat sy op 't West-eynde van't Eylandt het Casteel noch hadden/daer van wy hier voorzen in den Inwoorp ghesproken hebben / den Eylanders groote schade deden / ende de onse eyntelijck wilden van daer hebben.

Den 5 dito hebben die van't Stedeken Nera den onsen haer ghewicht benomen/ ende den koophandel verboden/ seggende/ dat sy eerst met de Edellupden van't landt moesten accoorderen/ die mede wilden ghekent ende niet geschencket vereert zijn. De Commijs van't Schip Zeelandt aen landt varende / is met de selve Edellupden over-komen voor tsestigh pont Foely / ende doen werdt hun 't gewicht wederom gebracht/ en mochten vry haren handel dryven als voorzeer

Des

Deſe gantſche maendt dooꝛ/ ende eenighe daghen in Maye hebben ſy ſeer doende gheweeſt met alle koopmanſchappen aen landt te bꝛenghen/ende te verruylen aen Foely/Noten/ende Naghelen. Hare goederen waren ſeer begeert/ ende ginghen te grijp wech / dat ſy het volck nauwelijcks gherieven konden / ende van den mꝛgen tot den avondt toe moeſten wegen met twee Balancen/ ontfangende al-te-met op eenen dagh een laſt / ende ſomtijdts oock wel twee laſt goedts / 't welck ſy met het kleyn ghewicht moeſten inwegen. Sy kochten de Baer Foely/wegende 100 pondt Bandas, oft 525 pondt Hollandtſch ghewichte/ vooꝛ tſeſtigh Realen van achten. De Baer Naghelen om 45. ende de Bare Noten om ſes. Maer deſe koop en duerde niet langhe / of ſy wilden 't goedt hooghꝛ op jaghen. Koop van Foely/Nagelen ende Noten.

Den 8 Maye 1599. is in 't Schip Zeelandt de kluys in konnen kruppen een Slanghe die elf voeten langh was / ende werdt op 't vooꝛſchꝛeven Schip ghegheten.

Beſchrijvinghe van't Eylandt Banda, legghende op 4½ graden bezuyden de Linie Equinoctiael.

Banda leydt ontrent 24 mijlen van Amboyna, ende deelt ſijnen naem mede aen twee andere Eylandekens/ daer ontrent gheleghen. Heeft (ſo eenighe ſchꝛijven) het ghedaente van een hoef-yſer / ende ſtreckt van 't nooꝛden tot het zuyden dꝛie mijlen/weynig meer ofte min in de lenghte/ende maer een inde bꝛeette. Is uytnemende bꝛuchtbaer van Foely ende Note-muſchaten / waer in het alle de omleghghende Eylanden verre te boven gaet. Sijn hooft-ſtadt is Nera, wiens Inwoonders geduerighe vyantſchap ende ooꝛlogh voeren met die van Labbetacca, een ſtedeken / 't welck maer een kleyn mijlken van daer leydt. Den ooꝛſpꝛongh van deſen twiſt/ die alreede veel Jaren geduert heeft/ is gereſen uyt dien dat de Labbetackers eertijdts ettelijcke boomen afghehouwen hebben in de vyhеydt van Nera. Hierom zijn ſy op malkanderen ſoo verbittert / datſe gantſch gheen quartier en houden / maer ſich onderlinghe doodt ſlaen als honden / waer ſy elckanderen konnen beſpꝛinghen / ghelijck de onſe dickwils ghеſien hebben. Gheleghentheydt. Bꝛuchtbaerheydt.

Onder andere iſt gebeurt den 5 Junij 1599. dat die van Labbetacca met vier Galeyen/die ſy Caracoras noemen / ghekomen zijn vooꝛ den Stede Nera, ende hebben aldaer een ſchermutſinge gehouden tegen de Inwoonders/van de welcke ſy eenige doodt ghеſlagen hebben/ ende veele gequetſt. Dit heeft die van Nera ſeer verdꝛoten/die haren ſlagh waer nemende/ den 17 dito/ 's mꝛgens vꝛoegh/ vergheſelſchapt by die van Lontoor ende Pulo Way, met vijf Galeyen ghevaren zijn naer een kleyn Eylandeken geheeten Wayer, wiens Inwoonders des nachts waren waeckende in het Stedeken Labbetacca, want ſy met den anderen eens zijn. De Neraners aldaer ghelandt zijnde/ hebben 't volck/ dat ſy op't Eylandeken vonden / meeſt vermooꝛdt / ende de hoofden tot een triumphe mede ghevoert naer Nera, hebbende die te ſamen ghereghen aen een touwe. Sy lieten alle hare wimpels ende blagghen vlieghen / ende ſchoten dapper met hare Metalen Baſſen / die ſy op de Galeyen hadden legghende. Onder andere ghevanghens bꝛachten ſy een Bꝛouw-perſoon mede / de welcke ſy met een Sabel midden van den anderen ghehouwen hebben / ende ginghen vooꝛts wel Schermutſinge tuſſchen die van Nera ende de Labbetacca.

vijf oft ses dagen seer trotselijck proncken/ met hare Sabels/daer 't bloedt noch aen sat/ op't lijf/ grooten moet daer op draghende/ dat sy hare vyanden soo ghehadt hadden. Maer begroeven nochtans de hoofden/die sy mede gebracht hadden/seer eerlijck/ ende dat op dusdanigher wijse: De hoofden werden gheregen aen een stock / ende alsoo ghebracht voor het Huys van den Sabandar, onder een grooten boom/ waer onder een groote steen stondt / op den welcken dese hoofden gheselt werden/ op dat elck soude komen sien wat sy teghen hare vyanden hadden uptgerecht. Ontrent een uur daer gestaen hebbende/ werdense afgenomen/ in een witte katoenen doeck ghewonden / in een schotel ghelepdt / ende alsoo ter Aerde ghebracht/ waer nae sy veel Wieroock daer over ghebrandt hebben/ ghelijck by haer de manier is. De Galepen/ hier voozen by ons gheroert/ zijn seer swack van houte/ ende met toukens aen malkanderen ghebonden / de klampen staen ontrent een vadem van den anderen/ende in't opbouwen maecken se dat de klampen van alle de plancken op malkanderen accorderen / voeghende van binnen in sekere houten aen beyde zijden van de klampen / ende die alsoo by den anderen bindende. Sy en ghebruycken gheen peck / maer nemen de basten van de groote Indiaensche noten / die sy Clappus noemen / ende kloppense met een hamer/ datse worden als werck / waer mede sy hare Schepen dicht maecken/ besmerende alle de voeghen dicht met kalck/die sy met eenighe substantie toe maken/ ende temperen/ dattet in't Water niet af en gaet. Als sy met dese Galepen uytvaren op eenighen aenslagh/ soo isser alsulcken gheraes van roepen/krijten/ trommelen/ ende op beckens te slaen/ als of sy al-te-samen dol ende uytsinnigh waren. De Edelluyden/ die boven op de Galepen staen/maecken veel kromme spronghen met haer gheweer / ende wie dat best kan springhen die is daer seer moy mede/ende draeghter grooten moet op. Ter zijde van de Galepen zijn stellagien ghemaeckt van riet/ welcke pas in't Water raken/waer op hare Slaven twee of drie neffens den anderen sitten om te scheppen: want in stede van riemen ghebruycken sy schoppen van hout ghemaeckt / die sy in't scheppen boven 't hooft laten gaen/ ende snijten alsoo het Water ter zijden upt / maeckende ondertusschen een groot gherucht met singhen op haer maniere / ende by haer hebbende eenighe die op Trommels slaen/ ende somtijdts oock wel op beckens. Met dit scheppen weten sy hare Galepen soo snel voort te krijgen/ als een schip met een moye koelte soude konnen zeylen. Op yeder Galeye hebben sy gemeynlijck twee Metalen Bassen / daer sy tamelijck wel met weten om te gaen / ende doen alsoo groote were upt de Galepen teghen haer vyanden. Wy hebben den Leser een van dese Galepen voor ooghen ghestelt.

Caracoras ofte Galepen.

Religie van de Inwoonders van Banda.

De Inwoonders van Banda ende van de omleggende Eylandekens houden nu ter tijdt meest al-te-samen het Mahometische gheloove/ daer in sy seer yverigh ende yverigh zijn/soo dat sy nimmermeer van de wacht en konnen/ofte nae de selbighe toe en gaen / sy en stoten dan hare ghebeden in haren Tempel/ in den welcken sy niet en treden / voor dat sy hare voeten ghewasschen hebben / tot welcken eynde daer altijdt groote potten staen voor de Mesquita (want soo noemen de Mahometanen hare Kercken) daer sy Water in doen/ om haer te wasschen ende te reynighen: 't welck ghedaen hebbende / gaen sy in / ende bidden soo luyde datmen't wel over ytwintigh Huysen mach hooren / verhalende ghemeynlijck elck woort tot twee oft drie-mael toe/ende strijckende sich/op het eynde van haer gebedt/met de handt over 't aensicht. Sy hebben oock andere gebe-

dekens/

deskens/ die ſy al ſtillekens binnen 's mondts ſpreecken/'t welck ſeer nieuwelijck toe-gaet. Want eerſt ſpreyen ſy een matjen teghen de Aerde / waer op ſy dan gaen ſtaen / ende ſlaen de ooghen twee of drie-mael opwaers ten Hemel / daer nae vallen ſy op haer knyen / ende legghen 't hooft twee of drie-mael ter Aerde. Deſe maniere dan bidden oeffenen ſy ſeer dickmaels/ ſelfs in hare Huyſen/ ende ſomtijdts oock wel in't openbaer/als op hare Caracoras, ende op de Zee-ſtrant/ jae op alle weghen ende ſtraten. Sy houden dickmaels Gaſt-malen in hare Kercken/ daer elck ſijn portie mede brenght / ende eten alſoo met malkanderen. Gaſt-malen.
Dit doenſe oock veeltijdts in ſeecker boſch/ ſtaende midden in't Eylandt op eenen bergh/daerſe een by-een-komſt hebben/ wel van hondert perſoonen/welcke ghemeynlijck ghehouden wordt als ſy metten anderen te ſpreecken hebben van eenighe Landts-ſaken/ hare Bont-ghenooten / als die van Pulo rim , Pulo way,ende Sontor, wanneer ſy met hare Galeyen tot Nera komen/ om haren ghemeynen bandt te gaen verſoecken / worden aldus ontfanghen / ende goede cier aengedaen: Men doetſe openlijck op de ſtrate nederſitten / ende dient dan elck op een Bananas oft Indiaens Bijge-bladt/dat haer tafelbort is/ een ſtuck van haer broodt / genoemt Sagu , met wat ghekoockten Rijs/ daer wat Vleeſch-nat over gegooten is / in een ghevouwen bladt / 't welcke dient voor een ſchotel / dit ſmijten ſy met heele handen vol in de mondt / dat ſeer beeſtachtigh toe-gaet. Tuſſchen de maeltijdt komender ſeker partuer Edellupden / die om de genoode te verheughen/ een ghevecht maecken/met fraeye ſprongen/ſonder immermeer ſtil te ſtaen/ ende als de eerſte moede zijn/koomter ſtracks weder een ander partuer/ tot dat de maeltijdt ghedaen is.

Om de bandtſchap die ſy / als gheſeydt is / teghen den anderen hebben/ ſoo houdenſe in de Boſſchen/ ſtaende langs de Zee-ſtrant /ſeer ſcherpe wacht/ ende loeren nauwe op hare bpanden / om de ſelve altijdt eenigh voordeel af te ſien/ waer ſy konden oft mogen. Haer geweer is een ſchilt/ontrent vier voeten lang/ ende een groote ſware Sabel/in haer tale genaemt Padang, daer ſy ſeer wel mede weten te leven/ want de Ouders leeren hare Kinderen van kindts-beene aen met het gheweer ommegaen ende ſpelen. De handtghebeſten van deſe Sabels zijn vertint / ghelijck men by ons de ſelve verſilvert. Sy hebben oock veel Roers ende Metalen Baſſen: ende voorts in't ghemeen als ſy ter Oorloghe gaen elck twee Spieſſen / ghemaeckt van ſeer hardt houdt / ontrent anderhalve vadem langh / daer ſy ſeer ghewis mede weten te werpen / jae ſoudender een Menſch mede door ende weder door werpen. Als ſy deſe verwapen hebben/ ſoo ghebruycken ſy hare Sabels / die ſy achter de Schildt in de handt hebben. Noch hebben ſy een gheweer ghelijck een kleyn Harpoen-yſer / daer een ſtock in ſteeckt / aen den welcken een dun koordeken vaſt is / hier mede werpenſe malkanderen oock nae't lijf / ende halent terſtont weder nae haer. Sy houden veel van haer storm-hoeden / ghemaeckt als Hanekammen / daer ſy ghemeynlijck een Paradijs-voghel op hebben ſteeckende / in ſtede van een plumagie / meenende dat ſy dan wel bewaert zijn. Sommige Edellupden hebben oock wel een Corzelet ofte Harnas aen/ ende meenen datmenſe dan niet en mach quetſen ofte beſchadighen: Zijn door de bandt kloecke Mannen ter Oorloghe/ ende durven malkanderen luſtigh beſoecken / ende onder de ooghen ſien/ haren haet ende bpandtſchap en is niet te verſoenen/ jae en ſouden de leſte Man van hare bpanden/ als ſy hem in haer macht hadden/ niet ſparen. Hare krijghshandelinghe ende Wapenen.

Hoe de Eylanders van Banda kaetsen.

Onder andere vermakelijcke spelen ende oeffeninghen/maecken dese Eylanders groot werck van kaetsen/'t welck aldus toegaet: Sy staen alle in't ronde/ uytghenomen een die in't midden staet / dese smijt eerst den bal op / welcken sy voort malkanderen toe slaen / ende dat met de voet / sonder handen daer toe te besighen/ soo hooghe als men soude konnen werpen. De ballen zijn ghemaeckt als een Sphæra mundi, van hoepkens van Spaensch riet door den anderen ghevlochten/ende wie de selve met den voet niet en raeckt/ ofte mis-slaet/die wordt seer beghecht ende veracht. Eenighe springhen oock wel op / slaen alsoo den Bal in't springen/sommighe draepen haer staegh rondtom / ende raecken evenwel noch den Bal.

Hare maniere van begraeffenisse.

Alsser yemandt van de Bandanen hare vrienden ghestorven is / soo roepen ende krijten de Vrou-persoonen seer luyde / meenende(soo de onse daer aen landt zijnde / tot meermalen ghemerckt hebben) dat de doode door sulck tieren ende krijsschen weder op staen sal / maer als sy dan mercken dat hy doodt blijft / soo bereyden sy op haer maniere een groote maeltijt/waer toe sy nooden hare vrienden/ende alle die mede geweest hebben op de begraeffenisse/ welcke seer toe gaet als hier te lande/dan datter in plaetse van swart laken / een fijne witte katoenen doeck over 't lijck ghespreyt wordt/ welck sy draghen op hare schouderen/ gaende de Mans persoonen voor uyt / ende de Vrouwen haer volghende. Als de doode in d'Aerde is/ worter den heelen dagh ende nacht wieroock over sijn graf gebrant/ende 's nachts branter altoos een Lampe/hangende onder een huysken over het selve graf ghemaeckt. Des avondts ende des morgens komen de Inwoonders/ edel ende on-edel/ ende storten hare ghebedt op het graf / 't welck sy alsoo een langhen tijdt onderhouden ende blijven doende. Ghevraeght zijnde by den onsen nae den waerom / seyden / dat sy baden / dat de doode niet weder op staen en soude / 't welck sy bastelijck ghelooven dat gheschieden soude / indien sy niet en baden. De luyden worden op dit Eylandt seer oudt / ende de onse hebbender hier tot verscheyden reysen een Man ghesien die 130 jaer oudt was / ende veel andere luyden naer advenant.

Merckelijcken ouderdom der Bandanen.

De Mannen gaen in dese Eylanden meest spanceren. De Vrouwen moeten der 't meeste werck doen/ ende zijn t'huys altijt besigh/soo met haer huysswerck/ als met Note-muschaten te droogen ende uyt de bolster te doen / 't welck haer meeste hantering is. Dese edele ende heerlijcke vrucht en wast nerghens in de gheheele werelt (datmen weet) dan op Banda, ende de Eylandekens daer ontrent gelegen/ als Ortattan, Gunnanappi, daer een brandende bergh op is/Wayer, Pulo way, ende Pulo rin. Worden gewonnen ende zijn rijp drie-mael des jaers/ namelijck in April/Augustus/ ende December. In April vallen ghemeynlijck de beste / ende ooch verre de meeste. De boom is den Persseboom niet seer ongelijck/ maer heeft korter ende rondachtigher bladeren. De vrucht is eerst met een dicke schelle overdeckt ghelijck de groene basten van Oker-noten / welck door rijpigheydt open gaet / ende vertoont als dan een dunne schorsse ofte bast/ ghelijck een netken/ welck om de vrucht gaet: ende wordt by ons Foely ofte Muscaten bloem ghenaemt / dan volghter een derde bolster ofte schelle / die harder ende houtachtigher is dan de voor-ghenoemde / ghelijck de Schelpen van d'Oker-noten / alleen datse swartachtigh is / ende als mense open doet vindt men de Note-muscaet daer in. De Foely is eerst schoon scharlaken roodt / seer lieflijck om aen te sien / maer als de Noten ghedrooght worden

Note-muscaten hoe ende waer die wassen.

den ſoo ſcheydt ſy haer van de ſchelle / ende krijght by nae een Oranghe coleur/ ghelijck ſy dan hier te Lande ghebracht wordt. Men maeckt dit fruyt al ghe-heel ſoo't van den boom komt in gheſuyckerde Conſerven / die ghheel Indien oor verhandelt ende ſeer ghe-eſtimeert worden/ want het zijn in der waerheyt e beſte Conſerven die men in Indien maeckt ; daer dit fruyt oock wel gezou-en ende in den Azijn gelevdt wordt. Die van Banda noemen de Note Palla, en-e de bloeme ofte Foely Buna Palla. Men vindt tweederley Noten / langhe / die nen Mannekens noemt/ende ronde/die beter zijn ende ſtercker. De Muſcaten Waer toe ſy goedt zijn. tercken de herſſenen / ſcherpen de memorie/ verwarmen de maghe / verdrijven vinden/ maken een goeden aeſſem/ doen wel wateren/ ende ſtempen den buyck-oop. In ſomma zijn goedt teghen allerley koude ghebreecken des hoofts/ende er herſſenen / der maghe / der lever / ende der lijf-moeder. Hare Oly is tot lle de voorghenoemde ghebreecken veel beter ende ſtercker. De Foely is ſon-erlinghe goedt tot een verkoude ſwacke maghe / ſy vordert de kokinghe der pijſe / verteerende alle booſe vochtighevdt / ende alle quade winden verdrijven-e: Sy blijft goedt / al waer't datmenſe acht of neghen jaer lang bewaerde. Neemt de Note ofte Foely / pulveriſeertſe / ende menghtſe met Roſen-Oly/ naeckt een plaeſter daer van / ende leght die op de vorſt / 't ſal u een goede ma-ge maken/ende de ſpijſe wel doen verteeren.

Overmidts dat in Banda ende d'omligghende Eylandekens alleene/met uyt-luytinghe van alle andere Landen/ de Note-muſcaten vallen/ſoo verkeerender ot Nera, ende andere Stedekens altijt veel Javanen/die ſtercken handel doen/ net koopen ende verkoopen/ als oock die van Malacca, China, ende meer ander uartieren van Indien , die als ſy eerſt aenkomen / ghemeynlijck een Vrouwe oopen/ welcke haren koſt koocht/ ende haer voorts hun ghemack doet/ terwijl y op die Eylanden ſtil leggghen / ende haren handel drijven / dat ſomtijdts twee f drie Maenden duert / als ſy dan wederom wech varen / laten ſy de Vrouwe oopen/tot dat ſy op een ander jaer weder komen/oft verkoopenſe/ſoo ſy konnen/ nde ghelegghenthevdt daer toe vinden.

INWERP.

De Compagnie heeft teghenwoordigh twee Forten op't Eylandt/te weten Jaſſou ende Belgica, ſoo dat de Schepen daer ſoo dicht onder konnen anckeren datmen der met een Muſquet konnen overſchieten) op 7. 8. ende 10 vadem Waters/ niet heeft als verdiſtrueerde Steden/ende gantſch geen lijftocht ofte vruchten als Naghelen/ is ſeer berghachtigh/heeft geen Coning/ maer de re-eeringe ſtaet onder de gemeente/die haer Papen/ofte Prieſters van't Maho-metaenſe gheloove meeſt in handen hebben/houdende ſtreng recht in alles/ſoo eeſtelijck als wereltlijck/daer zijn ontrent 10. ofte 11 duyſent zielen/doch bo-en 4. ofte 5 hondert weerbaer Mannen niet.

Den handel daer vallende/ beſtaet in diverſe ſorteeringe van kleeden van de tuſte van Coromandel, Rijs/ Porceleynen/ Fluwelen/ Armoſijnen/ Damaſten/ nde weynigh root Laecken / Victualie ende Ammunitie / voor de Forten als nders / moet van ander plaetſen daer ghebracht werden / ſoo van Griſick als Macaſer. Is een moedigh volck/ niet wel te bedwingen/ dan datmen de Jon-en hier komende haer afhandigh maeckt / om gheen toevaert van elders te ekomen.

De twee Schepen nemen haer afscheydt van die van Banda.

Den 2 Julij 1599. is de Vice-Admirael aen landt gheweest / ende heeft al-daer met de Sabandars ende andere Edellupden ghespzoken / ende sijn afscheydt ghenomen / haer recommanderende het volck dat hy daer laten soude / ende biddende die in alles behulpigh te zijn / ghelijck sy belooft hebben te doen. Waer over de Vice-Admirael haer met eenige schenckagien vereert heeft. Den 5 dito zijn de twee Schepen upt de Riviere van Banda ghezeylt / daer latende twintigh Man met koopmanschap ende geldt / om Noten ende Foely te koopen / ende tegen datter andere Schepen upt Hollandt quamen / te bewaren.

Daer sy twintigh Man op laten om te handelen.

Den 8 Decembzis 1599. tegen de middagh zijn sy op de reede van't Eylandt S. Helena gekomen / daer sy haer verversicht ende gelegen hebben tot den eersten January 1600. Den 15 Apzilis 1600. hebben sy geanckert onder Doeveren / alwaer den 20 dito een boode van Londen quam / die den Vice-Admirael eenige brieven ende tydinghe bzacht. Daer nae zijnse / met blijtschap van alle de ghene die't aenging / in Texel ende voozts tot Amsterdam ghekomen: alwaer sy / niet toeloopinge van veel volcks / de Note-moscaten met schuppen in sacken geschoten / ende in de Packhupsen ghebzacht hebben / welcke Noten soo versch waren / datmen d'Olye daer upt perste / ende noyt van Lisbon soo goede ghebzacht en heeft; de soete lucht van de selve de gantsche gebuerte vervullende.

Komen op de reede van S. Helena.

Ende van daer voozts in Texel.

Nu keeren vvy vveder tot de navigatie, ghedaen by de andere twee Schepen, Amsterdam ende Uytrecht, die wy ghelaten hebben tot Amboyna.

Den 13 Martij 1599. leggende de voozschreven twee Schepen vooz Amboyna, arribeerden aldaer twee Oozloghs-joncken upt Java, vol volcks / die de Amboyners ontboden hadden tot haerder assistentie / om haer het voozschreven Casteeltjen te helpen winnen / dat met Poztugesen beset was / die haer dagelijcks veel spijts ende verdziets aen-deden. Dese Javanen werden seer triumphantelijck aenghehaelt ende ontfanghen.

Groote Duyven.

Den 20 dito waren de onse met hare Boers aen Landt / ende schoten eenighe grove Duyven / soo groot als by ons de Eyndt-voghels. Den 10 Apzilis zijn sy met den Eylanders gheaccozdeert in den koop van de Naghelen / het Baer tot 35 stucken van achten / weghende yeder Baer alhier 550 pondt. Den 12 dito maeckten sy wederom koop / ende souden vooz yeder stozmhoedt hebben 250 pondt Naghelen.

Koop van Naghelen.

Den 23 dito hebben de Poztugesen een aenslagh ghehadt op seecker Stedeken in Amboyna, doch niet uptgherecht / dan datter twee doodt bleven; want de Eylanders deden een tocht om het selve te ontsetten / ende daer boeren met consent van den Admirael vier van den onsen mede in het Pzau van des Coninchs Bzoeder van Ternate, tot groot vernoeghen van de Eylanders / dien het schier een miraeckel docht te wesen / dat de Hollanders met haer ten strijde trocken / ende sich vyanden verklaerden van den Coninck van Spaenjen / ende van de Poztugesen.

Aenslagh van de Poztugesen.

Den 8 May 1599. nae dat sy op Amboyna eenighe waeren verruylt hadden aen Naghelen / die sy daer seer wepnigh vonden / doch sulcken overvloedt van Rijs / dat sy vooz een Spieghelken van een blanck wel 15. of 16 pondt inmanghelden /

ghelden/ ende voorts andere waeren naer advenant/ soo zijn sy eyndelijck t'zeyl ghegaen nae de Moluckſche Eylanden/ met haer overbrenghende seecker Edelnan / die sich valſchelijck uyt-gaf voor des Conings Broeder. Deſe vertelde haer / dat de Vader des Conings wel tseventigh ghetrouwde Wijven ghehadt hadde/behalven sijn by-wijven/ ende de teghenwoordige Coning hadde 40 ghetrouwde Wijven. Den 22 dito hebben sy't gheset op 15 vademen onder't Eylandt Ternate, wiens Coninck den 28 dito aen boordt ghekomen is / doch niet 'Schepe / begheerende dat den Admirael by hem in sijn Caracora sou komen/ t welck hy dede / ende hebben langhen tijdt door Tolcken metten anderen ghepraken / soo dat de onse hoopten / de Coning soude noch t'Scheep komen/ dan eeft eyndelijck niet gewilt/ soeckende altijdt uytvluchten : eerst was de ladder een deegh/daer hy mede in't Schip klimmen soude/ al-hoe-wel men die selve net Laken bekleede/ende daer nae viel't hem te late/hy moest sijn ghebedt gaen oen/want de Son heel in't dalen was/soo hy seyde. Des anderen daeghs is hy oeder aen boordt gekomen/sterck zijnde 32 Caracoras, seer fraey toeghemaeckt/ nde wel gemonteert/als versien zijnde wel met 100 metalen Bassen ; Sy roeyen alsoo triumphantelijck drie-mael rondtsom de Schepen / maeckende seer root ghelupt met singen/ende op kopere beckens te slaen/als ock op langwoerighe trommels. Dewijle sy dus doende waren / maeckten ock de onse haer eschut/musquetten/spiessen ende ander geweer vast beerdigh/ stellende een deel olcks beneden/ ende de reste boven op de Schepen / op avontuer of de Eylanders pet op haer hadden willen attenteren/doch daer quam niemandt aen boordt an de Caracora des Conincks/ die al wederom weygherde t'Scheep te komen/ naer sondter een van sijn Capiteynen / die met den Admirael sprack door een Tolck. Aen beyde zijden van sijn Caracora was in't gewichte gemaeckt een stelagie van riet/ waer op de roeyende slaven saten twee nevens den anderen/ ende an noch eenighe binnens boordts / scheppende/ in stede van riemen/ met houte schoppen / ghelijck hier vooren van Banda gheseydt is. Wy stellen den Leser de elve Caracora voor oogen / met noch een Oorloghschip van't Eylandt Madura : ynde (als in seecker conterfeytsel te sien is) met twee solderingen/ waer van de nderste roeyen met schoppen/ende sommige scheppen. Sy hebben haer geweer p haer/ sittende ter zijden hare schilden. Hare langhe spiessen leggen voor uyt/ hebben metalen bassen/ sommige met drie loopen/ om tseffens af te schieten : och en saghen de onse niet dat sy veel schoten. Op elck Schip voeren sy wel wee hondert Mannen/ geweert op haer maniere / dan hebben weynigh roers : ide diese hebben/ konnender niet wel mede omgaen.

Tegen den avont quam de Coning weder aen boort met twee Caracoras, waer an de eene een Prautjen in hadde / ende door bevel des Conings van de Schepen afvoer/een stuck weeghs in Zee / alwaer hy het Prautjen uytsette/ende liet ijven ; doen heeft de Coning aen den Admirael versocht / dat hy'er een scheut doen soude door een Constapel / 't welck gheschiede / ende den Coningh seer el beviel : die hem voorstaen liet / soo het de groote Caracora gheweest hadde/ t de schoot door-ghegaen soude hebben. Daeghs daer nae sandt de Coningh n Caracora aen boordt / ontbiedende dat hy komen soude / ende sat selve met n vieren in een kleyn Prautjen dat aen de Caracora vast was / soo dat de onse hem niet en vermoeden. Hy en wilde al weder niet over-komen in't Schip/ aer tradt in de Caracora, ende praeghde den onsen nae veel vreemde dinghen/

hier

De twee Schepen gaē t'zeyle naer de Molucas.

Ende anckeren onder 't Eylandt Ternate.

hier te langh om verhalen. Den laetsten Maye wasser een spokery in't Schip Uytrecht, maeckende sulcken gherommel ende regiment / dat de Overighedt daer upt moest. Dit gheschiede ontrent de middernacht.

Den 2 Junij 1599. hebben de onse by den Coning aen Landt gheweest / ende hem ettelijcke gheschencken gedaen. Den 12 dito quam de Coning 's avondts aen boordt/maer en wilde niet over-komen. Hy begheerde een vergulden Musquet / 't welck de onse hem schoncken / doch / soo sy verstaen konden / wilde hy 't selve aen zijnen Tol ghekort hebben.

Den 18 dito hebben sy de eerste Naghelen aen boordt ghekreghen/ ende ruylden de selve meest aen kleyne Quacksalvers glaeskens/ waerdt wesende 't stuck een oortjen; voor de ses hondert kreghen sy een Baer Naghelen / weghende 620 pondt.

Den 9 Julij zijn sy gheaccordeert in den koop van de Nagelen/ten prijse van 54 Realen van achten voor yder Baer / houdende tot Ternate ontrent 600. ende in Amboyna 500 panden.

De Naghelen die de Molucxsche Eylanden jaerlijcks op brenghen / soo de Inwoonders van Ternate doen seyden / waren dese: Het Eylandt Ternate ende Tidore elck 1000. het Eylandt Bacian 2000 Baer / ende het Eylandt Motier 600. ofte 700 Baer

De Coning van Ternate komt in't Schip Amsterdam.

Den 25 dito quam de Coning van Ternate in't Schip Amsterdam, ende heeft het selve van binnen besien / begheerende dat den Admirael daer eenigh volck wilde laten blijven. Al wat hy t'Schepe sagh was zijn gadinghe / selfs tot een blaesbalgh toe / die hy in de kocks kombuys vondt / hier ginghy hy mede staen blasen in zijn mondt / al of hy mal gheweest hadde. Den 28 dito quam hy weder aen boordt/ende besichtighde 't Schip niet anders dan of hy 't hadde willen koopen/maer zijn principael voordtschap was/eenighe van den onsen daer te behouden/ waer toe niemandt seer graegh en was.

Den 13 Augusti is de Coning weder aen boordt ghekomen / ende heeft met den onsen koopmanschap gedaen op 't nieu ghewas van de Nagelen; tot welcken eynde hy met den Admirael ghecontracteert is / als datter vijf Man met een jonghen op Ternate blijven souden/ om de Naghelen op te koopen/ ende ruylen/ tegen de wederkomste van onse Schepen. Onder andere bleeffer Franck van de Does, neef van de Schout Willem Verdoes van Amsterdam.

Beschrijvinghe van de Giroffel-naghelen.

Waer sy wassen.

Dese edele vrucht/welcke van al de werelt begeert ende genut wordt/ en was nergens in de geheele werelt als in't Eylandt Amboyna, in de Molucxsche Eylanden/ die (soo wy namaels breeder verklaren sullen) vijf in getale zijn: in't Eylandt Meao, dat ontrent elf mijlen van Ternate leydt/in Cinomo, Cabel, ende Marigoran. De meestendeel van de Indianen noemense Calasur, die van Moluca daer sy meest wassen/Chimke. De boomen zijn seer als by ons de Laurier-boomen/van groote ende ghedaente/ende hebben eben eens sulcke bladeren/uytghenomen datse wat smalder zijn / als Amandelen ofte wilghe bladeren. Het hout ende de bladeren hebben al mede den smaeck van de Nagelen. De boomen hebben veel tacxkens/ende overbloedig veel bloemen/ welcke yeder een Nagel voorden / sonder datter een af verdwijnt. Zijn in't eerste wit / daer nae groen/ ende

Aen wat voor boomen.

voorden

in't leſte root ende hartachtigh/ 't welck de naghelen zijn: groen zijnde / hebbenſe eenen reuck/die in lieflijckheydt alle bloemen ter werelt te boven gaet. De Nagelen/als ſy droogh zijn/hebben recht een doncker geelachtighe verwe/ maer ghepluckt zijnde/worden met roocken ſwart gemaeckt. Men pluckt ſe niet een voor een met de handt/ als men veel ander vruchten doet/ maer ſy maken ſekere koorden aen de tacken vaſt/ende ruckenſe alſoo met kracht af/waer door de boomen ſoo gequetſt worden / datſe het eerſte jaer daer na weynigh vruchten geven/ maer het jaer daer aen volghende / draghenſe weder ſoo veel te beter: ſy ſlaenſe oock wel af met een riedt/ ende als ſy dit doen ſullen/maecken ſy't eerſt onder de boomen ſchoon/ende laten alſoo de Nagelen op d'aerde nedervallen/die gemeenlijck meer in ghetalle zijn als de bladeren. Het gene de Portugeſen noemen baſten / ende wy Duytſchen het romp van Naghelen / zijn ſteelen daer de Nagelen aen hangen/als ſy noch op den Boom zijn / want in Moluca en makenſe de Nagelen niet ſchoon/maer rapenſe t'ſamen op/ende mengen't al onder een/ dat van de boomen valt. Ghelijck ſy oock heel Indien door/ ſeer ſelden die onderſcheyden/ maer meeſt verkoopen met ſtof/moeder/romp/ende al onder een. Dan dien naer Portugael oft herwaerts over brengt/worden ghegarbeleurt/oft ghe-ſuyvert ende onderſcheyden. De Nagelen die men aen de boomen laet / worden dick/ende zijn die gene/welcke men de moeder van de Nagelen noemt. De Javanen hebben deſe liever / als ſy een jaer op den boom gheſtaen hebben/ ende wy prijſen de dunne. De Boomen waſſen ongheplant van de Naghelen die daer by ſeen vallen/gelijck de Caſtanien-boomen/ ende zijn haeſt volwaſſen/overmidts de overvloedigheydt van den regen/ ſoo datſe binnen't achtſte jaer vrucht geven/ ende duren over de 100 jaren. Sy en willen (na ſommige ſchrijven) niet heel dicht by de Zee waſſen/ noch oock boven een bas-ſchoot weghen daer van daen. Maer de onſe hebben bevonden datſe oock verre van der Zee / te landewaert in/ paſſen/op alle plaetſen/ſoo wel bergen als dalen. Haer ſayſoen is van uytgaende Auguſtus tot ingaende Januarius toe. Rondtom de Boomen en waſt noch gras noch eenige ander groente/want ſy trecken alle de vochtigheydt ende voetſel / datter ontrent is / nae haer: ghelijck de Naghelen ſelve mede ſoo heet zijn/ dat/ ſoo men een ſack daer van op een vat waters leydt / men bevinden ſal / dat in korten tijdt het water ghemindert is / ende de Naghelen dies niet te ſlimmer. Worden ſe in een beſloten Huys ſchoon ghemaeckt / ende onderſcheyden van't gruys / daer een krupcke oft ander vat met water ſtaet / men bevint dat het binnen een paer daghen gantſch ende gaer uytdrooght van de heete locht der Naghelen/al ſtaet het daer ſchoon al verre af. Deſe ſelve eyghenſchap heeft oock de ongheſponnen Zijde van China: want leytmenſe erghens een voet of twee hoogh van der Aerde / ende begiet men daer nae de vloer met water / ſoo dat ſy heel bedeckt is / ſonder nochtans de Zijde te raken / des morghens ſal al dat water in de Zijde weſen / die't nae haer ghetrocken heeft. Daerom oock de Indianen het ſelve dickmaels doen / om de Zijde te meer te doen weghen/ daer men't nochtans niet eens aen en merckt. Men maeckt van de Naghelen/ als ſy noch groen zijn / goede gheſuyckerde Conſerven / ende worden oock wel ghezouten ende in den Azijn gheleydt. De Indiaenſche Vrouwen hebben veel voor een maniere Naghelen te gaen kauwen / om een goeden aeſſem te maecken/ waer in de Portugeſche Vrouwen haer nae volghen. Van de verſche Naghelen wordt oock water ghediſteleert / dat ſeer goet ende medicinael is / hebbende

Hoemenſe pluckt.

Wanneer ſe rijp zijn.

Wonderlicke hitte van de Nagelen.

Waer toe ſy goede zijn.

bende een besonderen lieflijcken reuck. Een weynigh daer van in de ooghen gedaen/sterckt het gheschichte. Naghel-poeder op't hooft ghelepdt verdrijft de pijne / komende van verkouthepdt. Naghelen doen wel wateren / verdouwen de spijse / zijn goet voor de buyck-loop / in melck ghedroncken zijnde / verwecken den lust tot by-slapen/ ende hebben veel andere eyghenschappen/hier te lang om verhalen.

Beschrijvinghe van 't Eylandt Ternate, legghende 28 mijlen van Banda, ende maer twee derde-parten van een graedt benoorden de Linie.

Vruchten. Het Eylandt Ternate is een sober Landt van eetbaer waeren. Ten heeft geenerley Vee / dan weynigh Cabriten oft Bockxkens. Daer en wast gheen Rijs/ noch eenigh graen/ daer sy broodt van souden konnen backen: Dan hebben een Broodt. seckeren boom/die sy af houwen/ende geklooft zijnde/nemen een hamer van dick riet ghemaeckt/ ende slaen daer mede op het murgh; Dit Hout /'t welck haer dan geeft een seker substantie van ghedaente als by ons het saghe-meel/ daer sy broodt van backen / in haer spraecke Sagu ghenaemt / dit is seer wit / ende sy backen 't meest van de groote van een palm van der handt in't vierkant. Hier mede doen sy haren principalen handel/ ende wat sy koopen ofte verkoopen/ geschiet al met dit broodt. Ut de tacken van dese boom / behendighlijck ghesneden zijnde / vloept seecker nat / dat sy Tuacan noemen / ende is seer smaeckelijck ende gesont om drincken. Dit Eylandt en is oock niet Visch-rijck/ maer heeft meenighte van Cocos ende Bananas boomen / oock eenighe Oraenjen ende Limoenen / ende overvloedigh veel Naghelen. De Wijn de Palma moeter stilswijgende verkocht worden/ om dattet by hare Wet verboden is Wijn te drincken. Daerom de onse al heymelijck in't een Hups of 't ander ginghen / daer sy wel te rechte konden komen / om haer geldt te verteeren; want hoewel daer gheen herberghen en zijn / als te Bantam, soo is nochtans eenen yeghelijck het ghene dat hy heeft voor geldt oft andere waeren veyl. Daer zijnder veele die gheen geldt en kennen / maer die soo wat Portugees konnen / zijn daer seer begheerigh nae. De Visch / ende wat sy meer op haer maniere ghekoockt hebben / smaeckt seer wel / ende was den onsen vermaeckelijck / door de kruyden daer sy 't mede bereyden.

Hoenderen hebben sy weynigh / maer veel schoone Papegaeyen / die roodt op den rugghe zijn / hebbende gheele veerkens voor op de wecken / wat kleynder dan de West-Indische / maer leeren veel beter spreecken. De Barbier op 't Schip Amsterdam hadder een / die / als de Haen kraeyde / soo kraeyde hy mede / maude de kat / hy al mede / ende riep oock Schaf Kock, Schaf; met veel andere termen: de Barbier mochter t'Amsterdam hondert Daelders voor hebben / ende ginder kan men een krijghen voor een glase vlees van vier stuyvers. Sy hebbender veel Paradijs-voghels / soo datmen om een Spieghel van acht stuyvers wel een krijghen konde. Dese Voghels noemen de Portugesen Paxaros del Sol, 't welck te seghen is Sonne-Voghels, waer van onse Duytsche naem schijnt verkeerdelijck af te komen. Sommighe schryven datse niemant oyt en heeft sien leven / dan datse doodt zijnde / op dese Eylanden komen vallen. Als oock/ datse by de Lucht leven / nimmermeer op der Aerde en komen/

Paradijs-voghels.

komen/teghen de Sonne opvlieghen/ende gheen voeten en hebben/ maer alleenlijck hooft ende lichaem zijn/ ende meeſtendeel ſteert. Maer andere ſeghghen dat deſe meyninghe valſch is/ ende dat ſy ſoo wel twee pooten hebben als andere Voghelen/ dan dat de voghel-vanghers / de ſelve met het meerendeel van't lichaem afſnijden/ſoo dat ſy niet en laten dan't hooft met den hals/ende een kleyn deel van't lichaem/dat met uytnemende ſchoone veeren bekleedt is: Dit nu aldus in de Sonne ghedrooght zijnde/ en ſiet men gheen lijckteecken meer van de voeten/ende daer door ſchijnt het dat de Vogels alſoo geſchapen zijn.

Deſe luyden hebben groote ſin in ſchoone coleuren/ende voornemelijck in root karmezijn/ ende peerſch. Krijghen veeltijdts hare noodtdruftigheden van Bantam. In alle plaetſen van Ooſt-Indien iſt wel om woonen / doch op Ternate ende Banda beter als op Amboyna, want daer iſt onverdragende heet/hoewel het nochtans een ſeer luſtighe Lantdouw is. Op Ternate zijn oock veel Amandelboomen/ welcker vruchten grooter zijn als die hier te Lande/hebbende ſeer dicke ende harde doppen / die men met een molter genoegh te doen heeft in ſtucken te ſmijten; ende zijn ſeer goedt om Yſer mede te ſmeden / want maken wonder heet vyer. In elcken dop zijn 2. oft 3 langhachtighe Amandelen. Daer waſt oock Taback / doch ſoo goedt niet als die ons van Weſt-Indien komt. De Slaven gebruyckenſe veel/ende hebbenſe altoos by haer/houdende het Tabackſuyghen voor een ververſchinge ende verquickinge. Amandelboom.

De Inwoonders zijn ſeer goedt-aerdigh/ doch hebben eenen bedelachtighen aerdt/ ende dat niet alleen de ghemeene luyden/maer oock de Coning ſelve/ met alle zijn Hofgeſin. Sy haten de dieverije ſeer / ſoo dat yemandt daer op bevonden zijnde/ en laet met de koorde gheſtraft te worden. 't Is ghebeurt (terwijlen de onſe daer laghen/ dat een jonghen van 11. oft 12 jaer een bladt oft twee Taback ghenomen hadde/ ende daer op ghevangen werdt. Tot ſtraffe werden hem de handen op't gat ghebonden/ende alſoo leyden ſy hem door het Stedeken/met een groote meenighte van kinderen achter aen / die tot ſijner ſchande riepen in haer ſprake / dat hy gheſtolen hadde. Sy zijn groote vyanden van de Portugeſen/ daerom ſy oock geen quartier en houden met die van Tidore, mede een van de vijf Moluckſche Eylanden/leggende maer een Goteling-ſchoot van Ternate, ende met Portugeſen beſet. Inwoonders/ende hare zeden.

Den 20 Julij 1599. als de onſe daer lagen/voeren die van Ternate op't voorſchreven Eylandt Tidore, ende overvielen daer een Dorp / ſloegender drie doot/ ende brachten eenighe Sweerden ende Schilden mede / daer de oogen van hare vyanden noch aenhinghen/ met ontrent 43 ghevanghens; waer onder dat was des Coninghs broeders Soon van Tidore, een jong-man van 21 Jaren: Deſe werdt voor den Coningh van Ternate ghebracht / ende aldaer verhoort zijnde/ duyten 't Paleys ghelepdt met een ſtrop om den hals: Op ſtrandt zijnde / hieen ſy hem zijn handen waſſchen / ende terwijlen hy daer toe bockte / ſoo quamer een van achteren / ende gaf hem in't bocken een ſlagh in den rugge met een Sabel / dat hy daer neder ſtorte: Daer nae gaf hem een ander noch een ſlagh/ dat hem de Long ende Lever uyt hing: Ende daer na werdt het Lichaem aen een Praeu ghebonden / in Zee gheſleept / daer ſy het voort lieten dryven. Haer principael geweer/zijn houte ende rieten Spieſſen/die ſy door de hant ſeer recht ende ſnel weten te ſchieten / ende voorts groote breede Sweerden/ met langhe Schilden/als of ſy van een planck ofte deel gemaeckt waren. Eenige onder haer Wreede Juſtitie. Geweer.

ghe-

ghebruycken oock wel Musquetten ofte Roers / maer seer weynigh / want sy hebbender gheen dan diese krijgen van de Portugesen. Sy hebben mede sekere Schermers / in haer tale Bakeleyers ghenaemt / op 't hooft hebbende een stormhoedt met een Paradijs-voghel verciert / in stede van een plumagie. Als dese teghen malkanderen vechten / soo staense altijdt op een been / hebbende alsoo een sprong te bate / ende soo haest den eenen tot den anderen in springht / springht den anderen weder een groot stuck achterwaerts upt / blijvende altijdt staende op eenen voet: Dese spronghen gaen soo licht ende veerdigh te wercke / dat het een lust om te sien is: Sy zijnder oock seer moedigh ende stout op / jae wilden de onse verpochen / seggende een van haer wilde teghen onser ses slaen: Daer op een van d'onse seyde / hy wilde alleen wel teghen hem aen met Rappier ende Poenjaert / maer dat en begheerde de Schermer niet te doen / dan alleenlijck vechten met sijn gheweer / wesende seer als Turcksche Sabels / dan aen 't eynde zijn sy wel een handt breedt: In de luchter-handt hebben sy een lange schilt. Hare kleedinghe is een katoenen pijtgen / met een broeck van ghelijcke stoffe / oft oock wel van Zijde / onder seer wijdt / op de wijse van de nieuwe Spaensche broecken. De Brouwen / als sy achter strate gaen / hebben een katoenen kleedt op 't hooft voor de Sonne / haer kleederen zijn al mede van katoen / met verscheyden coleuren doortrocken.

Schermers.

Het Eylandt Ternate begrijpt ontrent acht mijlen in zijn ommegang / ende is hoogh Landt; Het versch Water / dat seer goedt is / komter al upt putten. De Stadt Gammalamma, daer de Coning zijn Hof houdt / leyt lancks de Zee kant / zijnde een eenighe strate / soo lang ontrent als oudt Amsterdam, van de Haerlemmer poort tot de Reguliers poort. Sy is ongeplavoyt. De Huysen zijnder meest van riet / doch sommige oock van hout. De Tempel is mede van hout. Voor de Stadt en is geen reede om Schepen te leggen / om dattet daer onder Water heel droogh ende steenigh is. Aen dese droogten varen die van der stadt met het leegh water om visch te vangen / die sich in kleyne Wateren tusschen de steenen onderhoudt. Maer als sy groote visschen willen vangen / gaense dus te wercke: Sy vangen eerst een deel kleyne visschen met een schep ofte werp-net: Daer na stellense een lang riet recht over eynde voor in dese schupt: Boven in dit riet is een gat daer sy een tou door-schieten / aen 't een eynd van dit tou is een Visch-hoeck / ende boven den hoeck een bladt / op dat alsoo de lijn voor upt waeyen soude. Dan sitter achter een / ende werpt de kleyne Visschkens voor upt / na de Visch-hoeck toe / die sy recht boven 't Water laten hanghen / ende weten hier door de groote visschen te verschalcken ende vanghen. Ock ghebruycken sy seeckere korven / die sy op de grondt laten sincken / ende daer een tijdt lang ghelegghen hebbende / siense neffens de schupt nae de grondt toe / offer eenighe Visch in is / ende indien jae / soo valter een duyten voordt / duyckt te grondewaert / brenght de korf op / en de haelter de Visch upt. Yemandt mocht vraghen / hoe ist mogheljck dat sy daer de korf / die dickwils 15. 16. 17 vademen diep leyt / konnen sien offer visch in is ofte niet? Ick antwoorde / dat het Water daer soo klaer is / datmen de Anckers van de Schepen beschepelijck mach sien legghen / ende de Visschen sien swemmen / jae de grondt is soo klaer of 't Water maer een voet diep waer. De Inwoonders hebben voor de Stadt een Rif van steenen gemaeckt / met een ingangh / om bevrijdt te zijn / dat mense met Jachten niet overvallen soude. effen by-naest als voor Amsterdam de palen staen. De onse moesten reede soecken

Gammalamma de Hooft-stadt van Ternate.

Vreemde maniere van visschen.

en vooꝛ een Dooꝛp tuſſchen Ternate ende Tidor, geheeten Telingamma. Een alf uyꝛe gaens verder leyt een Stedekien ghenaemt Maleyo, rondt-om beoten met een ſteenen muer / niet ghemetſt / maer ſlechts met handen op malander gheleydt / ende tamelijck hoogh / om dat de Poꝛtugeſen daer al-te-mets lachten te komen.

De Koningh van Ternate was een kloꝛt vierſchoten man / oud omtrent 36 ꝛen / ſeer vꝛolijck van geeſte / ende ſonderlinge graegh om yet nieus te hooꝛen ſte ſien / doende 't geene hem vooꝛ ghedaen werdt / geerne nae. Als de onſe op n tijd hem ter eeren twintigh oft dertigh vierpijlen geſchoten hadden / quam p des anderen daeghs aen booꝛd / ende begeerde die te leeren maecken: ghe-ert hebbende / ginghſe van ſtonden aen ſelve nae maecken / ende hem wijs ghe-aeckt hebbende / dat ſy een grooten boom ofte balck wilden doen klieven met vee handen vol krupts / ſoo en ruſte hy niet / vooꝛ ſy dat in 't werck leyden / et welck aldus toegingh: Vooꝛ zijn hof lagh een balck / daer booꝛden ſy met n Avigaer recht in't midden een gat in / tot op twee vinger vꝛeed nae dooꝛ. Dit ſtamptenſe doen vol krupd / ende ſloeghender boven een pꝛop op / waer ooꝛ ſy een laetgat booꝛden / ende ſtaecken't alſoo aen vꝛandt, De balck kliefde echts vꝛaets 't hout heel ſoetelijck van den anderen: Waer in de Koningh aer tegenwooꝛdigh zijnde groot behagen nam. Hy was manhaftigh in den rijgh / ende yverigh om zijnen vpandt te bekomen / hem ſelven gantſch niet arende. Dit bleeck in den aenſtagh teghen die van Tidore, daer de onſe hem ghen in 't water loopen om in zijn Caracora te komen / als hy derwaert trock / net ſulcken yver dat het wonder was. Meeſten tijdt was hy op 't water in jn Galeotte / daer hy een vergulde bedſtede op hadde / nimmermeer ledigh jnde / maer altijdt wat doende. Hy ontbood dickmaels den ſtuerman van den dmirael / die moeſt hem dan Ian Huygens boeck op ſlaen / ende bedupden wat an yeder figuere gheſchꝛeven ſtont / daer hy ſeer nieus-gierich toe was / nimiermeer verſadight zijnde van vꝛaghen. Hoewel hy nu teghen den onſen ſoo hemeenſaem was / wiſt nochtans zijn reputatie wonderlijck wel te houden ghen zijn onderſaten / van de welcke hy ſeer ontſien was. Sijne Edelen / Capiteynen / oft Ambaſſaten en mochten niet tot hem komen als met ghe-ouwen handen / verheven zijnde boven 't hooft / die ſy dan ſachtjens lieten alen / ende dan wederom ophieven / ende dalen lieten / ſoo langhe als ſy in zijne eghenwooꝛdigheydt waren ende met hem ſpꝛaecken. Sijne Edele gaen ghe-leedt in zijde of katoene kleederen / de bꝛoecken bykans als die Poꝛtugeſen / an-er wijd. Haer wambayſen zijn van Katoene-lijnwaet / oft baſt van boomen / at aldaer ſeer fray gewꝛocht wooꝛt. Het zijn frape mannen / veel beter van aer-e / bequamer / geſtadigher / ende ghetrouwer als de Javanen. Sijne Capiteynen jn al-te-mael oude mannen met grijſe baerden / ſeer aenſienlijck. Hy hadde n de dertigh Caracoras, op ſommighe vier / ende op ſommighe ſes metalen aſſen / op yeder veertigh / vijftigh / ende tot de tſeſtigh roeyers. In elck Dooꝛp adde hy eenighe wijven / welck in alles boven de 40 ſterck waren / ende waer y quam / hy was over al t'huys. Sijnen Godsdienſt beging hy met grooter de-otie / op zijnen Sabbath-dagh neerſtigh ter kercke gaende; 't welck op deſe anniere toe-gaet: alwaer een Boꝛcken vooꝛ uyt gheleydt wert ter offerhan-e by een Jongelingh / die een ſwaerd op zijn ſchouder dꝛaeght. Daer na volght en deel krijghſvolcks / ende achter de ſelve een dienaer met een Wieroock-vat.

Coningh van Ternate ende ſijnen ſtaet.

Hoe hy ter kercke gaet.

Voorts de Koningh met een Tirasol ofte Sonneweerder / boven 't hooft / ende dan weder een deel Soldaten achter aen met een vlieghende vaendel. Voor de kercke staen sommighe potten met water / daer sy haer handen ende voeten in wasschen eer sy in gaen. Binnen komende spreyden sy een wit kleetgen neder, ende vallen daer op haer knyen/ gheliyck hier voorzen gesept is van die van Banda. Die den Coningh dan te ghemoete komt/ moet al bockende ende met de handen te gaer gaen/ tot dat hy hem verre voorby is.

In de Mesquita oft kercke staet een stoel als een Predick-stoel/ behangen met een wit kleedt. Daer hanght oock een dingh als een grooten Trommel/ daer sy op slaen met een stock / als sy't volck ter kerck begheeren / 't welck is des vrydaeghs. Als nu 't volck by een is / komt de Predicant / die oock haer Schoolmeester is / want de onse hebben zijn schoole ghesien / voor de welcke hingh seker berdt / daer nae hare maniere letteren in gheschreven stonden als krauwels/ haken/ ende hane-pooten / seer vreemt om sien. Aen seecker hoogh huys hanght mede een klock sonder klepel / ende wanneerder onraedt is/ soo word daer op geslaghen: dan komen die van't gantsche Eylandt te samen / elck met sijn gheweer / ende konnen opbrenghen veertigh Caracoras wel ghemant / als't te water te doen is. De Coningh heeft oock veel metale stucken in zijn Hof met veel steenen klooten daer by / maer of hy buskruydt heeft/ is den onsen onbekent.

Superstitie. Alsser een Eclipsis aen de Son ofte Maen is / maken dese Eylanders groot ghetier ende misbaer / want sy meenen dat haren Coningh / oft yemandt van sijn naeste vrienden oft principaelste Officieren sterven sal; maer als de Eclipsis ghepasseerdt is / sonder des Coninckx ofte der sijnen doodt / soo houden sy op haer maniere een groote feest / maeckende des anderen daeghs als een ommegangh: die voor aen gaen draghen eenighe Porcelepne vaten: Daer nae volghen eenighe met spiessen/ hellebaerden / musketten ende roers/ ende achter de selvighe worden ghedraghen drie lampen / in sulcker wijse als men by ons de druyven van't landt van Belofien schildert. Dan volghter een jonghen met Coninghlijcke kleederen ghekleedt / ende voor hem gaet een met een verguld waper; achter hem komen veel vrouwen soo jongh als oudt / seer fray toe-ghemaeckt/ nae des landts ghebruyck. Dit doen sy aldus van blyschap/om datter niemandt ghestorven is. Gelijck de onse sulckx gesien hebben op den 6 August 1599. als wanneerder des avonts ontrent acht uren een Eclipsis aen de Maen was. Als hun gesept wierdt / datter by ons luyden waren / die te voren weten te seggen wanneer Eclipsis aen de Sonne oft Mane wesen sal / hielden sy 't selve voor een groot mirakel/ jae ghenoegh voor onmoghelijck.

Religie ende besnijdinghe. Die van Ternate, als oock meest alle de omleggende Eylanders sijn van religie Turcx ofte Mahometist. Sy besnijden hare kinderen/ 't welck met groote statie toe gaet. Want eerst komender drie oft vier paer mannen met ghelade roers ende brandende lonten in de handt voor uyt: dan volgender twee/ die dragen een stock/ waer aen hanght een stuck klater-gout / oft yet anders dat in haren ooghen cierlijckst is. Voorts twee mannen elck met een spiesse/ die sy ober eynde houden in de handt: achter dese volght de vrouwe die't kindt ter kerck draeght / met noch seven oft acht paer vrouwen achter aen. By de kercke komende worden de Roers af-gheschoten/ ende de besnijdinghe met hare ceremonien ghedaen zijnde/ keeren sy weder met de selve statie naer huys.

Sy en dzincken gheen wijn/ ende de oozſaecke daer van is ſeer fabuleus ende belachelijck. Godt (ſegghen ſy) ſondt by Mahometh alle dage twee Enghelen/ die hem alles hielpen uytboeren wat tot ſijnen Godsdienſt van noode was. Nu werden deſe dzie te ſamen op een Bancket ghenoodt van een ſeer ſchoone Bzouwe/ die wat noodighs met hun te ſpzeecken hadde. Daer ghekomen zijnde maeckte ſy Mahometh met de twee Enghelen/ ghenaemt Harot ende Mierot dzoncken met Wijn/ ende pzeſenteerde by hun te ſlapen/ midts conditie/ dat ſy haer eerſt ſouden leeren een ghebedt/ daer ſy mede nae den Hemel ſoude klimmen/ ende dan weder op d'aerde komen. In den Hemel komende/ heeft Godt/ die wel wiſt wat ſonde dat ſy ghedaen hadde/ ſijne Enghel bevolen haer by den hayze te nemen/ ende in ſeeckeren kupl te boeren ontrent Babylonien/ daer ſy langhen moeſt tot den jonghſten daghe toe: Ende om deſer ſonden wille/ dooz den dzanck des wijns gheſchiedt/ heeft Mahometh naemaels den ſelven gantſch verboden.

Waerom de Mahometiſten gheen wijn en dzincken.

Dat ſy gheen Bercke-vleeſch en eten/ is om deſe reden: Op een tijdt hadde Axa, Mahomets wijf/ hem een welrieckende badt toe-bereydt om daer in te waſchen: Nu ſo quamder onverſiens een bercken in't huys/ dat hem daer in wies/ waer over Axa met alle verſtoozt was. Mahometh dat ſiende/ heeft het bercken verbloeckt/ ende den zijnen verboden bercke-vleyſch te eten/ om dat het/ ſoo hy ſeyde/ een vupl dier was.

Waerom ſy geen bercke-vleeſch en eten.

Volght noch tot vermakelijckheydt van den Leſer een ſeecker t'ſamen-ſpreeckinghe tuſſchen een Iode ghenaemt Abdias, ende Mahometh, geſchiedt in de Stadt Almedina, ende uyt den Portugeſche verduytſcht.

Abdias. SEght ons Mahomet, zydij een Propheet, oft een Bode?
Maho. Ick ben een Propheet ende oock een Bode.

Ende na nae dat hy hem noch ſeventhien andere vzaghen ghebzaeght hadde/ do ſeyde de voozſz Abdias tot hem: Seght eens Mahometh waerom darmen den Hemel, Hemel heet?

Mahom. Om dat hy van den roock gheſchapen is gheweeſt, ende den roock van den damp der Zee.

Abdias. Seght my waerom is den Hemel groen?

Maho. Om den Bergh Caffs wille, ende den Bergh Caff die is groen om de Eſmeraulden des Paradijs wille, de welcke groen zijn, ende den Bergh Caff die gaet ontſom, ende begrijpt de heele Wereldt, ende hy onderhoudt de Hemelen.

Abdias. Seght my: Den Hemel, heeft hy Poorten?

Maho. Iae hy, hy heeft Poorten.

Abdias. Zijnder oock ſleutelen tot de Poorten?

Maho. Jae't, ende ſy worden by Gods ſchat bewaert.

Abdias. Waer af zijn de Poorten ghemaeckt?

Maho. Van fijnen goude, ende de ſloten zijn van Godts licht, ende de ſleutelen van zijnder barmhertigheydt.

Abdias. Seght my waer af is den Hemel gheſchapen?

Maho. Godt heeft den eerſten Hemel van groen water geſchapen, ende den tweeden van klaer water, eñ den derden van eenen ſteen die men Eſmeraulde heet, eñ den

vierden van fijnen Goude, ende den vijfden van eenen Jacint, ende den seſten van klaren Nevel, ende hy heeft den ſevenſten van de blinckinge des vyers geſchapen.

Abdias. Seght my, wat iſſer boven die ſeven Hemelen?

Maho. Een levende Zee.

Abdias. Ende wat iſſer boven deſe Zee?

Maho. Een ander duyſter Zee.

Abdias. Ende wat is daer boven? ſegghet ons al-te-mael nae ſijn ordene.

Maho. Daer boven is een ander Zee van windt, ende boven deſe is noch een ander Zee van ſteen, ende boven deſe is noch een ander Zee die welcke ſeer doncker is, ende boven deſe is een Zee van grooter vreught ende gheneughten, ende boven deſe is een ander Zee van de Mane, ende boven deſe is de Sonne, ende boven de Sonne is de Naem Gods, ende daer boven is de ſupplicatie oft ootmoedige begeerte, ende noch boven-waerder is den Engel Gabriel, ende noch wat boven-waerder is een groote Zee van wel bereydt perckement, ende daer boven is noch een ander groote Zee, ende noch hoogher zijn tſeventigh wijdden van lichte, ende noch opwaerder zijn tſeventigh wijdden van Berghen, ende noch opwaerder zijn duyſendt wijdde ſpacien, ende in elck van deſe zijn tſeventigh manieren van volcke, ende onder dat voorſchreven volck zijn vijf duyſendt Enghelen die Godt altijdt loven ende dancken, ende daer boven is een groote wijdde van peerlen, ende daer boven is een ander wijdde van gratie, ende opwaerder is een ander wijdde van mogentheydt, ende noch opwaerder is noch een wijdde van diſpenſatien, ende daer boven is een groote ſtoel, ende noch opwaerder is het huys des Univerſiteyts oft der Gemeynten.

Abdias. Seght my: De Sonne ende de Mane, zijn ſy gheloovigh oft ongheloovigh?

Maho. Sy zijn gheloovigh, ende dienen Godt altijdt.

Abdias. Seght my: waerom en lichten ſy niet ghelijck?

Maho. Alſſe Godt ſchiep ſoo maeckte hyſe ghelijck in't licht, ende ſoo ghelijck datter gheen onderſcheydt tuſſchen de Sonne ende de Mane en was, noch daer en was gheen ſcheydinghe des daeghs oft des nachts: ende het ghebeurde eens op een tijdt dat den Enghel Gabriel met grooter haeſten vloogh om een bootſchap te draghen, ende raeckte de Mane met ſijnen vleughel, ende van die tijdt af werdtſe verdonckert, ende daerom bleef de Mane voor den nacht, ende de Sonne voor den dagh.

Abdias. Seght my Mahomet, hoe veel ordenen van Sterren zijnder?

Maho. Drie, ende d'eerſte komt uyt den Hemel, uyt Gods throon, met goude ketenen, ende ſy lichten tot in den ſevenſten throon; ende de tweede orden is in den tweeden Hemel om de Werelt te çieren, ende deſe doen de Duyvels wech loopen ende vlieden als ſy nae den Hemel komen luyſteren om die ſecreten te hooren. Ende die derde orden is tot een aenſchouwinge der Planeten ende der Sterren. Hier nae ſeyde de voorſchreven Abdias tot hem: Seght my wat winden datter tuſſchen ons ende den Hemel zijn?

Maho. Daer iſſer drie, de een is onvruchtbaer, de tweede is een ſwert windt ende deſe doet de Zee ſtuer ende rou weſen, ende hy ſal't vyer in den dagh des oordeels opblaſen ende doen barnen, de derde windt is de ghene die de Zee ende da Aerdtrijck dient.

Abdias. Seght my, hoe veel wijdden zijnder van der Aerden tot aen den Hemel toe?

Maho

Maho. Daer en iſſer maer eene, ende en waerder die niet, ſoo ſoude dat Hemels vyer alle dinghen vernielen die op der Aerden zijn.

Abdias. Seght my waer ſtaet de Sonne?

Maho. Sy ſtaet in een warme Fonteyne, ende deſe Fonteyne ſtaet in een valleye, ende deſe valleye ſtaet in een wijdde, ende deſe wijdde ſtaet in den Bergh Caff, ende den Bergh Caff ſtaet op de handt van eenen Enghel, welcke de gheheele Werelt draeght, ende onderhout tot den dagh des Oordeels toe.

Abdias. Hoe ende in wat manieren wordt Gods Stoel gedragen?

Maho. Gods Stoel is geladen opte hoofden van de gene die hem draghen, ende ſy dragen haer voeten op een throon, ende elck een van de Engelen die hem dragen, heeft ſoo breeden hooft, dat al waert datter eenen voghel van ontrent ſijn een oore uyt begoſt te vliegen, ende wel duyſent Jaren gevlogen hadde, ſoo en ſoude hy nochtans nauwelijcks oft met grooter arbeydt tot aen d'ander oore konnen geraken: ende een yeghelijck van die voorſz Enghelen heeft veel hoornen op ſijn hooft, tuſſchen de welcke acht Krijghs-heyren van contrarie ende diverſche dingen zijn. 't Eerſte is van vyer, gemengt met ſneeuw, ſonder dat d'een het ander vernielt. Dat tweede heyr is van donder ende blixem. Het derde heyr is van water ende vyer, ſonder dat d'een d'ander vernielt. Het vierde heyr is van windt ende water. Het vijfde heyr is van vyer ende yſer. Het ſeſte heyr is van goudt ende ſilver. Het ſevenſte van lof ende glorie. Ende dat achtſte heyr is van ſchoone blinckende klaerheydt.

Abdias. Seght my Mahometh hoe verre is d'Aerde van den Hemel?

Maho. Vijf hondert Jaren gaens: ende alſoo vele iſt oock van Hemel tot Hemel, totte ſeven Hemelen toe: ende in elcken Hemel is ſoo groote menighte van Engelen, dat niemandt machtigh ghenoegh en is om die te tellen dan Godt alleen: ende tuſſchen ons ende de Hemelen vliegen ſeker geſlachten van Vogelen, de welcke nimmermeer aen den Hemel noch aen de Aerde en geraken.

Abdias. Seght my: waerom heeft men de Werelt, de Werelt geheeten?

Maho. Om datſe tot onderſcheydt van der eeuwigheyt gemaeckt is: ende waert datſe gemaeckt hadde gheweeſt gelijck de eeuwigheydt, ſoo ſoude ſy oock eeuwigh geweeſt hebben, ende altijdt geduert.

Abdias. Seght my: waerom was Adam, Adam geheeten?

Maho. Om dat Godt hem gheſchapen heeft van den ſlijm van alle de Aerde des Werelts; want hadde hy hem van eender Aerden alleen gemaeckt, de Menſchen en ſouden de dingen van alle de Aerde oft Landen niet geweten hebben.

Abdias. Seght my: als Adam gheſchapen werdt, waer langs quam hem de Geeſt oft het leven inne?

Maho. Hy quam door den mont in, ende is door den mont wederom uytgegaen.

Abdias. Seght my: wat ſeyde Godt tot Adam?

Maho. Dat hy ende ſijn Huyſvrouw in't Paradijs woonen ſouden, ende datſe van als dat in den Paradijſe was, eten ende drincken ſouden, uytgenomen van eenen Boom daer ſy niet aengheraken en mochten.

Abdias. Wat Boom was dat?

Maho. Het was een Terwen-Boom.

Abdias. Op wat manier was hy ghemaeckt?

Maho. De voorſz Boom hadde vijf ayren, ende daer namper Adam een af daer vijf graenkens in waren, waer af Adam de twee at, ende d'ander twee gaf hy Eva, ende het vijfde droegh hy met hem.

Abdias. Hoe groot was dat graenken wel, ende wat dede Adam daer mede?

Maho. Het was ſoo groot als een Eye, ende Adam ontdeckt terſtont, ende brackt in ſtucken, ende deylde dat in ſes hondert ſtucken, ende daer af is al het zaedt der Aerden ghekomen: ende daer nae maeckten Godt Eva van een van Adams ribben, ende uyt ſijnder ſlincker zijde, ende niet uyt de rechter, om datſe weeck, teer ende niet ſterck weſen en ſoude.

Abdias. Wie bewoonde de Aerde, eerſe Adam bewoonde?

Maho. De Duyvels haddenſe ſeven jaren bewoont, ende daer nae hebbenſe de Enghelen duyſent jaer bewoont, ende daer nae bewoondeſe Adam.

Abdias. Seght my Mahometh, mits dat ghy't al-te-mael ſoo wel weet, wie heeft Adam ſijnen baert ende ſijnen hayr gheſchooren?

Maho. Den Engel Gabriel.

Abdias. Ende wie heeft hem beſneden?

Maho. Hy heeft hem ſelven beſneden.

Abdias. Wie heeft hem na Adam beſneden?

Maho. Abraham.

Abdias. Teghen wat Aerde heeft Godt gheſproken?

Maho. Godt heeft den Bergh Zinai bevolen dat hy Moſes in den Hemel ſoude voeren.

Abdias. Seght my wie datter leeft, ende en heeft nochtans geen Geeſt?

Maho. De nacht.

Abdias. Seght my, wat Vrouwe iſſer van den Man alleene ghekomen, ende wat Man iſſer van de Vrouwe alleen ghekomen?

Maho. Eva is alleene van Adam ghekomen, ende Jeſus Chriſtus van de Maghet Maria.

Abdias. Seght my, welck dat de drie dingen zijn die geſchapen zijn, ſonder menginghe oft toe-doen van Mans-perſoonen?

Maho. Adam, ende den Ram die Abraham offerde, ende Jeſus Marias Sone.

Abdias. Seght my, wie zijn de twee wiens Graf men niet en weet, oft waer ſy begraven zijn?

Maho. Dat zijn Iheralib ende Moſes; want als Moſes in de Wilderniſſe alleen ging, ſoo vandt hy daer een Sepulture van ſijnder grooten, daer niet-met-allen in en was: ende Moſes ſeer bedroeft weſende, bleef daer op ſtaen ſien, ende den Enghel des doodts quam neffens hem om hem te dooden, ende midts dat hem Moſes wel kende, ſoo vraeghde hy hem wat hy begheerde oft hebben woude? ende de Enghel des doodts ſeyde dat hy om ſijn ziele quam, ende dat Moſes hem vraeghde hoe ende in wat manieren dat hyſe uyt ſijn lichaem meynde te krijghen, want ſy en koſt door den monde niet, want hy met Godt gheſproken hadde; noch door de ooren, want ſy Godt ghehoort hadden, noch door de ooghen, want ſy Godt gheſien hadden, noch door de handen, want ſy Godts gifte ontfanghen hadden, noch door de voeten, want hy koſt daer mede in't opperſte van den Bergh Zinai beklimmen, om Godt te ſpreecken. Ende als hy hem dit gheſeydt hadde, ſoo ging den Enghel terſtont wech, ende ſcheyd van hem, ende hy veranderde ſijn habijt oft kleedt, om dat Moſes hem niet kennen en ſoude, ende bracht een Appel uytten Aerdtſchen Paradijſe, den welcken hy Moſes gaf om dat hy hem riecken ſoude: ende ſoo haeſt als Moſes den Appel geroken hadde, ſoo nam hy hem ſijne ziele door de neusgaten uyt, ende Moſes ſuchte ſwaerlijcke ſeer, ende ſoo bleef dat Lichaem in dat Graf, al iſt

ſaecke nochtans datmen't naederhandt niet en heeft ghevonden.

Abdias. Seght my, wat dinck iſſer onder d'Aerde?

Maho. Een Os.

Abdias. Ende waer op ſet deſen Os ſijn voeten?

Maho. Op een witte ſteen.

Abdias. Wat ghedaente oft wat forme heeft dien Os?

Maho. Hy heeft ſijn hooft in't Ooſten, ende den ſteert in't Weſten, ende hy heeft veertigh hoornen, ende veertigh tanden, ende den eenen hoorn ſtaet wel duyſent jaer van den anderen. Ende de Suna ſeydt op 't ghene dat Mahometh hier gheſeydt heeft, dat hy oock ſeyde dat de heele Werelt op het punckt van deſen Oshoorn ruſt ende gheladen is: ende als hem deſen Os eens roert, dat het dan Aerdtbevinghe is.

Beſchrijvinghe van de Moluckſche Eylanden in 't ghemeyn.

De Moluckſche Eylanden zijn eyghentlijck vijf in getale: Ternate, 't welck wy nu beſchreven hebben / Tidore, Maciam, Motiera, Baſſian. Behalven in deſe vijve/ waſſen de Nagelen (ſoo geſeydt is) oock in de Eylanden Meao, Marigoran, Sinomo, Cabel ende Amboyna: dan 't en heeft niet veel te bedieden / ende en is by de vijf eerſte niet te gelijcken. Alle deſe Eylanden nu/ſoo Moluckſche, als andere nu ghenoemt/ waren/als de onſe daer laghen/onderdanigh den Coninck van Ternate, behalven alleenlijck drie/ namelijck Tidor, Baſſian, ende Marigoran, die het met de Portugeſen hielden. Meao leyt Weſt van Ternate, ende heeft een goede Haven / daer die van Mindenao, een groot Eylandt / niet wijdt van daer/ altoos plegen te leggen/ om van't beſpringhen der Portugeſen te beter bevrijt te zijn. In dit Eylandt Meao laet de Coninck van Ternate al ſijn Caracoras ofte Galeyen maken / ende wat hy meer voor Schepen behoeft. De Coninck van Baſſian houdt ſijn Hof op't Eylandt Marigoran. Het Eylandt Tidor was doen ter tijt de principale macht van de Portugeſen in alle de Eylanden van Moluca. De Coninck van Tidor was Oom van den Coninck van Ternate, 't welck het principaelſte is van alle deſe Eylanden/hoewel Macian meer ghewas uytlevert/ als eenigh van alle. Den haet van die van Ternate teghen de Portugeſen is onverſoenlijck / door dien ſy 34 Jaren te voren/ eer de onſe daer quamen/ ſoo tyrannighlijck met des Conings Vader geleeft hadden/ als wy elders ſullen verhalen. Hierom hebben ſy van doen af met gewelt de Stadt Gammalamma moeten ruymen / ende met eenen het gantſche Eylandt van Ternate, alwaer men noch ſommighe overblijffſelen ſiet van hare gebouwen: met namen 't Caſteel/ des Conings Wooninge/ Sint Paulus Kercke / een vervallen Preeck-Heeren Klooſter/ende een ſteenen Bolwerck/ met drie of vier ſteenen Huyſen. De Chineſen, die in voortijden op Ternate plegen te handelen / zijn / door queſtie met de Portugeſen gehadt/van de ſelve verdreven geworden/ſoo dat ſy nu heel weynigh daer komen. Maer die van Mindenao hebben noch ter tijdt groote vrientſchap ende aliantie metten Coning van Ternate, ende doen malkanderen bystant tegen de Portugeſen/die haer onthouden op de Eylanden Philippinas.

Moluckſche Eylande/ hoe veel in ghetale ende hare namen.

Meao Eylandt.

Baſſian Eylandt.

Macian Eylandt.

Vyandtſchap van die van Ternate teghen de Portugeſen.

INWERP.

Inwoonders van de Moluccas ende hare zeden.

De Inwoonders van de Moluckſche Eylanden zijn ſeer gheneghen tot le-
digheydt ende ghemack: ſoo datmen niemandt lichteliick ſiet arbeyden / hy
en zy dan een Lijf-eyghen ofte Slave. Dit doet de groote menighte van die
koſtelijcke Naghelen / welcke al de Werelt dooz ſoo ſeer begheert zijn / ende in
deſe weynigh Eylandekens alleene waſſen. Sy en kennen gheen Ambachts-
luyden / noch en zijn nerghens mede bekommert. Hebben gheen Huyſ-raedt
dan potten / pannen / ende ſoo een matgen of twee / van baſten van boomen
geblochten / om op te ſitten ende ſlapen. Hare Huyſen timmeren ſy dooz hare
Slaven van hout ende riet / ſonder eenighe andere ſtoffe daer toe te behoeven /
jae niet ſoo veel als een naghel van Yſer. Hare kleedinghe is wel cierlijck en-
de eerlijck / maer licht ende onkoſtelijck / want ſy niet van noode en hebben twee
oft dzie dobbel ghekleet te gaen / als ligghende onder oft ſeer naer by de Linie
Æquinoctiael, daer 't nimmermeer koudt en is. Doch teghen den bzandt der
Sonne moeten ſy evenwel eenige kleederen dzagen / of de huydt ſoude haer wel
van 't lijf bzanden. De jonge luyden dzagender kranſſen van katoen gebloch-
ten op't hooft / die ſy op hare Feeſt-dagen met verſcheyden bloemheng vercie-
ren. De Mannen maken dat hare kleederen lieflijck ruycken na eenigh roock-
werck / om hare Vzouwen dies te beter te behaghen. Want ſy moghender ſoo
veel trouwen als't haer belieft / ende zijnder uytnemende ſeer jaloers van / jae
ſoo ſeer / datſe niemandt in hare huyſen en bzenghen om hare Vzouwen te la-
ten ſien. Die een Vzouwe trouwen ſal / en mach de ſelve niet ſien / dooz dat
het Houwelijck by de Ouders oft Vzienden van wederzijden geſloten is / ende
de Maeght hem t'huys ghebzacht wozdt / die dan oock haer Man moet we-
ſen / ſonder dat ſy hem haer leefdage gheſien heeft. De Vzouwen zijnder mid-
delbaer van ſtature / dzagen 't hayz geblochten rondtom 't hooft / ende dan ach-
ter in de neck t'ſamen in een knoop gebonden / op datmen inmers gheen cie-
raet aen haer en mercke. Daer-en-tuſſchen nochtans zijn ſy ſeer wulpſch en-
de dertel / ende hoe nauwe ſy oock bewaert wozden / haren Mannen ſelden ge-
trouwe. Het werck dat ſy doen / is catoen te ſpinnen ende weben / dat daer
in't landt veel valt. De ſchamele ſitten op de merckt te koop met ghezouten
ende verſchen Viſch / Hoenderen / Bananas, Suycker-riet / groene Gember ende
andere waeren. Weynigh andere Vzouwen ſiet men op de ſtraet. Moluckers
zijn goede Krijghs-luyden / ja en hebben in gantſch Indien haers gelijck niet /
weten ſeer wel te leven met haer gheweer / ende achten't een groote ſchande
dooz haren vyandt te vluchten / daer-en-teghen een ſonderlinghe eere / als haer
de vyandt te machtigh is / vechtenderhandt te ſterven / ende een Man alleen
teghen twee ofte meer uyt te houwen. Sy en hebben gheen gheldt / maer alle
haren rijckdom beſtaet in Naghelen / waer dooz ſy oock al konnen krijghen
wat ſy van doen hebben. Hare tale en heeft met die van alle d'andere India-
nen gantſch gheen ghemeenſchap / maer in't ſchzijven ghebzuycken ſy Arabi-
ſche letteren. Deſe Eylanden zijn by de Vozтugeſen eerſt ontdeckt ghewozden
ontrent den Jare 1515. dooz 't beleydt van eenen Franciſco de Serra. Daer
nae / Anno 1520. is Ferdinandus Magallanes, een dapper Zee-heldt / na dat hem
ſeeckere kleynigheydt aenghedaen was / van ſijnen Coning Emanuel van Voz-
tugael / de eerſte gheweeſt die de ſelve bevaren heeft op den naem van den Key-
ſer

ſer Carolus Quintus, ende dat van beweſten/ dooꝛ de Strate oft engte der Zee/ „
by hem eerſt-mael ontdeckt / ende nae ſijnen name ghenoemt Fretum Magalla- „
nicum. De Coning van Ternate heeft meeſt alle deſe Eylanden onder ſijn ghe- „
biedt/dan Tidore ende Baſſian hebben noch hare beſondere Coningen. Die van „
Ternate heerſcht over ſijn onderſaten ſoo abſoluteliјck/ dat ſy/ wanneer hy op- „
reckt ten Krijge/ hem volgen moeten op haer eyghen koſt/ende ſonder pets te „
genieten. In dit Eylandt en is gheen Vee / dan weynigh Buffels/ ende noch „
nin Geyten. Wilde Swijnen zijnder wel veel: maer de Inwoonders en „
nogen die/van wegen hare Wet/niet eten. Daer is oock een Ethna oft Swa- „
vel-bergh/die veel aſſchen ende vyers opwerpt/ ſonderlinge in den Herfſt ende „
Lenten/als de Nooꝛde winden veel waeyen. Op andere tijden des jaers mach „
nen hem wel beſoecken / doch men kan qualijck ſonder Touwen ende ander „
ghereetſchap daer op gheraken. „

In't wech gaen/ alſoo de onſe (ghelijck gheſeydt is) vijf perſoonen van den Oe twee Schepen nemen haer afſcheydt van den Coningh van Ternate.
varen op Ternate lieten blijven/ gheleyde haer de Coning/ende nam een vriende-
lijck afſcheydt/ ſeggende in ſomma/dat Godt hun by hem gheſtiert hadde/ dooꝛ
dien ſy ſoo wel met hem over een quamen. Als hem geſeydt werdt/dat de Pooꝛ-
tugeſen ende haren Coningh / onſen Vyns in ſijn eyghen Paleys dooꝛ-ſchoten
ende vermooꝛt hadden / vertelden hy / dat de ſelve Pooꝛtugeſen oock ſijnen vooꝛ-
rader ghenomen/ in ſtucken ghehouwen/ghezouten/ ende ſoo naer Malacca ghe-
voert hadden/'t welck hem ende ſijne nakomelinghen ſtondt te wreecken. In't
ſchepen begheerde hy/ dat de onſe rondtom los ſouden ſchieten/ 't welck ſy de-
den/ ende hy ſchiep daer een groot behaghen in. By hem was een verloochende
Pooꝛtugees / een argh ende dooꝛ-trocken Man. Sy dan ſiende dat hy daer wel
geſien was/ maeckten ſijn vriendtſchap te krijgen/ op dat hy den haren / aldaer
blijvende/ ſoude behulpigh zijn.

Den 19 Auguſti 1599. zijn de twee Schepen/ Amſterdam ende Uytrecht van Gaen van daer t'zeyle.
Ternate t'zeyl gegaen/ ende hebben den 30 dito 't Eylant Oba geſien/aen wiens
Weſt-eynde ſy ghekomen zijn / den 6 Septembris. Beweſten Oba leggen ſoo
veel Eylanden dat ſy nauwelijcks telbaer en zijn/ ende 't iſſer ſoo vol drooghten/
dat de ſchepen daer heel in verwarret waren; ſy leggen ontrent 2½ graden be-
ſuyden de Linie. Den 10 dito werdt op't Schip Amſterdam een Kaes van on-
trent ſeven pondt verkocht/ vooꝛ twaelf gulden tien ſtuyvers.

Den 13 Novembris 1599. zijn ſy nae veel honghers ende onghemacks vooꝛ Komen vooꝛ Jacatra.
de Stadt Jaccatra gekomen / gelegen in't Eylandt Java, ende kreghen den ſelven
dagh noch eenigh Rijs aen booꝛt / Godt danckende dat ſy van den hongher ver-
loſt waren. Den 16 dito hebben ſy 't geſet vooꝛ de verſche Riviere/daer ſy Wa-
ter in namen/ ende van de Chineſen Aracca ende Rijs kochten in overvloedt/het
pondt vooꝛ vijf penninghen Hollandtſch. Den 17 ginghen ſy t'zeyle naer Ban-
tam, daer ſy de 2 Zeeuwſche Schepen ſpraken/ te weten/de Lange Berck ende de
Sonne. Deſe hadden over de acht Maenden vooꝛ Bantam gheleghen / ende haer
voedtjen ſoo ſchoon verruylt/dat ſy ten leſten/dooꝛ gebreck van geldt/de Schuyf-
letten van de Quartiermeeſters aen-gheſproken hadden / ſonder nochtans veel
uytgerecht te hebben/ want en hadden onder hun beyden maer 60 Laſt/ſoo Pe-
per als Naghelen in/ ende waren 55 Mannen verſwackt.

Den 19 dito zijn ſy vooꝛ Bantam ghekomen / daer ſy ſeer welleliom waren/ Vooꝛ Bantam.
ende 't Schip Uytrecht heeft den 5 Decembris ſijn eerſte Peper inghenomen/

dien koopende 4½. ende ten lesten vier stucken van Achten de sack/weghende het dan vijftigh pondt. De Foely kochten sy voor 80 ende de Nagelen voor 65 stucken van Achten het Baer.

Den 15 Januarij 1600. heeft den Admirael Warwijck aen Landt gheweest by de Heeren van Bantam, de selve eenighe gheschenckten gedaen / ende met haer gesproken van de traffijcque/ daer in sy seer wel over een quamen/malkanderen over ende weder over bedanckende / ende scheydende soo met vriendtschap van den anderen. Onder andere schonck hy den Gouverneur van Bantam de Sloep daer sy mede aen Lant waren/ bekleet met root Scharlaken/ende twee Steenstucken/ maer de Eylanders wisten de Sloep qualijck te bestieren.

Van daer sy t'zeyl gaen naer huys toe. Ende loopen voor S. Helena te Reede.

Den 21 dito zijn sy van Bantam t'zeyl ghegaen om naer Hollandt te keeren: Ende kreghen den 16 May het Eylandt S. Helena in't ghesichte/ daer sy 's anderen daeghs 's morghens een Kraeck onder 't Landt saghen/wesende den Admirael van de Portugesche Vlote / die te Reede liep aen de derde Baleye / alwaer noch drie ander Kraecken laghen / soo dat de onse ghedwonghen waren op de oude Reede te loopen / welck is de eerste Baleye die men aen komt om de noordt-west-hoeck/ daer sy maer ontrent een klein Gotelinghs schoot en lagen van de Portugesen. Den selven avondt quamder noch een Kraeck op de Reede / dicht by de noordt-west-hoeck om / soo dat de onse hem verspraken: Maer verstaen hebbende dat sy Hollanders waren / setten sijnen cours in Zee / soo dat hy van't Landt verstack.

Daer sy haer niet en mogen verversschen. Eylandt Ascension.

Den 18 dito waren sy met hun vieren aen Landt/om versch Water te bekomen / maer het werdt hun van de Portugesen / die wacht op't Landt gheselt hadden/belet/soo dat sy den 22 dito wesende Pincxter-dagh van daer t'zeyl ginghen/ ende saghen den 30 dito het Eylandt Ascension, daer sy des nachts volck aen Landt gheset hebben/om 't selve te besichtigen/doch vondender niet soo veel als een dronck Waters voor een Mensche/ 't heele Landt en is niet dan Steenklippen/soo verbrandt als of het Smits-kolen gheweest waren. Sy saghender eenighe Verckens op / maer en konden haer niet ghenoegh verwonderen waer de selve den kost mochten halen / want daer is noch boom / noch loover / noch gras / dan Meeuwen zijnder ghenoegh met stocken te slaen / al waerder al vry wat volcks voor een tijdt lang. Sy vinghender oock eenighe Schildt-padden/ ende brachtender vier van't Scheep: dese waren heel groot / ende werden eenighe ghe-estimeert wel van vier hondert pondt te weghen. Daer was oock tamelijck wel Visch te vanghen.

De twee Schepen komen tot Amsterdam.

Den laetsten May 's avondts zijn sy van't voorschreven Eylandt t'zeyl ghegaen/ ende eyntelijck na veel moeyte ende worstelinge tegen de siechte/ die meest gheresen was uyt gebreck van verversschinge/ zijn de voornoemde twee Schepen eerst in Texel, ende voorts daer nae van de ladinge verlicht zijnde/ met lieve tot Amsterdam aenghekomen/tot groote verblijdinghe van de Reeders/ghelijck wel te vermoeden is/ dewijle nu alle de acht uyt-gereede Schepen in behouden Haven gekomen waren. De Almoghende Heere zy daer over ghedanckt/diese voor sijne stercke handt voor de schrickelijcke baren der Zee/ ende soo veel andere perijckelen bewaert/ ende te Huys gheholpen heeft.

VOCA-

VOCABULAER

Van de Iavaensche ende Maleysche woorden, die selfs op Ternata van den onsen gheschreven zijn. Hier by-ghevoeght tot behulp van alle de gene die derwaerts begeeren te varen; want de Maleysche sprake gebruyckt wordt door heel Oost-Indien, principael in de Molucksche Eylanden. Alle de vreemdigheydt den Liefhebbers ten besten hier by-ghevoeght.

Dupts.	Malleys.	Javaens.
Endoen	Packoe	Angho
afdoen	kaelwaer	ballap panna
antwoozden	minjaot	ara rassaua
aenbidden	backasse	carna ala
sdzaghen	batturon cabauwa	gauanan hinschore
shouden	carratan pangal	battata tongal
enbeerden	tariman	bassambot
tkeren	bangala tana	
tkerman of landtman	oran gouno	von caraya saua
enkomen	sampe	voftaka
sgaen	turan cababa	monga dehinschoor
enhoozen	bandagar	badangar
rbeyden	backarga	mangaue
ssnijden	karat	sigaer
nder	laing	manny
lsoo	bigitou	mackono
ltoos	sarian	sabandina
daer	disornna	ankana
m ofte schamel	cassian	voucassian
chter	balacan	boure
l te laet	lambaet	
l te bzoegh	arry galap	pagidina
l upt	Abis	antyn
ensiet	liat	delan
mbacht	pande	pangaua
p mijn	banan mira	bavan abau
zijn	thouka	verrack
ntwoozdt	britou	raraffanna
erde oft landt	taua, of darat	taua of darat
en landt gaen	piggy darat	monga darat
vondt	malan	malan
l-te-malen	samonga	kobbe
ncker	savou	savou
emoede	Kassion amat	von kassana amat
nckeren	labo soau	bat jansian
ftrecken	tarra kaelwaer	
ls u liefden	candati packanira	
m/ of een arm	tangan	tangan

Duyts.	Malleys.	Javaens.
aes om te bisschen	oupan	oupan
alleen	sendiri	deveck
aderlaten	kaelwaer darot	al apanan gity
accoordeeren	badamme	gave sobat
avonturen	bamanarou onutom	
arresteren	bapassou	
aflaten	yangan.	Gatta
Benghen	Bawa	manko
bepden	nanty	ghinny mangala
branden	backara of mangala	gongon
baffen	mangala	tally nana
binden	icat	bonsgaela
begieten	zieron	bonsgaela
berepden	boat adar	gauenan adeer
borghen	petschaya	andal
beteren	bocaet bae	gaue tanen
bevepnsen	battau doelou	verro dumyn
berghen	semoeny	zaporot
berghen oft bewaren	semoeny	zaporot
belghen	tida bishouka	bora zoucka
besteden	zouda balanga	antyn kattay
beroocken	baassap	assap gimny
baeden	trayzion	batrayzion
breecken	peyrzia	potos
betalen	bayar	mangalo
beginnen	moullay	mangauekan
begeeren	mauncka	arap
bedzieghen	bodoy	gaue bodo
begraben	tanam	tanam
bespieden	batjagay	mandalankan
betoouberen	tackana	
begecken	barmayn	bothyobor
beschermen	papodan	goue padan
bijten	giget	iokot
belasten	mangoro of sourou	koukon
bieden	batavaer	manavaer
bidden	mintacan	ialonckan
blaeren	tiop	tiop ana
bloeden	klaawaer darat	mattougitty
benaerstighen	betachinta	manira iugadt
beben	goumartaer	bogoumattaer
beloben	tavar	ghalouka
behouden	manaroo	bataroo
bebel	souravan	coukonan
blindt	bouta	bouta
breedt	lebar	lebar

Vocabulaer.

Duyts.	Malleys.	Javaens.
geleeft man	kyaey agum	kiay lora
binnen	dalangh	dalang
buyten	lonaer	iaba
blaeu	iddo	idgo
boven	attas	attas
beneden	di bava	hinſchoor
beter	bayck	quelzeyck
bitter	payit	payit
broodt	rotty	rotty
botter	minga ſappy	langa ſappi
barbier	oran pande thicor	pande minyoucor
backer	oran pande rotty	papawan
buydegom	cave cau yan	maugave cave
buyloft	macanan minum	dy oran pangata
bedſtede	tampat tidoran	tampat manton
bladt	davon	davon
boonen	cackara	cackara
buyck	pouroot	pourott
blaeſe	caſingan bumata	caſingan bumata
billen	pantatt	borit
beenen	cacky	backacky
baerdt	janget	janget
borſt	zouſou	zouſou
broeder	Addy	caradde
boſch	outan	butan
brugghe	Iambatan	Iambatan
brech	gouno	gouno
been	toulang	toulang
beeſt	binatan	binatan
blomme	bongham	camban
bladt	darat	gitte
boomgaert	cabon	doueon
booghe	pana	pana
boom	paen	paen
brandt	kackaer	gingimingala
bril	ſarou matta	matalan
bonnanes	piſan	gedayng
bijle	campa	campe
bock	cambyn	bodous
C Gopen	bylly	toukou
C toocken	maſſa	maſſa
caſtijden	bellaygaer	bellaygaer
clieven	balla	henſgacan
crauwen	gatrou	tzaycaer
conſenteren	battou	verro
comen	datan	tocka

eſſim-

Dupts.	Malleys.	Javaens.
climmen	nayn	monga
cuſſen/ oft ſoenen	chium	bathyom ofte ambo
crÿghen	ambil	hallopan
cloppen	mockol	pecol pintou
cranck	pingakit	lara auack
creupel	tempan	vontem pan
coꝛt	panda	panda
coopmanſchap	daganang	den dolan
conſtigh	baynga pande	acke pande
crom	krott	krott
cout	dingin	aſſerop
Coninck	raydtza	pangeran
Coninginne	bini radya	raby pangeran
Cock	iordapoo	jourou bavon
Cleermaker	pande boat payegan	pande canbambe gave
Camer	bele of bile	douma chille
Coopman	oran badagan	von badagan
cupl oft water-put	prigy	ſumoer
cam	ſiſeer	ſoury
crupden	rompot	romporompas
calf	anac ſappy	ſappi chilly
Cappoen	cabyret	cabyry
Caneel	cayou manis	cayou manis
Cooper	tombaka	lozau
Cat	cotchyn	coto
Caſteel	gourett	cota
cuſſen om ſitten	banthal	banthal
Calck	capor	apo
Candelaer	damaran	dila
craem of winckel	kede	backadee
Comkommers	antimon	timon
coſteliicken ſteen	batou	batou
of diamant	piramata	piramata
Compas	podomman	padomman
contract	bitſgara	biſgara
Crabbe	catan	capetzin
cleyn	citgill	cit gil
Cokos	nior	calappe
Capiteyn	anna codda	anna codda
Doen	boat	gave
deeren of medogen	ampon	gavianpon
dꝛincken	minnon	inom
decken	totop	tutu
deeren ofte derven	bamoula	gava mammoula
dupꝛen	balambat	lavas
danſſen	manare	maigall

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.	Javaens.
2oghen	gymoor	garing
2oomen	minpyn	animpy
2epghen	britacot	voddy
oncker	calam	calam
ooden	matte	patte
eelen	bagy	bagyanor
uncken	thinta	thinta acan
oodt	bamatty	vongmatty
oof	touly	voutouly
2oevigh	batzintta	manyta
ick	gommo	lommo
ick laten	cayn tabbael	tabal ſacalat
oen of te dier tijdt	cala cala	manco manco
ickmael	boynja calit	hacque pican
aer	lana	talo canan
e helft	ſantanga	ſaparot
agh	harry	dina
aghelijcks	farry ſaryan	ſabandina
2ooghdoeck	kayn caryn	dodoot caryn
arm	porott	wattang
ief	panzonry	zettan
oſt	cryn	aous
obbel	lipat	balepatt
eerlick	caſſian caly	caſſian cay
2ie	tyga	tallon
eught	gymatt	vanay
un	nipis	annipis
iere	mahael	laran
2oppel	tyris	tyris
2eck/ ſlijck	chamar	bongael
o2p	migay citgil	deſa chilly
ienaer	oran beta	laſcar
ochter	ana parampuam	ana badom
upbel	ſettam	ſettam
oo2nen	dury	gury
2onckaert	oran mabo	vouron
eur/ poo2te	pintou	lavam
2onck	mabo	vouroi
eel/ planck	papan	papan
icht by	dekat	ampire
amaſt	ſoetratoieiſt	ſontraioieiſt
ie man.	oran itou	won icou
En	macan	mangan
ergeren	bemeyna	bar mayn
eren	boatbaſſaer	mangatte nangidde
ben	bacaſſe inga	manhalapinga

Duyts.	Malleys.	Javaens.
effenen	bassama	gane pada
eyndighen	abbis	antyn
eyken leghen	uian bat alloor	ayan antelou
edel	olu balan	kiaey anloura
eergisteren	calmarydolu	bongaun dolou
elders	larien remapa	tempa many
ellen	gas	gas
eerst	dulu	dumon
eerbaer	bode baye	betzeyck bode
eens	sackuly iny	sapsion
eedt	sompa	maynsompa
eenighsins	barancali	baranpisompa
eenigh	bigittou	moconon
eers	partat	borit
eyeren	tilloer	tillou
Erretten	caisian	caysian
eerlijck man	oran bac boede	von betheydoam
endtvoghelen	ity	bebe
eysschen	tongo	mongil
etter.	nana	nana
Fluweel	soutra viloudu	soutra voloudrou
foute	couranga	courauga
fonteyne	songe	songe
frupt	boaboa	boaboa
frupt-schotel	sapirin boat	sapinga boa
foelie	bongra pala	chambaupale
fijnesen	batock	bacock
fijn	alys	alus
Gebroocken	Pathia	pata
goet	baeyck	bethyock
geschut	bedill	bedill
groot	basaer	gidde
genoegh	sadang	akesadang
granaet-appel	dilima	boua deliua
gedencken	engatkan	verro sera
gevoelen	iaman	ke enna
gisteren	calmary	bangiven
gebacken steen	bottou assa	battou asse
gaen	pigy	mintaer
geven	bry	gallo
genaecken	baampeer	angara parack
genesen	sagar	sagar
gozden	icat pingan	chinde pingan
gelooven	bataot	veroock
geleyden	icott	maegicot
gram zijn	gonsar	paya

Duyts.	Malleys.	Javaens.
gelieven	ſoucka	ſouka
gevoelen	jamman	kenna
gemoeten	botta mon	gatommon
gapen	thaugan	mainte
gerieven	mintan	ialouca
gedencken	bangon	mangi lacam
gebieden	maugoroan	kankoram
groeten	badamme	baſſobat
graeſſelijck	bainga	hacyou
geneughte	ſoucka moidanga	bacaſſo adang
gierigh	kekeer	coumadt
gram	loupa	laly
geſont	bayck	ſagar
groothepdt	olubalan	kyatgidde
geſtadigh	momoulay	doumones
getrouw	petzyaya	moncaſſe
geluckigh	Aran	ſagan
gaerne	caudati	taranhaty
gemeenſchap	mambry beta	mangaloock iſoug
geheel	boula	ſaliran
gebrant	maangus	angus
gebraet	pangan	pangan
groen	birou	birou
geel	couny	couny
goudtſmit	pande maſſe	panda zalacka
gordel	daſtar	tkat pingan
godtſinne	tidoron	totopan
geſouten vleeſch	daghy maſſing	iua aſſy
gepte	cambi	waddous
groot-vader	ibou	ibou
groot-moeder	ibou	ibou
Godt	dios	ala
galghe	ganton	ganton
geberghte	gounou	bocke
gebedt	minta	monomba
geeſt	lavan	attis
geſelſchap	baſſaman	pada
goudt	maſſa	amas
graet van viſch.	toulang	doury iuack
H Elpen	toulong	manoulo
hebben	Ada	anna
helſen/ of omhelſen	bapelo	mamalon
heſten	lacas	glis
heelen/ verſwijgen	totop	anaro
hlicken	cauyn	panganten
hardoen	boat lagy	gave many

Duytſ.	Malleys.	Javaens.
halen	bawa	gava
haten	marouca	gavethellaca
hoeſten	batour	batouc
hoozen	dengaer	dengaer
hieten/ gebieden	namanga	narany
hardt	caras	atoes
hoobeerdigh	caras amat	paerlente
hoogh	tyngy	dohoor
hert bleeſch	daghyn caras	daghyn atus
heden	hari yui	ſadina
hoe	Appa	cadin
hoe veel	barappe	pira
hy is hier	Ada ſiny	anckeneane
haer	itos	ycowan
hier	ſiny	anchene
hongher	lapaer	lapaer
half	ſapanga	ſaparou
hier toe	dicy yuy	anckone
hondert	ſaratus	ſatus
heere	knyn	kyan
hembt	bayou	colamby
hooft	capalla	andas
hooftdoeck	cayn capalla	ſinga andans
handt	tangan	tangan
hooftkuſſen	bantal	bantal
huys	rouma	oama
heymelijck	bacatan	batoutouran
hart is een beeſt	rouſa	minganghan
haſen	plando	plando
haſewindt	angy plando	atſo petan layda
hondt	Anghyn	aſſo
hinnen	Ayam	ayam
helle	del Avatana	del avantona
hemel	dilanghyn	dylanghyn
hals	leheer	goulon
harſſenen	oura	outa
hayr op't hooft	rambott	rambott
hamer	pomokol	pomokol
hout	cayon	cayou
haen	ayan lacky	atan lana
huyt	coveyt	coueyt
hangman	belegyn ganton	adan won gantong
heunigh	mado	mado
hoe veel dat	barappe yuy	pira icou
I Aghen	bouan	bongaer
in't bos jaghen	batraucan dioutap	mamanſchijn dialas

ingae

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.	Javaens.
gaen	masso	manghy
onmacht vallen	paya	gerrijn
laten	biar masso	mangijn gero
k	beta	manira
nck	mouda	anoum
e	iaa	inghe
	dalan	disgero
er	tauwan	tauwan
nckvrouwe	anna dare	vadon annou
ser	wissy	wissy
ghewant	dalam parot	gerro wotan
ckert	toulysan	manulisan
ngheu	bonda	rare
strument om spelen	cotsyappen	thallompon
Jesen	pily	manpiliacan
Kinderen	anack	rarerare
nielen	batillo	baiondo
noopen	dabondaer	talninan
emmen	siscer	soury
emmen	bakanal	meintra
omen	datan	tocka
nauwen	giget	icott
ijven	backelay	mammiso
etel	pario tamback	pindil tambackæ
aerse	damaer	dilatt
eucken	dapor	pauon
risten mensch	satou nesserani	satou messerany
iste	pytti	patty
indt	anack	rare
oep	sappy	sappy
nevels	dangodt	beringot
oozen	gadon	gadon
leym	kitsie	tzilly
Ampe	lamaran	dila
leeren	blaygeer	bysa
open	ballary	marrijn
gghen	barenty	barijn
den	sarat can	mammovat
geeren	saling	doumay
pden	ongoucan	gaue verrocan
enen	meyngam	anyly
chen	tetaua	gomoyon
pen	pacol gantan	momocol
ben	idop	orip
psteren	dengher	mandangher
beren	brayn	auee

Dupts.	Malleys.	Javaens.
laten	tingalcan	didi naouga
licht	ringan	ringan
leelijck	iahat	hallo
lecker	calaparan	louwe
loos	tzerade	pande)
lanck	pangan	pangan
luttel	ſadekit	ſandidi
ladder	tanga	tanga
laecken	cayn	einſgan
langhe peper	tabee	tabee
lups	cotto	touma
leden	baou tangan	baoo
lippen	debeer	leepeer
lichaem	baden	tyava
lichten	tarran	tadran
loot	tyma	tyma
lonten	ſombo	ſombo lita
lieghen.	douſta	boyap
Minnen	gyma	caſſe
maecken	boat	gaue
mercken	tanda	tanda
meynen	tzinta of ingat	tzinta of ingat
meeſteren	pande bryckatt	bryſambo
meeten	oucor	ſoncaat
manghelen	toucaer	balucan
moghen	bollee	kenor
murmureren	baſſongot	paſſania aky
minne/ of lief	caſſe	piara
mildelijck	lapas can	tzothol
my	kita	manira
myn	ponga	mainra poynia
magher	conras	garrijn
moey	baeyck	bagos
mouwe	tangan	baos
mozghen	iſſo	beſſo
miſſchien	ſaptattauwe	omboo
meer	lagy	many
min	çouran	couran
meenigh	bayntan	backe
moede	lala	laſou
maeghſchap	ſondara	cacan
mal	gila	edanck
mes	piſou	lading
Mes-maker	pande piſou	pandelading
Metſelaer	pagera	coras
munte	harta	petis

Dupts.	Malleys.	Javaens.
nunter	pande harta	pande petis
nerrye	canda parampuan	iarra
nups	ticos	ticos
nelck	ſouſou	ſouſou
naeght	anadara	wadonck parawen
nondt	molot	tzancon
nan	lacky	lana
naendt	bonlan	bonlan
naete	ocuran	ocuran
naet of vriendt	ſobott	mintra
nuur	cota	pagar
nerckt of mart	paſſaer	paſſaer
naeltijdt	tampa macanan	paſſeban
neeſter	pande bellagaet	won balayer
neel	tapon	tapon
nenſch	oran	woon
nildt	calom ary	patang dina
noozdenaer	pande bounon	wonzodock
nat	ticaer	ticaer
naue	boulan	boulan
nutſe	toudong	totopong
naſt	tiang	tiang
niddagh	tingary	tingandina
noeder	maa	byang
noſtaert.	ſaſaue	ſaſave
N Aecken	moampeer	arraparack
naepen	maniayt	dondon
aghelen	pocol, pocou	pocol
oemen	namania	narany
ieſen	batou	potou
ooden	pangil macan	mangil daharkan
emen	ambil	petam
aer noen eten	macan zoere	mangan hore
epghen	boat hambaer	gaue zalan
at maken	baſſo	banio
aſtelen	icat	talman
ijdigh	leliat iahat	lyat hala
ieuw	barou	baro
aerſtigh	zerrede	byſa
eder	banas	hieſchoor
u	ſacaran	kayen
een	tida	ora
erghens	tida baran	oraparan
iet	tyda ada	boza
u vooztaen	ſacaran dolu	maancodimin
opt	tydalagy	boya mary

niemant

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.	Javaene.
niemant	tida ſappa	oran nana
nabel	tandaporot	tane anam porot
nacht	malam	vanghy
nagel des vingers	kokou	kokou
naelde	iarom	dom
nichte	anackneene	mackneene
neef	tzouzou	czouzou
neus	idom	idong
nagelen of ſpecerije	chancke	chanke
noten-muſcaten	pala	pala
noozden.	bara	bara
Ontſteecken	paſan	oureep
ontbijten	makan pagy	mangan pagghy
ontſien	takot	woddy
ontdoen	falyn	ſchootſol
ontkleeden	falyn pockian	gartyn colamby
onthouden	iahan loupa	atſia laly
ontnaghelen	pacaelwaer pocou	matou pacon
ontgozden	caulwaer pinghan	thetolo chinde
onthalſen	battata capalla	ſigaer andas
ontſegghen	candaty	tyda byry candra
ontginnen	caratkan	ſigaercan
ontblieden	larycan	muygar
onderwijſen	beryta doulou	araſan dimin
opſtaen	bangou	hali
openbaren	backatan	vavara
opgaen	nayn	monga
ontbieden	caiſe	concona
onderdanigh zijn	tondo can	gaue conconara
overgeven/ ſpuwen	moutacan	moutack
ontloopen	larycan	ſarycan
overgaen	byatas	maranando
omringhen	coulezly	coulezly
overblijven	diatas diang	dyndoor addang
ontdecken	bouca totop	bouca totop
ontloſſen	ſalingkan	gaue ſaling
oozloghen	mouſo	mouſo
ontmoeten	batamo	gattomo
onghheſont	ſacit	pangacit
oudt	tuora	tuora
onkuys	docana	ornaaran
onwetende	yni tyda tau	iny ora varock
over	diatas	andoor.
overlanck	lambat binga	lauas
onlanck	tyda banga	ora lauro
om dieſwille	carna apa	carna paran

oozlo

Dupts.	Malleys.	Javaens.
oozlof	minta dolu	ia louca dolu
oock	bygito in	macono
onseecker	tyda songo	oura songa
onleedigh	ada soucar	annagaue
onmoghelijck	tida banar	ora banar
oneffen	tide samma	ora padat
Os	lobot	sapy
ooghe	mata	mata
ooze	talingan	talingan
olye	mingan	langa
oven	dapor	bapor
Offen vleesch	daghy lambo	ynack sapy
ontfangher	taryman	iaurou manarou
Obligatie	cartas sapzy	soruat gaueanan
oozspzonck	dolu	dolu
oozsaecke	carna anscho	karna anscho
oost	timor	timor
oost ten noozden.	timor	timor
Paeyen	boat soucka	gaue pada
plucken	caulaver	petam
peynsen	ingat can	varrocan
packen	boat boncosan	boat boncasan
pzijs setten	tauer	tauer
pzijsen	casse	mancasse
pzinten	lapis	sonrat dinring
pissen	chanschyn	oyop
pzoeven	rassa	rassa
planten	tanam	batanam
pleghen	boat dina	gaue dina
plaghen	ayarcan	palayarcan
pijnighen	commataer	commataer
pzospereren	souda caya	soghe cam
plateel	pingan	pingan
puer	tzoutze	tzoutze
paer	dua calit	roopsam
paert	couda	iaran
papier	cartas	cagat
pack	boncousan	icatan
peper	lada	maritsya
pot	tapian	goutzy
poozt	pintou	lavam
punt	prighy	sommoor
pant	gady	gadecan
pensen	porot	porot
poingaert	cris	cris
pozselanen	mancoo	tontouvan

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.	Javaens.
papegay	nory	nory
pyloot	mallim	mallim
pennen	boulo marulis	boulo marulis
Quÿtſchelden	lapas can	maroge
quellen	bonat moulagan	gaue moulagaen
quetſen	ado louca	ſodocan
quaedt	ghahatt	alla
quitantie	papas can	maroge
quijten	carianyam bayck	barit yniam bitzeck.
quaert-ſpel	cartas biguidit.	

Dupts.	Malleys.
Reechenen	bilan quera quera
raden	bytſiara
rijckdom	ora caian
repſen	baialan
repn	tſiuzi
rijck	caian
ruſten	barentyn
rooben	manſiuri
regneren	houcum
ropen	panganio
root	mera
ras	lacas
roepen	pangil
rijs	baas
rugghe	balacca
rinck.	chinchyn
Sonder	ſimbiri
ſlaet	olam
ſcherp	taſiam
ſuur	maſam
ſieck	ſakyt
ſieckte	ſakytan
ſomtijts	barancalla
ſmal	nypis
ſmaer	barar
ſlanghe	tolar
ſchouwer	bant
ſandt	paſſyt
ſchalck	parlent
ſtout	bran
ſieden	maſſakan
ſanghen	minienhi
ſinghen	miniehi
ſchotel	pingan

Dupts.	Malleys.
ſteert	ecot
ſchuwen	lari
ſpijſe	macanan
ſtadt	negri
ſluyten	cuntſican
ſpelen	baſiudi
ſavonts	molam
ſtampen	tombo
ſpinrock	maganti
ſchicken	baiki
ſafferaen	connyt
ſmeden	pandekan
ſmit	pande biſſi
ſorghe	bytchinta
ſchuldigh zijn	totan
ſegghen	becatta
ſondagh	iemma
ſlapen	tydon
ſoet	timor
ſtorten	tompa
ſuyker	tſiuſi
ſnuyter	gapit
ſint giſter	calmari
ſloot-maker	pande contſi
ſotternije	gyla
ſtanck	broſſu
ſtincken	ini broſſu
ſchoen	bai paras
ſterck	cras
ſtuck	ſappangan
ſteken	manſuiri
ſtock	eaiu
ſpille	antra
ſuchten	paian

Duyts.	Malleys.
smal	coran
swaer	barat
smaken	sadab
schoppen	pangali
sy	dia
saghen	gergasien
slap	coran cras
spieghelen	lear di caesia
stoffeeren	caersia baiki
sweeren	sompa
schueren	tsiarri
steen	battu
schrijver	iurtilis
schoppe	pangaly
slapen	tidor
slaeplaken	fellimo
smelten	andrior
stadt	degri
spreken	bekatta
schijnen	terran

Duyts.	Malleys.
spelen	besuide
speelman	prande rebot
smetten	boatsiamar
servette	romal
senden	suruan
sterven	matti
snuten	fuitsi daman
swemmen	barnan
schip	cappal
schip-man	oran tua paran
spinnen	antrante
swart	itam
stoppen	gallam
sparen	campon manaro
sonde	dosa
slaghen	pucol
strate	ialan
schueren	iarri
spieghel	tiaermin
silver	serpi.

Noch een ander Vocabulaer van Malleys en Duyts; vvant de Malleysche spraecke wordt in alle de Landen van Oost-Indien ghesproken, ende is oock in de Eylanden van Molucken ghebruyckelijck.

Duyts.	Malleys.
A Rm	Backeyen
Altemael	Samoanga
Afsnijden	pang
Arbeyden	Kateya
Arecca	pynanga
B Vscruyt	Ooby
Een Boer	Alforees
Brenget weer	Combaly
Een Buffel	Carboo
Een Bock	Camby
Blijft met Godt	Tingal
Broeder	Addollaley
Baert	tanga
Buyck	Penot
Been	backy
Buyten	blouwaer
Barmhertigh	Carugualer

Duyts.	Malleys.
Beter	parma
Betalen	Chyny
Bloedt	Darna
Bloedt-laten	Bewangdarnet
Bocken	Kytab
C Oopen	Bilby
Coopman	Fetor
Cleyn	Cirghel
Com hier	Marce
Caneel	Caiumains
Een Crabbe	Horra
Civet kat	Gatto dalgalia
Calamus	Dirimgo
Cruyt	Dyngyn
Cover	Tambagle
Calck	Capyer

Duyts.	Malleys.
Den dagh	Arys
Dooden	benue
Daer	Sana
Die	Itowen
Doodt	Mattu
Darmen	Perot
Droevigh	Chynta
Danck u.	Terymacache
Een	Makan
Edick	Tsuyca
Epsschet	Minta
Eergisteren	Balmariis daula
Eperen	Teloor
Enden.	Bebe
Foely.	Bengo
Hedenckt	Engar
Ghebonden	Botonouum
Gaet	Pegy
Gaen wy	Mary
Gisteren	Balmary
Ghewoonte	Esteedat
Gheven	berny
Groen	Ise
Ghy	Pakanera
Gebacken steen	batta
Groet	basaer
Glas	Lora
Een Gotelingh	Bedyl
Niet goet	tieda bayck
Goet	bayck
Groot	baesart
Geldt	Sarsy
Goudt	Mus
Goeden dagh	Tabea
Gaet wech.	Tachghy
Hoe veel	Batapa
Hier	Chyny
Hoe baerdy	bygimana
't Herte	Aly
Helpen	Toulong
Houwen	bawyn
Haer	Ram boyet
Hals	Goulon
Hoest	Capelle
Handt	tanga
Een Hoet	Kokogang

Duyts.	Malleys.
Heer	Queay
Een Hont	Hanghee
Hout goed wacht	Tage
Hoe veel dat	Barappe itu
Een Hoen	Ayam
Een Hout	Cayo
Een Hups.	Roema
Ick	Manyte
Jaer	Tauwn
Ys	Dalan
Jncht	Mangsy
Jonck	monda
Jsser	Beef
Een Jonghen	Catsion
Jck verstaet niet	tyeda tau
Jck begeert niet	tyeda mau
Jck en hebt niet	tiet ada
Jck hebt	ada
Jck danck u.	tarrima casse.
Kennen	Kiunal
Kleyn	kytchyl
Kiesen	Damare
Keubels	Nasse
Kindt	Buda
Krupt	Ober bedyl
Koningh.	Rutgee
Landt/ Aerde	Negry
Lippen	Lambbyder
Laten	Sone
Loot	Tyma
Lampe	Palyta
Loer laden	Sombo bedyl
Licht	Arynga
Leven	Iagaya
Legghen	Baryng
Langhen	Dusta
Laet af	Ganga
Laet staen.	Iangemast
Maecken	Bretoun
Morghen	Ysouck
Een Mes	Piesson
Een Man.	Orangh
Acht	Malam
Neus	Yrot don
Nae	Gila
Nagel of spycker	koko

Vocabulaer.

Dupts.	Malleys.
Naelden	Naroen
Neen	Tieda
Notemuſchaten	Palla
Naghelen	Sicke
Noten	Calappen
Neemt weeh.	Ambel
O Pperpriester	Cadda
Opſteecken	paſſai
Doghen	Martijc
Dozen	Talinga
Dlp	Nuagia
Dozkuſſen	bantel
Ons	Quitabo
Dom	mana
Oudt	tua
Opſtaen	bangs
Dozloghen	backelay
Een Olyphant	Catgha
Een Os.	Saby
P Ennen	Calamp
Papier	Cartas
Peper	Lada
Parlemoer.	Neffa
R Ys	Bras
Ruggbe	balacca
Rinck	chiinſin
Root-ſcharlaken.	Faccalata mira
S Weeren	Sempa
Schamen	malon
Soet	manys
Sondagh	Ionmahet
Suſter	addeparapas
Siet	doduer
Schouderen	baon
Swijghen	dyem
Sy	dya
Swert	Ita
Schoen	apon
Sout	matary
Silver	peca
Sieck	Sabiit
Sonde	tehylacca
Swaer	brat
Sacken	corni
Staal	negle
Sterven	bantatan

Dupts.	Malleys.
Schotelen	pienning
Een Spiegel	ſarmi
Een Scheer	Goethieng
Spelden	calveneten
Een Sweert	padang
Een Schildt	Salwacke
Een Spietſe	romba
Staet	Pockul
Ick ben ſieck	byte ſecate
Een Smit	Goeda
Sterck	cras
Een Schip	capal
Silver	ſalacha
Een Schaep	domba
Steen	batu
Sout	garram
Een Schupt	prau
Mostaert-zaedt.	ſaiana
T Anden	Anton
Tonghe	bat
Een Tolck	Lorbiſta
't Is veel	ſoeda
Tou.	taly
V Platen	Lepas
Wt iſt	Pacaſuyra
Vrees	tacar
Viſch	ican
Verlooper	Iouwal
Verlieſen	Ilan
Verder	bapa
Vrientſchap	pondarra
Voorhooft	barack
Vinghers	Iaryary
Verſtaen	taven
Verghieten	Lampa
Vroegh	pagy
Vechten	backalayo
Vleeſch	Lalyer
Verghieven	ampo
Verbranden	baccar
Vraghen	betangia
Vleermuys	Iavo
Voet	goumo
Veel	banghe
Mijn Vader	beta babpa
Een Vrouw	paranpoan

Een

Dupts.	Malleys.
Een Zuyster	nay moeda
Een Zuyer	cemoeda
Zient	maety looty
Een Vercken	ſaby
Een Voghel	borron
Vier	apy
Veel	bange
Vuylighepdt	cheeho
Wepnigh	Selykit
Waer	dymana
Winnen	menang
Warm	penas
Wee	ſaya
Wt dien	padyni
Wijnbzauwen	alijs
Wp	dep
Waterpot	lande
Waer iſt	manaaden
Water	eyer
Wel	ſouſa
Wat ſeght ghp	abbaccatta
Wacht wat	nanthy
Wt de wegh	lalau

Tamerindes	aſſa
lange pompoenen	iacca
Aloes hout	garro
Galloyaen	lancuas
Gengber	alia
Lack	caiu lacca
Een Papegay	lori
Paradijs voghel	ſoffo
glas	looro

Sommige Javaenſche woorden.

Dupts.	Javaens.
Peper	Syhangh
Foelp	maſſa
Notemuſchaten	palla
Naghelen	ſyancke
Water	eyer

Dupts.	Javaens.
Water	baya
Silver	ſalorca
ſtucken van achten	ſerpy
Caſſes	petijs
Viſch	ivack
Haer poken	cryſſen
Een Schip	capella
daer is te weynig	courang
Een groſ ſtuck	bedyl beſar
Een Koer	pytſil
Wijn	Arack
Een Vercken	ſilengh
Een Oſſe	alomba
Chzijſtenen	vrangy
Vzeemdelingen	oranleyo.

Moluckſche tellinghe.

Dupts.	Malleys.
Een	Satu
Twee	Dua
Dzie	Tyga
Vier	En pat
Vijf	Lyma
Ses	Mam
Seven	toufion
Acht	De lapan
Negben	Sambalan
Tien	ſapolo
Elf	ſabalas
Twaelf	dua balas
Dertien	tyga balas
Veertien	En pat balas
Vijftien	Lima balas
Seſtien	Nam balas
Seventien	toufion balas
Achtien	De lappan balas
Negentien	ſambalan balas
Twintigh	Duo pola
Een-en-twintigh	Dua pola ſatu
twee-en-twintigh	Dua pola dua
dzie-en-twintigh	Dua pola tyga
Vier-en-twintigh	Dua pola en pat.

Eynde deſer Vocabulaer.

Kort ende Waerachtigh Verhael

Van 't gene seeckere vijf Schepen, van Rotterdam, in't Iaer 1598. den 27 Iunij, nae de Straet Magalanes varende, over-ghekomen is, tot den 21 Ianuarij 1600. toe, op welcken dagh Capiteyn Sebald de Weert, met 't Schip, 't Geloove genoemt, de selve Strate verlatende, bedwongen werdt weder naer huys te keeren. Mitsgaders hoe de voorsz Capiteyn, niet sonder groot perijckel uytgheslaen te hebben, den 13 Iulij des selven jaers tot Rotterdam weder aen-ghekomen is.

Namen van de Schepen ende Capiteynen daer op commanderende.

TOt dese reyse werden tot Rotterdam vijf Schepen toe-gerust/ met namen de Hope, groot ontrent 250 Last/ op hebbende 130 hoofden/ daer als Admirael ende Capiteyn Generael van de gheheele Vlote over commandeerde Jaques Mahu. De Liefde, groot 150 Last/ op hebbende 110 hoofden / daer Vice-Admirael op was Simon de Cordes. Het Geloove, groot 160 last/ op hebbende 109 hoofden / daer Capiteyn op was Gerrit van euningen. De Trouwe, groot 110 Last/ op hebbende 86 hoofden / daer Capiyn op was Jeuriaen van Bockhout: ende 't Jacht/genaemt de Blijde Bootschap, root 75 last/ op hebbende 56 hoofden/ daer Capiteyn op was Sebald de Weert, lle wel versien van gheschut/amunitie van oorloghe/geldt/koopmanschappen/ ide wat haer meer van noode was tot soo grooten Voyagie.

De Vlote gaet t'zepl uyt het Goereesche gat.

Dese Vlote is den 27 Junij 1598. uyt het Goereesche gat t'zepl ghegaen/ ide heeft door contrarie windt onder de Duyns in Enghelandt moeten blijven gghen/tot op den 15 Julij/ als wanneer sy wederom goeden windt krijgende/ are reyse ghevorder hebben.

Nae dat de gemeyne Overste de Vlote weder versien hadde met soo veel ofte neer eetwaer als sy ondertusschen genut ende verdaen hadden/ zijn alsoo/ eenie dagen voor-windt/ somtijdts ock in den windt/niet sonder storm/ghezeylt/ nder yet schrijvens waerdigh t'ontmoeten / tot op den 10 Augusti / dat sy ontent de hooghde van Capo S. Vincent des avonts vier Schepen in't gesicht krehen/ waer van d'een een Spaensche Bercke was/ soo dattet vermoeden onder un was/dattet Spaensche schepen waren/ende hielden derhalven op hun aen: och d'andere dit gewaer vorrdende/ zijn in tween verdeelt afgheweken: maer lsoo de Generael hun dapper verbolghde / eenen schoot op't grootste Schip hietende/ om 't selve te doen strijcken/ heeft hy hunnen Admirael/in de Jacht jnde/waer naer hy sijne Sloepe ghesonden hadde/des nachts achterhaelt/ dan erstaende dat het Engelsche waren/ heeftse verlaten/ ende is sijnen cours aenegaen / meynende dat hy van d'andere schepen gevolght soude werden: Doch lsoo Sebald de Weert, Capiteyn op het groote Jacht / van den Generael des vonts bevolen was haren Admirael te verbolghen/ ock ghesien hebbende dat en Generael op hem schoot/ ende een van d'andere weder daer-en-teghen / dat voorts

voorts den Generael (sonder eenigh teecken te doen) van hen afwende / de oorsaecke niet wetende / meynende dat het was om zijn Sloep in te halen/ die men wel hadde sien afvaren/doch overmidts de duysterheyt niet weder keeren/heeft recht in zijn vaerwater gehouden/ ende de loef van hem gekregen hebbende/ op hem eenighe schooten gheschoten om hem te doen strijcken/doch schoot evenwel wederom/ tot dat teghen den daghe den Vice-Admirael Simon de Cordes ; met Capiteyn Bockhout by hem komende/hunnen Vice-Admirael dede strijcken/en zijn Boot daer aen gheschonden hebbende / den Capiteyn daer uyt haelde. Dagh gheworden zijnde/ ende de Generael bevindende dat hy van niemandt ghevolght en werdt/ is weder by de andere gekomen/ ende den voorschreven Capiteyn aen zijn boort ontfangende/ vriendelijck onthaelt ; sich/ over 't gene gheschiet was/ grootlijcks ontschuldight/ want sijne meyninge niet en was/ eenighe vrienden/ maer alleen de ghemeyne vyanden afbreuck te doen / ende dat de Spaensche Barcke hier van oorsaecke was ; ende al-hoe-wel het Admiraels Schip / een Boot van Medenblick was/ welck sy ghenomen hadden/ soo en is de Generael/ midts sy verklaerden daer eenige onvrije goederen in ghevonden te hebben/ hun daerom niet moeyelijck gheballen ; doch de Duytsche boots-ghesellen/ die met hun versochten te varen/ daer uyt genomen hebbende/ voort ghevaren/missende den Capiteyn Geraerdt van Beuningen , die des nachts van de Vlote ghedwaelt was/ doch des middaeghs weder daer by ghekomen.

Ende alsoo op alle Schepen bevonden wierdt / dat het volck het vroodt / haer daghelijcks uytgedeelt/ niet en konde op-eten/ alsoo datse daer van heele tonnen ende kisten vergaderen/ soo heeft den Generael oft ghemeyne Overste/met raet van de Overhoofden/ het rantsoen vermindert/ ende een yeder verordineert een half pondt vroodt 's daeghs / ende daer toe drie mutskens Wijn / welck is drie kannen/ yeder back van acht Mannen/potspijs/ Visch/ ende vleysch naer ouder ghewoonte.

Ende hebben alsoo haren wegh vervordert/ doch zijn den 19 voorsz. den wint des nachts in't eerste quartier n. o. hebbende/ verballen op de Cust van Barbarien/ verre buyten hare gissinghe/ ende waren alreede op 12 vadem Wäters eer sy Landt ghewaer wierden/ ende alsoo den windt scherp was/ ende sy niet t'zeewaerts en mochten/ zijn genoodsaeckt geweest d'anckers in de gront te werpen/ op 7. 8. en 10 vadem/ende Capiteyn Beuningen op 5 vadem/ leggghende met het Schip op vierdehalf vadem niet sonder perijckel/doch met den dagh een voorp of twee uyt vrenghende / is met grooter moeyten (zijn touw om een klippe vast zijnde / alsoo datter twee Mannen nae swemmen moesten om die los te maken) van't Landt geraeckt/ ende zijn al-te-samen weder onder zeyl gegaen ; doch de Admirael hadde den gantschen nacht op geen ancker gelegen / maer de Zee gehouden/ want hy d'eerste 't Landt ghewaer ghevorden was.

Ende alsoo sy haer door de quade gissinghen van de Stuerlieden in soo swaren perijckel bevonden hadden/heeft d'Overste alle de Hooftluyden ende Schippers aen voordt ontboden / ende met voorwete van zijnen Krijghs-raedt gheslooten / dat voortaen de Hooftluyden ende Schippers een yeder op sijn Schip/ het besteck van de Stierlieden twee-mael ter weecke / oft ten minsten eens sien souden / ende met hare Kaerten in de Kajute ontbieden / om de selve daer met andere te verghelijcken.

Den lesten Augusti hebben sy in't ghesicht ghekregen het Eylandt Santjago, een

een van de Eylanden van Cabo Verde. Den eersten September/ zijn sy gheko- Ancker-
men onder Ilha de Mayo, alwaer alle de Schepen geanckert hebben/uytgenomen ren onder
den Admirael / die (overmidts de groote berninghen) niet van sin en was daer Ilha de
lang te vertoeven. Hier heeft Capitein Beuningen, des naer middaeghs met een Mayo.
deel volcks/als ock Capitein Bockhout, een Landt-tocht ghedaen ; doch geen/
oft immers seer weynigh Waters aldaer vindende / naer dat sy den gantschen
nacht gegaen hadden om eenigh volck te vinden/ zijn des anderen daeghs tegen
den middagh weder aen boordt ghekomen : met haer brengende een ouden Por-
tugees/ ende een deel Bocken/ die niet veel moeyten/midts haer magherheydt/
weert en waren. Den ouden Portugees naer de gelegentheyt van de stadt S. Jago
onderbraeght zijnde / heeft haer de saecke van die te overvallen heel swaer ghe-
maeckt/ als in hebbende over de vijf hondert Portugesen/ende over de vijfthien
hondert Swarten met haer Roers. Des naer middaeghs/alsoo den Admirael Ende
een teecken dede van zeyl te maecken/zijn sy ghelijck t'zeyl gegaen recht naer het zeylen
Eylant van S. Jago, ende zeylende langs het Landt henen/hebben over een hoeck van daer
ghesien een stenghe van een Schip / leggende op de Reede van de Praya: Den na 't Ey-
hoeckom/ op de Reede komende/ vonden sy een groot Schip/ met twee kleyne/ landt S.
waer van't grootste een Hamborgher was/met namen Herman Webbe, die naer Jago.
Brasilien wilde. De Vlote nu dicht achter ende bezijden hem gheset hebbende/
heeft de Vice-Admirael zijn Sloep/ende Capitein de Weert zijn Boot gheson-
den aen de twee kleyne Schuytkens / diese beyde leegh van volcke vonden ; het
eene wesende een oude Barcke/ daer een deel Swarten in over gevoert werden/
gantsch niet in hebbende/ als twee pijpen Waters/ een weynigh Milie , ende een
Bottiga Wijn: het andere schuytken ontrent 15 last groot/ waer mede een Bis-
schop naer S. Thome wilde/ daer in hebbende een deel Huys-raedt/ doch hadden
sy naer alle het goedt gheberght/ soo aen Landt / als in den Hamborgher. De
Schipper Herman Webbe is aen boordt van de Vice-Admirael ontboden / die
hem de gheleghenthevdt van de sterckte afghebraeght hebbende / te kennen gaf
waerom de Schepen daer ghekomen waren / ende dat sy niet vyandelijcks en
wilden uytrechten : maer begheerden alleen haer te versien van Water / ende
eenighe verversinghe voor de siecken / soo van vleesch als fruyten / alles voor
geldt. Begheerden derhalven op hem / dat hy met den Boeckhouwer van den
Vice-Admirael Francoys Verjuys , ghekleedt als een van sijn Bootsghesellen/
tracks boven wilde gaen/ ende den Oversten sulcks te kennen geven : dateliick
antwoorde brengende/ ofte dat sy by faute van dien selfs ghenoodtsaeckt souden
wesen raedt te soecken. Hier mede den voorsz Schipper boven gegaen zijnde/is
ontrent middernacht weder gekomen ; voor antwoorde brenghende / datse niet
en konden gelooven dat sy als vrienden quamen/want sy sulcx in't innemen van
hare Schepen niet en bewesen / doch alsoo sy sonder voorwete van haren Gou-
verneur (in de Stadt S. Jago , ontrent twee mijlen van daer zijnde) niet doen en
mochten / 't selve scherpelijck verboden zijnde/ begheerden dat sy den dagh ver-
wachtende/gedult hebben souden ; sy souden stracx een Man te paerde (die hun
voor dage beschept brengen soude) naer S. Jago senden/ om den Gouverneur van
alles te verwittighen. Doch alsoo het den Generael noch sijnen Krijghs-raedt
niet geraden en dochte langher uytstel te geven/ denckende dat sy in die tijdt het
volck/ soo wel te paerde als te voet van S. Jago te hulpe souden krijghen : soo is
Capitein Beuningen, ende de Sergiant Major Rombout Hooghstoel, met alle de

Sloepen

Daer sy een Lant-tocht doen. Ende een Sterckte innemen.

Sloepen ende Boots/met ontrent 150 Mannen aen Landt ghevaren/ende sijn volck in ordre gestelt hebbende/is met een groot geruchte van Trommelen ende Trompetten/ met twee Vaendels naer de Sterckte op-ghеklommen/ wesende hoogh ontrent 175 treden/ beschanst aen de zijde van de strandt/ met een Borst weeringe van de groote steenen/ over de vier voet breedt ; het inkomen soo eng hebbende / datter seer qualijcken twee Mannen neffens malkanderen in mocht ten / ende heel steyl / soo dat ses kloecke Mannen alleen met steenen werpende daer wel een duysent af souden gehouden hebben/sonder datse eenigh hinder van beneden mochten ontfangen. De voorschreven Capitein is met zijn volck even wel voort ghetreden/tot by een Kertrken/waer/soo thien oft twaelf Mannen in gelept hadden geweest / niemandt en hadder sonder schade komen voorby gaen Van hier af trocken sy voort nae boven/ dapper om hooghe schietende/ waer a die van boven seer verbaest zijnde/hebbende alleenlijck 9. oft 10 mael geschoten (daer mede sy twee van beneden quetsten) de vlucht genomen hebben/de sterck te/ die sy te voren al meest leegh ghemaeckt hadden/verlatende/ soo dat die van de Schepen daer sonder meer wederstant in getrocken zijn / ende daer nieman vindende/hebben den nacht verwacht/goede Schilt-wachten uytstellende. Des morgens/ alsoo de Portugesen in grooter meenighte/soo te voete als te Paerde hun in't gheberghte lieten sien / ende midts het Fort aen de Landt-zijde blac ende open was / soo heeft Capitein Beuninghen van den Heere Generael mee volcks ende provisie van Krupt ende Loot versocht. De Generael heeft oock dateljck de Capitein de Weert met ontrent 60 Mannen derwaerts ghesonden Daer-en-tusschen hadde Capitein Beuningen,die Ysere Gotelingen op't veld ghevonden hebbende / in't uytgaen van elcke straet een daer van doen stellen/en de voorts de straten doen beschanssen met bancken / kisten ende stoelen teghen den inbreuck die de Paerden souden moghen doen. Als sy in goede ordeningh wel beschanst zijnde / gheensins van meyninghe en waren / den tijdt langher t verslijten / maer liever met vriendtschap als met ghewelt (d'welck sy noch el ders te ghebruycken hadden) van haer versoecken wilden/ 't ghene sy van doen hadden/soo hebben sy alle middelen aengewent/om met haer te spreken/doch i de valeye/ dicht by de schansse/ die in deser manieren gelegen was.

Heeft sich ten lesten de Juez , dat is/ de Rechter van de plaetse/ te Paerde ver toont/met het vrede-vaenken aen sijn lancie/waer door de Capiteynen/ Beunin gen ende de Weert,in de laeghte gedaelt zijn/ende met hem sprake gehouden heb ben/hem voorhoudende 't gene sy in't eerste aenkomen versocht hadden/doch so beklaeghde hem de voorschreven Rechter seer/ dat sy hun voor vrienden uyt ge vende/ niet als vrienden gedragen en hadden/ waer op de Capiteynen voor ant woorde gaven/ dat de noodt geen wetten lijden en mach/ende dat sy hun in noo vindende/ ende verre van Huys/haer gherief/ofte voor geldt/ ofte met ghewel moesten sien te bekomen/ende dat sy haer derhalven beraden souden/ oft sy hae doen hebben wilden/ 't ghene sy van doene hadden/ ofte niet/want sy by ghevre ke/ selfs souden middel soecken. Waer op de Rechter voor antwoordt gaf / da hy niet en vermochte sonder licentie van den Gouverneur / ende dat hy selfs stracks naer S. Jago rijden soude / ende haer van alles beschept brenghen. Hier en-tusschen is de Vice-Admirael aen Landt ghekomen / ende sulcks verstae hebbende / heeft goedt ghevonden een brief aen den Gouverneur te schrijven ende sijn jongen/die goedt Portugees konde/ daer mede te senden/midts beloft

van

an hem des selvighen daeghs weder te brengen. Heeft derhalven aen de Gou- De Hol-
erneur schrijvende / hem te kennen ghegheven / dat sy in noodt zijnde / ende landsche
chebreck van versch water hebbende / ghedwonghen waren alle middelen aen Vice-Ad-
e wenden / om 't selve met andere verversinghen te verkrijghen / dat haer mey- mirael
inghe niet en was die twee scheepkens te behouden / ofte yet daer uyt te ne- schickt
nen / dan dat sy de selve ledigh en sonder volck vindende / naer hun ghenomen een brief
adden tot haerder verseckerthey t / dat sy hun oock meester van 't Fort gemaeckt aen den
adden / meynende daer hun gherief te vinden: Dat hy hun kort bescheet wilde Gouver-
even / beloofden hem dan zijne schepen / en 't gheene de maets op het Fort sou- neur van
en moghen gherooft hebben / weder te gheven / mits conditie dat hy hun soude Sant
ersien van 't geene sy eyschende waren / dat sy oock by faute van dien voor- Jago.
enomen hadden hem tot S. Jago te komen besoecken. De jongen afgebeerdight
ynde / is op den middagh de Generael selfs met den Capitey n Bockholt aen
nd ghekomen / ende het Fort besichtight hebbende / met alle de Capitey nen
aer de valeye (die vol Coquos oft Indische Noten stond) ghedaelt / alwaer de
ortugesen met haer nu seer gemey n werden / soo dat sommighe soo wijd qua-
nen / dat sy hun by nachte Granengien / Limoenen / Granaden / en dierghelijc-
e bruchten aen 't Fort beloofden te brengen / doch daer en quam niet van. On-
er allen wasser een Fydalgo , die hem gheliet seer tot haer gheneghen te wesen /
oer oock met Capitey n Beuninghen (die seer van den arbey t van de voorighe
achten vermoeyt was) aen boort / ende daer wel onthaelt zijnde / beloofden
un secretelijck te doen hebben allerhande verversinghen van vleesch ende frup-
en / soo sy hem naer sijn wooninghe / omtrent twee mijlen van daer / twee ofte
rie sloepen sonden / want hy middel ghenoegh hadde die wel te versien / doch
e sloepen sanderdaeghs daer komende / en hebben niet vernomen. Omtrent
en avont is de Generael met de Vice-Admirael / ende Capitey n Bockholt aen
oort gevaren / latende Capitey n de Weert met omtrent drie hondert mannen
et Fort bewaren: Des anderen daeghs / wesende den vierden Septembris /
eeft hem rontom in't gheberghte veel volcx laten sien / ende alsoo de jonghen
iet den brief noch niet weder ghekomen en was / stelden hem elck op sijn hoede /
ot des middaghs / dat de voorsz jonghen in gheselschap van drie mannen te
aerde ghesonden van den Gouverneur quam / een brief van den selven aen den
Generael brenghende / waer in hy hem seer beklaeghde over de maniere van
ese vriendtsche handelinge / verklarende / dat sy vrienden zijnde / daer genoegh-
em haren noodtdruft met vriendtschap souden gekreghen hebben / ende met
inder moeyten / dat hy niet en gheloofde dat sy Christenen waren / overmidts
yn volck de Kercke soo gherooft hadden / doch wilden hem eenighsins laten
oor-staen / dat het selve geschiet waer door moetwillighey dt der soldaten / son-
er weten van de Capitey nen / overmits hem het Silver-werck / hoe-wel ghe-
oocken / weder ghelevert was / waer door hy veroorsaeckt was haer van ghe-
ycken alle vrientschap te bewijsen / dan dat daer niet te bekomen en was / ende
at sy hadden behooren tot S. Jago te komen / de reste souden sy van sijn volck
erstaen. Dewijle nu Capitey n de Weert met haer sprake hielt / is de Vice- Tweede
dmirael / met Capitey n Bockholt aen Landt ghekomen / ende haere commis- brief aen
e ghehoort hebbende / heeft goed ghevonden een van haerlieden weder stracks den Gou-
f te veerdigen met een brief aen den Gouverneur / hem te kennen ghevende / verneur.
at het haer ongelegen was het Fort te verlaten / ende met de Vlote naer S. Jago

te komen/dat sy het Water met de barcke souden doen halen/ende dat hy aldae voort de reste leveren souden / hem belovende eenighe Gijselaers te gheven / to dat sy hem sijn Scheepkens met alles wat daer in hadde gheweest oft de weer de van dien / weder ghegheven souden hebben / ander-mael versoeckende koz antwoordt/ghemerckt sy gheenen tijdt meer met over en weer te senden en wil den over brenghen / oft moesten middel soecken hun selfs te versien. Dit also bestemt isser een afghevaerdight.

Portugesen van den Gouverneur gesondē/ komen aen boort.

Des naer middaghs / alsoo de Heere Generael aen Landt ghekomen was zijn eenighe Portugesen (waer onder een Paep was) ontrent den avondt va den Gouverneur gekomen/ doch alsoo het laet was/ heeftse de Generael ghebo den aen sijn boordt te willen komen/ soo wel om de Schepen te sien / als om a daer met malkanderen t'over-komen ; het welcke sy lieden (siende dat sy in a le vriendtschap handelden) aen-ghenomen hebben/ende soo by den Generael ac boordt gevaren zijnde/zijn wel onthaelt geweest/ dien nacht aen boort blijvende

Ende accorderen met de Hollanders.

ende des morghens / den vijfden Septembris metten anderen veracordeert want de Portugesen beloofden nae te komen / alles wat de onse versochten/ m sulcken voorwaerde dat sy met de Vlote voor S. Jago komen souden / want dae (na hun seggen) anders gheen middel en was om hun te helpen ; het welck d Generael (niet willende langher tijdt versupmen/noch oock sijn uyterste macht daer ghebruycken) aen-ghenomen heeft ; midts belofte/sy voor d'overleverin ge der Barcken hun eenighe Gijselaers in handen geben souden. Aldus verac cordeert zijnde/ zijn weder naer 't Landt ghevaren / ende de Generael heeft sij volck ('t Fort verlatende) t'Scheep ontboden ; ende verby haer laten trecke met vier vlieghende Vaendelen / in sulcker voeghen / dat sy over de goede ord ninge ende kloeckheydt des volcks verwonderden/ oock niet wetende wat volc sy waren/ overmidts sy alle spraken onder hun hoorden.

Valscheyt der Portugesen.

Des naermiddaeghs den 6 Septembris werden de Anckers gelicht/in mey ninghe den selven avondt noch op de Reede te komen / het welck tot haer ghe luck niet en gheschiede / want de Portugesen voor-ghenomen hebbende / d'aen komende Schepen (die sy met gheveynsde woorden derwaerts ghelockt had den) vyandelijck te groeten / hadden al hun gheschut Water-pas in deser ma nieren op strandt gheselt.

Voor de wint verhindert.

Hier verhoede de windt het ongeluck der Schepen : want het soo hert woe dat sy niet en konden op de Reede komen/noch haer by den anderen houden/al dat Capitevn Beuningen ende de Weert, die by malkanderen ghebleven waren hun des morghens alleen vonden ; twee zeylkens ghewaer wordende onder he Eylandt Mayo, ende zijn elck naer een toe gheloopen / by de welcke komende bevonden dat het de selve waren/ die sy in de Praye aen-ghehaelt hadden ; wa sy haer by de Vlote niet en konden houden / midts alle haer tuygh reddeloo was. Ter ander zijden de Generael by hem hebbende den Vice-Admirael e de Capitevn Bockhout, deden haer best om dien avondt op de Reede te komen maer soo sy saghen/dat het niet konde gheschieden/heeft de Vice-Admirael sij Sloep met 12 Man ende sijn jonghen met een Brief aen den Gouverneur gh sonden ; hem te kennen ghevende/ dattet hem niet mogelijck en was op de Ree de te komen / ende dat sy weder nae Praye souden loopen / ende aldaer het con tract na komen. Dese aen Landt komende/ bevonden al het volck in wapene ende 't geschut op't strandt/ende overmidts het avondt was/ zijn t'samen in ee

Hup

huys ghebracht/ende is de Jongen alleen by den Gouverneur gelepdt/ die seer
ghestoort was/meynende dat sy de Barcken willens van hun gesonden hadden/
op't ongestadigh weer niet lettende. Dien nacht hebben sy de Sloepe/midts de
duysterheydt/daer gehouden/ende des morgens af-gevaerdight; haer belasten-
de/datse niet weder komen en souden/want hadden voor hun niet ten besten/dan
kruyt ende loot: met welcke tijdinghe de Sloep aen boordt komende/is de Ge-
neraal met de drie Schepen weder gheloopen naer de Praye om aldaer de ander
vier (die heel diep in Zee waren) te verwachten. Alwaer gekomen zijnde/is de
Vice-Admirael met een deel Volcks ende pijpen van drie Schepen aen Landt
gevaren/om geen tijt te verliesen/ende de selve met Water te vullen. Aen Lant
komende/ is weder naer boven toe ghetrocken/ het welck de Portugesen siende/
veder gevlucht zijn. Boven komende/ hebben sy bevonden datse drie Gotelin-
ghen/die sy daer gelaten hadden/ wech ghenomen/ ende de straten weder opghe-
cuymt hadden; derhalven besette hy 't rondtsom met wacht/ ende latende den
Sergeant Major als toesiender/is weder om leegh gegaen om het Water vullen
n aller neerstighheydt te verboorderen. Ondertusschen hebben twee of drie Por-
tugesen te Paerde/in de Vallepe een deel Beesten ghedreven/ende hun volck ver-
borgen gehouden/ meynende daer mede 't volck uyt te locken/ende soo met haer
Paerden t'overvallen: Doch de Vice-Admirael haer meyninghe merckende/
heeft sijn volck by een gehouden/even neerstigh Water vullende/maeckende daer
voor haren aenslagh te niete/het welcke den brandt siende/ is met ontrent twee
hondert Paerden/elck een Man met sijn Roer achter op houdende/het gebergh-
te op gekomen/recht naer het Fort toe/welck aen die zijde open lagh/om hun al-
soo te overvallen/ende zijn met gewelt gekomen tot op de groote plaetse/alwaer
de Sergeant Major hun dapperlijcken weder-stont / waer van de Vice-Admi-
rael verwittight zijnde/ stracks met sijn volck naer boven toe getrocken is/ (een-
ige gelaten hebbende tot bewaringe van de Vaten ende sloepen) ende is den by-
ant met eenen kloecken moet gevallen/ende den selven te rugge drijvende; heeft
het Fort met soo weynigh volcks teghen soo veele Paerden met grooter eere be-
houden/ende sijne Vaten voorts sonder eenigh belet sel ghevult. Ondertusschen
heeft de Heere Generael/de schermutsinghe siende/meer volcks aen Landt met
sijn Vendel ghesonden/doch stracks daer naer/vreesende de andere Schepen (die
in de Zee over en weder laveerden/ sonder Reede te krijghen) uyt het gesichte te
verliesen / willende oock niet langher sijn tijdt versuymen/ want sijn volck door
de ongesonde lucht hoe langher hoe siecker werdt / ende hy selfs mede de koortse
gekregen hadde/ heeft den Vice-Admirael bevolen met alle sijn volck aen boordt
te komen; het welck geschiet zijnde/niet sonder eerst den brandt in eenige Huy-
sen ghesteecken te hebben/ zijn den neghenden Septembris onder zeyl ghegaen/
om by de ander Schepen te komen. Tegens den avondt heeft den Generael sijn
Sloep gesonden naer een Baye daer een deel Beesten waren/van waerse een Os
mede brochten/ niet willende haer diep in't Landt begeven.

Den 10 heeft den Generael goedt gevonden om tijdt te winnen/ het Eylandt
van S. Jago te verlaten / ende te loopen naer het Eylandt Brava, (dat is wildt
ofte woest) om hun aldaer van Water te versien / ende alsoo daer naer toe ghe-
zeylt/onderwegen siende een groot zeyl/het welck achter Isla del Fuego liep. Die
van't Eylandt schoten twee schoten met grof gheschut / maer watse daer mede
voor hadden/ en konden sy niet weten.

Scher-
mutsinge
tusschen
de Hol-
landers
en de
Portu-
gesen.

De Schepen verzeylen/ ende komen onder 't Eylandt Brava.

Den elfden naer den middagh zijn sy onder het Eylandt Brava ghekomen/ doch gheen ancker-grondt vindende / mits het meest al steyle klippen zijn / hebben sy't des nachts over en weer ghehouden / tot dat sy des anderen daeghs des morgens het Eylandt langhs varende/ versch water vonden / doch seer moeylijck om halen/ mits de schepen daer niet anckeren en moghen ; even wel sijn de Sloepen van Beuningen ende Bockholt met de leeghe baten aen Landt ghevaren/ ende de selve ghevult hebbende / zijn met groote moeyten ende lang roeyen/ overmits het nacht was / ende de schepen onder zeyl waren / weder aen boort ghekomen. Ondertusschen was Capiteyn de Weert met de Sloepen van den Admirael naer een kleyne Sant-Baye ghevaren: aldaer aen landt komende/ ende rontsom water soeckende / sijnder eenighe Portugesen ende Swarten af ghekomen / met de welcke de Capiteyn van verre spreeckende / mits sy niet naerder en wilden komen / versochte datse hem eenighe goede water-plaetse wilden wijsen: ende soo daer eenighe frupten waren oft vleesch / souden haer daer eerelijck ende te dancke van betalen ; waer op sy antwoorden / dat de Engelschen ende Francoysen haer daer dickmaels versaghen van water / doch dat de schepen altoos onder zeyl bleven. Aengaende van frupten ende versch vlees/ datse daer gheen en hadden/ dan dat sulcks op Illa del Fuogo ghenoegh te bekomen was/ datse oock niet doen en mogen sonder wete van haer Capitaso, die boven op het ghebergte was / ende zijn daer mede van den Capiteyn ghescheyden : ende alle plaetsen wel doorsiende / heeft ten lesten vier ofte vijf verballen hupskens ghevonden / waer van het eene de deure ghestopt was met groote steenen / de Capiteyn bevolen hebbende 't selve op te breken/ bevont dat het vol

Bekomende een deel Milie oft Turcsche Tarwe.

groote Milie (die wy Turckse Tarwe noemen) was; nam derhalven voor hem/ daer met drie mannen te blijven / ende de sloep weder aen boort te senden / om den Generael daer van te adverteren/vreesende/also het doncker begonde te worden / dat de Portugesen haer Milie wech haelen souden/ doch t'allen gheluckte quam het scheepken van den Bisschop naer de Baye toe / het welck gheanckert zijnde / heeft de Capiteyn daer de Milie in doen draghen / waer mede sy meest al den nacht doende waren / want hadden maer acht mannen / ende gheen sacken/ soo datse haer met haer broecken moesten behelpen. Vongen daer 2 groote Schilt-padden / die elck over de 600 Eyeren in hadden/ waer mede aen boort goede ciere gemaeckt wert; De Portugesen ende Swarten des nachts gewaer worden/ dat haer Milie wech ghenomen wert / quamen met een groot geroep den berch af ; ende also de Capiteyn niet meer als twee roers by hem en hadde/ wildese niet naerder laten komen/ maer schoot inden hoop/ waer door sy achter bleven; De Milie aen boord ghedragen zijnde / is hy mede naer 't scheepken (het welck dicht by Landt lagh) gevaren/ om aldaer den dagh te verwachten / ende wat te rusten: des morghens sijn de Portugesen afgekomen/ den Capiteyn (die aen landt ghekomen was/om met hen te spreecken) klaghende/ dat hy haer Milie ghenomen hadde sonder eenighe reden / ende seggende geenen anderen lijftocht aldaer te hebben: datse derhalven van honger souden moeten vergaen/ waer op de Capiteyn haer antwoorde wel beter te weten / ende verseeckert te wesen dat de selve Milie dies was/ datse die daer reede houden legghen om naer S. Jagore te schicken/ want het geen reden en was dat sy anders hun provisie op 't strant laten souden/daer sy haer in't geberghte onthielden/ doch even-wel/dat hy haer Milie niet en wilde nemen ; dan soude haer die na waerdie betalen ; jae

veel

eel beter dan die van S. Jago, midts conditie datse hem een bequame Water-laetse souden wijsen / datse ock een goede excuse hadden by den Gouverneur an S. Jago (die over alle die Eylanden commandeert) hem te kennen gevende/ at haer Milie met gewelt genomen was/ende ondertusschen souden sy het geldt oor haer selven behouden / waer mede sy wel te vreden zijnde / hebben belooft em water te wijsen/soo hy met de schepen aen d'ander zijde van het Eylant va- en wilde/alwaer sy een vyer-teken doen souden/doch daer is niet na gevolght.

Hier mede zijn sy van malkanderen gheschepden / ende den Capiteyn is met et Scheepken naer den Admirael toe-gevaren/alwaer komende/ heeft bevon- en dat die sieckte van den Heere Generael seer toe-genomen hadde/dat hy ock lle Capiteynen aen sijn boordt ontboden hadde/om raedt te slaen hoe sy 't maet- en souden/ want hy niet van meeninghe en was/daer veel meer tijdt te verslij- en / gaf ock alle den last den Vice-Admirael over / begheerende datmen hem ieuwers mede moepen en soude/ ende dat de Vice-Admirael soude de Vlagge/ nde 's nachts het vyer voeren. Soo heeft de Vice-Admirael met advijs van e andere Capiteynen / vernomen hebbende / hoe veel Waters dat een yeder Schip noch wel hadde/ gheordonneert / dat de ghene die best versien waren / de ndere wat by-setten souden / ende ock het ordinaris randtsoen verminderen/ nde met alle neerstighepdt als het reghende Water vergaren / ende hun alsoo ehelpen soo sy best mochten / om de repse te vorderen / want in drie oft vier Raenden anders ghеen Water te verwachten en was: Dat ock soo het van oode waer/ een yeder drie oft vier siecken van den Admirael nemen soude/ en- e hem daer ghesondt volck voor leveren / ende hebben het randtsoen van Wijn en derdendeel vermindert.

Gaen van daer weder t'zepl.

Den 15 September hebben sy haer cours zuyd-oost aengeset met een noordt-oste windt/om haer voorgenomen repse te vervorderen. Den 22 dito heeft den Admirael een schoot geschoten/ ende de Vlagge achter af laten waeyen / tot een eken dat de Capiteynen aen boordt komen souden. Daer komende vonden den Generael seer sieck/ende soo slap/datse ghеen hope en hadden hem langhe te be- ouden / hy lagh aen een heete rasende koortse / als mede sijn Commijs Daniel Resteau, ende zijn beyde / d'eerste des middernachts / d'ander smorghens ten uren/tusschen den 23. ende 24 September in den Heere gherust/'t welck voor- baer een groot verlies voor de Vlote was/ daerom ock groote droefheydt ghe- naeckt wierdt/ niet alleen onder de Capiteynen / maer ock onder 't ghemeene Scheeps-volck/ als die een goeden sorghvuldighen Heere ende Over-hooft ver- oren hadden/ welcke om sijn beleeftheydt/ mildtheydt ende goedt regiment van leyn en groot seer bemindt was. Het doode Lichaem werdt in een kiste half ol steenen zijnde geleyt / (om dies te beter te sincken) ende soo over boordt ge- et/ met grooten rouwe van ghеheel de Vlote/ die ghenoeghsaem verdubbelde/ ls men den Commijs Daniel Resteau mede over boordt sette/ een Jong-man/ aer de Compagnie grooten dienst van was verwachtende.

Den Generael van de Vloote sterft.

Dit gedaen zijnde/voordt de krijghs-raedt vergadert/ende de beslotene vrieven an de Heeren ende Heders geopent ende gelesen/waer upt bevonden werdt/dat n gevalle de voorsz Heer ende Generael Mahu quame t'overlijden/in sijn plaetse reden soude d'Heer Vice-Admirael Simon de Cordes, die terstont van een pe- ier voor Heere ende Overste gaerne ende met blijder herten is aengenomen. In ijn plaetse wert tot Vice-Admirael gestelt Gerrit van Beuningen,ende in Beunin-

Ende Simon de Cordes treet in sijn plaetse.

gens plaetse/ op't Schip Geloove, quam Capiteyn Sebald de Weert, die tot sijn navolgher op het Jacht hadde Dirck Gerritsz. China, van Enckhuysen.

Den 28. heeft den Generael/ aen sijn oude boordt zijnde/ een teecken gedaen/ dat de Capiteynen aen boort komen souden/ ende is den Generael rondtom aen alle Schepen ghevaren om den eedt in't generael/ende de Nieuwe Capiteynen/ een yeder op sijn toekomende Schip te ontfangen/ende den 29. is de Heere Generael/ sijn oude Schip verlatende/van sijn volck op den Admirael gehaelt; ende naer hem yeder Capiteyn van gelijcken/ niet sonder groote droefheyt van het volck/om de veranderinge: ende dit alles volbracht zijnde/ hebben sy hare repse neerstigh vervolght/ den cours settende z. w. ten z. ende z. z. w. tot den vierden Octobris/doen liepen sy w. z. w. aen/ende den 6 voorschreven/weder o. z. o. Ende op de Trouwe wert een teken gedaen/ dat de Capiteynen daer souden willen aen boort komen/midts Capiteyn Bockholt seer kranck was/ dan overmits het dapper waeyden/is den Vice-Admirael daer alleen gevaren om hem te besoecken. Van doen af begon 't scheur-buyck dapper in de Vloote te regneren/soo dat alle Schepen vol siecken waren/doch op den Admirael wel de meeste. Waer over de Generael op den 28 October over de gheheele Vlote een algemeyne vast ende biddagh heeft doen leggen/ om Godt Almachtigh te bidden/ dat hy haer (die in groot gebreck van Water waren/ende veel siecken/die noch dagelijcx toenamen/hadden) doch goeden voorspoet verleenen wilde/op so gevaerlijcken ende langdurigen repse. Sy waren doen op de hoogte van 1⅓ gr. by zuyden de linie.

Den 2 Novembris/ alsoo de siecktе van't scheur-buyck nu soo seer toe nam/ dat den Admirael soo weynigh ghesont volcks op hadde/ datse haer zeylen qualijck mochten regeeren/ ende d'andere Schepen/ eenige 70. andere 40. oft ten minste 30 siecken op hadden/ soo isser in den ghemeynen krijghs-raet eyntelijck raedtsaem gevonden eenigh Lant aen te soecken/daer sy mochten ververschen; waer toe ghenomen werdt het Eylandt van Annobuon, ofte Nobon, alwaer Vleesch/Oraenjen/ende andere fruyten ghenoegh te bekomen zijn. Des nachts heeft den Admirael/die voor uyt was/ een schoot geschoten/ midts hy Landt ghewaer werdt/ verre buyten de gissinghe van alle de Stuyrluyden/ welcke meestendeel gisten wel over de 100 mijlen van daer te wesen/eenighe tot over de 200. andere 120/ &c. D'andere Schepen het schieten hoorende/ zijn mede het Landt ghewaer ghevorden/ende hebben al-t'samen de Anckers laten vallen op de kuste van Manicongo, op de hooghte van ontrent 3 graden by zuyden de linie. Hier verloren sy het voorschreven Scheepken van den Bisschop van S. Thome, met elf kloecke Mannen/het welcke noyt weder ghesien werdt. Eenige meynden dat het willens van de Vloote geweecken/ andere dat het gestrandt was; doch heeft men daer nae verstaen/dat sy na lange doolinghen aen de Caep de Lope Gonsalves ghekomen waren/ ende 't Scheepken daer latende/ met de Schepen van Balthasar Meucheron naer West-Indien ghevaren.

De Schepen setten 't onder de kuste van Manicongo.

Daer sy een Scheepken met 11 Mannen verliesen.

Des morgens den 4 November de Capiteynen aen den Admirael varende/ heeft den Generael den Vice-Admirael naer Lant toe gesonden met sijn Sloepe ende Barcke/ om te sien wat bequaemheydt daer waer/ ende offer eenighe Reede was/ daer men bequamelijck souden moghen Anckeren; doch ontrent het Landt komende bevonden de berninghen soo groot/ datse daer niet dan met groote moeyten door en konden. Vonden aen Lande niet als boomen/ hoewel sy den strandt langhe volghden/ soo datse daer den nacht over bleven. Des anderen

deren daeghs aen boordt komende / heeft den Generael / met sijnen krijghsraedt gheraetslaeght hebbende / besloten naer de Capo de Lopo Gonsalves te loopen / legghende op de hooghte van een halven graedt by zuyden de Linie. Sy hadden seer quaden grondt/want de Schepen ginghen meest alle voor hare anckeren deur/ midts den stercken windt ende stroom / schoffierden oock hare Kabels; 't Gheloove werdt daer oock den eenen Lepel van sijn Ancker quijdt / alsoo zijn sy den 6 met den daghe t'zeyl ghegaen / langhs de Kuste henen varende / 's nachts altoos aen Ancker legghende / ende zijn den 9 dito op de Kuste van Guinee ghekomen / daer sy eenighe Swarten aen Landt vonden / met de welcken sy spraecken / haer ghevende eenighe snuysteringhe; doch de Swarte / door dien sy soo veel volcks saghen / verbaest zijnde / ende vreesende ghenomen te worden/ zijn des nachts ghevlucht. Den Generael een bequame plaetse ghevonden hebbende / heeft bevolen datmen met alle neerstigheydt de siecken aen Landt brenghen soude / waer toe een yeder Capiteyn sijn quartier bescheyden werdt / ende werdt het Gouvernement aen Landt ghegheven Capiteyn Bockholt, met soo veel ghesondt volcks / als tot bewaringhe van die plaetse van doen was.

Komen op de kust van Guinee.

Des anderen daeghs heeft den Generael naer den Coning gesonden den Vice-Admirael Beuninghen met sijn Sloep ende 't Boot van Capiteyn de Weert, met haer nemende wat kramerije ende Yser om te verruylen teghens eenighe eetwaren; maer den 12 dito wederom keerende / brochten maer een Hoen ende weynigh Plantanos mede/ diese daer Bananas noemen / soo datse hun moesten behelpen met de kruyden die daer op't veldt in't wilde wiessen / als Porceleyn van der Zee/ Water-kars/ ende dierghelijcke/met eenighe wilde Appelkes/sonder reuck ofte smaeck / midtsdien daer gheen ander fruyten noch Vleesch te bekomen en waren/ doch versschen Visch vinghen sy soo veel / jae meer als sy eten mochten.

Alwaer sy weynigh verversinge vinden.

Den 20 is den Vice-Admirael sieck ghewordden aen een heete koortse / alsoo datmen van sijn leven twijffelde/ doch is naer langhe legghen weder op de been gheraeckt.

Den 23 is daer op de Reede ghekomen een Sloepe ofte Jacht van Barent Ericksoon, waer op was een Fransche Piloot/ die langhen tijdt met de Swarten verkeert / ende by den Coning selve ghewoont hadde / soo dat hy haer sprake een weynigh konde spreecken. Dese beloofde haer by den Coningh te doen hebben al wat sy wilden / waer over den Generael met hem naer den Coningh gheschickt heeft Capiteyn de Weerdt met twee Sloepen. De Capiteyn met den Fransman ende sijn volck binnen komende / vondt den Coningh (die sich doen op sijn statelijckste nae haer ghewoonte toeghemaeckt hadde / want de Piloot was voor uyt ghegaen om hem van der Hollanders komste te waerschouwen) sittende op een Schoen-maeckers Stoeltjen / ontrent een voedt hooghe / met een Schaeps-vel onder sijn voeten ghespreyt / ende aen hebbende een violet Laeckens kleedt / met valsch Goudt gheboordt / schijnende eyghentlijck ghemaeckt te zijn voor een Schipper / sonder voeyer. Hy en hadde voorts noch Hembde / noch Koussen noch Schoenen aen / maer op sijn hooft een kappe van geel/ roodt / ende blaeuw Oosters Laecken / seer vermaeckelijck om sien.

Ende daerom tot den Coningh gaen.

Toeghemaeckt als hier te lesen is.

Sijn aensicht hadd' hy met Asschen ghewit / doch soo niet / of men sagh

eenighe teeckenen van sijn swarte huydt. Om den hals hingh hem tot een Koninghlijck cieraedt een Paternoster van Margariten / 't welck groote ghelase teeckenen oft Cozalen zijn. Achter hem in't ronde sat sijnen Adel / het hooft hebbende vol Hane-veren/ende de swarte huydt heel roodt gheverwet. Neffens hem was ghesteldt een Stoeltjen met een matjen daer onder / booz den Capiteyn/ die den Koningh op des Landts wijse ghegroet hebbende/ is neffens hem gheseten ; ende dooz den voozschzeven Piloot de oozsaecke van sijn komste verklarende / heeft hem beklaeght / dat de Inwoonders sonder reden van hare plaetsen verloopen waren/ want sy daer niet en quamen als vyanden/ maer als vzienden / om met haer te handelen / dat daerom een yeghelijck weder op sijn plaetse mocht komen/ haer en soude in't minste niet misschieden ; want wilden vziendtschap met haer maecken / ende sijne Majesteyt boozlaen dickmaels komen besoecken / mede bzengende sulcks als sy daer te Lande van doen hadden/ ende alsoo sy nu vast veel siecken in hare Schepen hadden / datse daerom van hem versochten eenighe Frupten / Hoenderen / ende Schapen oft Bocken / in manghelinghe van sulcke waren als sy by haer hadden. De Koningh dit verstaen hebbende / heeft geantwoozt / dat sy hem wellekom waren / ende dat hy haer soude doen hebben 't ghene sy van doen hadden/en tot hare noodt dzuft behoeftigh was. Hier mede heeft hy den Capiteyn in sijn Coninckljck huys gelept/het welcke wy om kozthepts halven nalaten te beschzijven/seggende alleenlijck/ dat de Koe-stallen hier te lande veel bequamer zijn. Daer komende heeft de Koningh in wisselinghe van eenige lappen Lijnwaet ende stucken Ysers den Capiteyn vereert met een Cabrito oft Borken /ende wat Plantanos. Ondertusschen werdter ghereetschap gemaeckt om t'eten / ende de Capiteyn dede sijn vijf Trompetters blasen / ende sijn Speel-luyden op haer Instrumenten spelen / waer in de Coningh meerder ghenoeghte nam als hy / die lieber wat ghegheten hadde. Naer langhe wachten werdter booz den Coningh van sijn Wijfs ghebzacht een houten back met wat ghebzaden Plantanos daer in / ende wat gheroockten Visch van een Zee-Paerdt / waer van de Coningh seer soberlijck at / doch de Capiteyn / die sulcken kost onghewoon was / noch veel soberlijcker. Hier op schonck men haer Wijn de Palma , eenen dzanck die mede niet al te lieflijck en is booz die daer toe niet ghewent en zijn. De Coningh nu ghegheten / ende den Capiteyn dickmaels tot eten ghenoodt hebbende / is ten lesten de back wech ghenomen / sonder datter yet meer booz den dagh quam : waer over de Capiteyn hem seer verwonderde / te meer / om dat de Coningh/ met alle sijne soberheydt / grof van lichaem / ghesont/ ende beter te passe was/ als de ghene die in overbloedt leven / van alderley spijse ende dzanck. De Capiteyn / die in anderhalven dagh niet veel ghegheten en hadde / heeft den Coningh dooz den Tolck doen aenseggben/dat hy hem booz een nieuwigheydt oock wilde laten pzoeven van den kost die sy t'Scheep ghebzuyckten / ende dede derhalven een Serviet decken / daer op boozt gheset werdt by-naest soo veel als te boozen de Coningh gedaen hadde : namelijck wat Bzoodts/ een stuck geroockt Vleesch/ ende Kaes / ende daer op een Fles met Spaensche Wijn/ die den Coningh seer wel smaeckte : soo dat hy soo veel daer van in nam / dat hy vertrecken moest om wat te slapen.

Die sy aensprekken om verversinge.

Welcke soberlijck te bekomen was.

Koninglycke maeltijdt in Guinee.

Ondertusschen is de Capiteyn de plaetse/die over de 200 huysen hadde/doozghewandelt : ende alsoo het nu avondt ghewozden was / ende de Coningh niet te

te voorschijn en quam / wilde hy met sijn volck naer de Sloepen gaen / om daer de nacht over te brenghen; doch dewijl hy besich was om de maets by een te vergaderen / hebben een grooten hoop Swarten wel ghewapent met haer Boghen en Schichten den wegh beset; niet willende toe-laten dat hy aen boord varen soude. De Capiteyn seer verbaest zijnde / als niet wetende wat sy in den sin hadden / ende anders niet als sijn zijdt-gheweer by hem hebbende / dede haer vraghen / wat sy daer mede voor hadden? waer op gheantwoort wert datter een van sijn volck gheweldt in een huys ghedaen hadde / waer op de Capiteyn begheerde dat sy hem den man wijsen souden / hy wilde hem stracx daer over straffen: Doch daer was niet van/ende sy wenden sulcx alleenlijck voor tot een decksel van haren oproer/ want de rechte oorsaeck was dat sy vreesden/ de onse souden 's nachts komen ende den Koningh met een deel volcx wech voeren. De Capiteyn dit vermerckende keerde weder naer des Coninckx huys / daer hem gheseydt werdt/ dat de Coningh niet t'huys en was/ het welck hem qualick behaeghde/ want vermoede daer door dat sy wat quaets in den sin hadden / ende was derhalven van meyninghe hem selven den wegh met ghewelt te openen tot de sloepen. Doch de Coningh door 't ghetier wacker gheworden zijnde / is naeckt uyt ghekomen / ende heeft dapper op zijn volck ghekeven / dan het scheen dat sy naer hem niet veel en vraeghden. Als nu de Capiteyn hem de oorsaecke van 't rumoer te kennen ghegheven hadde/ heeft de Coningh begheert dat hy by hem soude blijven / het welck hem de Capiteyn toe-seyde / midts conditie dat sijn volck oft immers de meestendeel nae de sloepen souden moghen gaen / ende is alsoo met acht oft thien mannen aen landt ghebleven. De Swarten nu daer mede noch niet wel gherust zijnde / en wilden niet toe-laten dat de Capiteyn in des Coninckx huys slapen soude/maer brachten hem in een ander huys / daer sy den heelen nacht goede ronde om deden. Des morghens de Capiteyn in de deure staende / van meyninghe nae den Coningh te gaen / quam tot hem een oudt wijf/sterrelinghs op hem siende/ met een doose/ waer aen 't scheel met een leder vast was / alsoo datmense blaesbalgsche wijse op en toe konde trecken/ ende is hier mede/half binnen 's monds popelende/ drie mael om den Capiteyn gegaen / yder mael op de opghetrocken doose kloppende/ dat hem 't stof / wantsy vol assen was/om't lijf vloogh. Wat hier mede ghemeynt werdt en wist men niet / doch hebben soo wel de Swarten selfs/ als de Capiteyn daer over gelachen. Daer nae by den Koning komende/ heeft de selve belast / dat een yeder van sijn volck voor den dagh brenghen soude sulcks als sy wilden verhandelen/ ende hebben also voortgebracht een deel Plantanos, twee Bocken/ ende drie oft vier hoenderen: De welcke de Capiteyn van haer ghekocht hebbende / ende anders niet verwachtende / mits sy de eetbaer waren (o wel gheluckigh volck!) meer als yet anders achten / heeft van den Koningh oorlof ghenomen / ende is weder nae de Schepen ghekeerdt. Ondertusschen hebben eenighe van des selven Capiteyns Soldaten in't bosch geschoten een wilt Vercken/ met twee Buffels/ ende sommige Vogelen/die al-te-samen onder de siecken uytgedeelt werden. De Heere Generael quam selver alle dagen aen lant/alle de quartieren des morgens ende des avondts doorgaende/om te sien hoe de siecken ghetracteert werden / troostense ende gasse goeden moet/besorgende dat een yeder ghegheven werdt sulcks als sy van doen hadden. Den 4 Decembris is op de Reede ghekomen het schip den Moriaen, komende

Misvertrouwen der Swarten.

Onbekende superstitie.

van Issa del Principe, ende des anderen daeghs Laurens Christiaens met sijn Jacht/ mede van daer komende.

De schepen verzeylen.

Den 8 Decembris / alsoo nu de sieckten meest weder op de been waren / ende datter eenighe andere weder in vielen/midts de onghesonde ende fenijnige locht van het landt/ soo heeft de Generael bevolen op te breecken / ende zijn de maets des selvighen daeghs met alle man aen boordt ghekomen/ hebbende binnen den tijdt dat sy daer gheleghen hadden begraven sestien mannen. Op den selven dagh is oock sieck gheworden Capiteyn de Weert aen een heete rasende hoortse/ waer van hy over de twee Maenden te bedde gheleghen heeft. Den 9 dito des

Setten 't onder het Eylandt Annobon.

avondts zijn sy t'zeyl ghegaen naer het voorschreven Eylandt Nobon, oft Annobon, om aldaer te ververschen / want veel sieckten terstont weder in vielen/ ende veel gesonde al mede met het scheurbuyck besmet wierden. Den 16. naer de middagh hebben sy't onder't Eylandt gheset/ende de Generael aen landt gesonden hebbende Capiteyn Dirrick Gerritsz. met twee Sloepen / zijnder eenighe Portugesen ende een deel Swarten aen strandt ghekomen / haer verbiedende te landen: Doch alsoo de Capiteyn haer van verre toe-riep / dat hy quam als vriendt / hebben sy hem laten aen Landt komen / alwaer hy te kennen ghevende dat hy quam om verversinghe voor de sieckten/ende dat om gheldt ofte waeren / hebben de Portugesen hem toe-gheseydt sulcks te doen hebben: maer alsoo het nu avondt was/ ende haer Gouverneur niet by der handt / begheerdense dat sy des morghens daer aen wilden weder komen/ende souden haer dan brenghen wat sy van doen hadden.

Daer sy een lantocht doen.

Des morghens/ den 17. is de voorschreven Capiteyn met twee Sloepen weder naer 't landt toe ghevaren: maer die van het landt met haer Boers op het strant staende/ riepen haer toe/ dat sy van daer blijven souden/ wantse voor haer niet ten besten hadden / ende oock wel vermoeden datse Vyanden waren. De Generael dit hoorende / heeft stracks alle de Boots doen mannen / ende Capiteyn Bockholt met de Sergiant Major naer landt toe ghesonden / met vliegende Vaendelen / waer van 't een deel met twee Schupten alleen ter slincker-handt/ ende 't ander/ wesende wel de grootsten hoop / ter rechter-handt ghemarcheert is/ 't welck alles in goede ordre gheschiede.

Ende de Portugesen haer Fort verlaten.

De Portugesen ende Swarten dit siende / hebben haer Hutten (die sy 's nachts ledigh gemaeckt hadden) in brandt ghesteecken/ ende zijn/ haer Fort verlatende/na 't geberghte gevlucht. De plaetse nu beset zijnde/ heeft de Generael daeghs daer nae de sieckten aen Landt doen brenghen. Hier-en-tusschen de maets begeerigh zijnde naer de versche bruchten/die daer in overvloet stonden/ als Bananas, Oranjen en dierghelijcke / zijn sonder achterdencken daer nae toe gheloopen/'t welck de sommighe qualijck bequam/ want de verborgene Portugesen op haer mickende/ als nu en als dan een uyt den hoop treften. Onder andere werdter den 19 een doodt gheschoten/ ende van de Portugesen tot een trots op den ghemeynen wegh gheleydt. Waer over de Generael / om meerder schade te verhoeden/wel scherpelijck beval/ dat hem niemandt sonder verlof en soude verboorderen buyten de bestemde plaetse te treden / om eenighe fruyten te plucken: Ende om dat sommighe 't selve ghebodt / tot haerder grooter schade/ niet naer en quamen/soo liet hy tot meerder ontsagh een Galge oprechten/ ende sondt een deel volcks wel ghewapent uyt/ om te sien of sy eenighe ghevangenen mochten bekomen; doch geen menschen vindende/zijn met seven-en-twintigh

Hoorn-

Hoorn-beesten weder naer 't Legher ghekomen / waer in elck sich verheughde/ hoewel nochtans de selve Beesten door versuymenisse meest op de loop raeckten/ ende niet weder ghekreghen en werden.

Den 24 dito heeft de Generael ontrent 150 Mannen wel ghewapent/ te landewaert in/nae een Bergh ghesonden/ waer op de Portugesen/ beschanst zijnde/ haer onthielden/ ende onversiens uytvallende/onder 't voorschreven volck groote schade deden. Den Bergh opklimmende / vonden sy twee weghen naer boven toe/daerom sy haer verdeylden in tween/ ende zijn alsoo/d'een aen d'een/ende d'ander aen d'ander zijde van den Bergh / die seer steyl was / met grooten moeyten opghetrocken. Een weynigh hooghер komende / hebben de Portugesen op haer gheschoten/ ende groote steenen op haer ghevelt / alsoo dat Jan Jansz. Kloeck, Vaendraghер / ende Boeckhouder van Capiteyn de Weert, een van de voorste zijnde/in't eerste aenkomen doodtgheschoten/ ende ettelijcke door den val der steenen deerlijck ghewont werden: Maer des niet teghenstaende dronghen sy even dapperlijck aen/ ende haren vyandt van wederzijde in de vlucht drijvende/namen de sterckte in. Boven komende/vonden sy in't groen verborghen een tonne Beschuyt/twee Hollandtsche Kasen/ende sommige Pottisen met Spaensche Wijn/ende twee Huysen die daer stonden vol Boom-wol/in brandt gesteecken hebbende/zijn weder ghekeert by haer volck.

Verliesende noch een ander Fort.

Den 2 Januarij 1599. dewijle de siecken/in stede van te minderen/ midts de ongheseythevdt des lochts/ eer vermeerderden / zijn de selve/ door bevel van de Generael/t' Scheep gedaen: ende na dat sy de dooden begraven/ ende de Kercke met de Hutten in brandt ghesteecken hadden/zijn sy des anderen daeghs ghelijcker-handt van Annobon t'zeyl ghegaen/ recht nae de Strate van Magalanes, in meyninghe nerghens meer aen te loopen. Den 22 dito passeerden sy de droogh-ten van Brasilien, die de Portugesen Abrolhos noemen.

De schepen gaen t' zeyle van Annobon.

Passeren de droogten van Brasilien.

Den 9 Maerte werdter een van de Vice-Admiraels gasten / om dat hy by nachte de Kocks kisten tot verscheyden reysen opgebrolen/ende broodt daer uyt genomen hadde/ by de volle bancke ter doodt veroordeelt / ende tot exempel van andere/die sulcks soude moghen voornemen/ aen de boeghspriet gehangen. De siecken waren doen meest gebetert/ende begosten soo goeden appetijt te krijgen/ dat sy haer met de portie qualijck konden lijden / ende de Capiteynen / als men de gasten pot-spijse gaf / daer by staen moesten / op dat sy met manieren aten: want sy anders soo gierighlijck slockten/dat sommighe hare monden alsoo verbranden/dat de stucken daer uyt vielen.

Den 12 dito/wesende ontrent Rio de Plato, leeck de Zee soo roodt als bloedt/ ende Water daer uyt scheppende / werdt bevonden datse vol roode Wormkens was/ welcke/als-mense in de handt nam/als Vlopen wech-spronghen; Sommighe meynen dat by seeckere tijde des Jaers de Walvisschen die uytwerpen/ doch is onseecker. Acht daghen daer nae sterf in't Schip de Trouwe een Enghelsman van een seltsame sieckte: want sittende aen de back / ende wel hertelijck etende/is achter over geballen/vreesselijck siende/ ende uyt de mont geweldigh schuymende/ sonder een woordt te spreken/ in welcken staet hy tot 's middaeghs daer aen gebleven/ ende gestorven is. Twee dagen daer na werdt by-na met de selve sieckte besmet een Jonghman van Uytrecht, die des nachts van't quartier komende/seer luyde wert roepende/ waer door eenige by hem quamen/ die hy met een fel ghesichte toe-schoot / ende socht te byten / krabben en stooten/ doch

Roode de Zeewormkens.

Seldtsame sieckte.

doch hulpen hem in de kope/ alwaer hy drie daghen sonder eten of drincken geleghen hebbende/ den vierden dagh weder wat binnens monds begost te praselen / waer over hem een beschuyt werdt ghepresenteert / 't welck hy seer grouwelick siende/ met groote vinnighepdt naer hem track / ende verwoedelijck op at / van dien tijdt aen slecht blijvende / ende is daer na in de Strate ellendelijck gestorven/ midts hy hem selven niet en konde repnigen / soo dat door de vochtighe koude zijn voeten verrotten/ ende afgheset moesten worden.

Wallen in de mondt van de Straet Magalanes/ ende komen by de Vinguijns Eylanden.

Den 6 April zijn sy in de mondt van de Strate ghevallen / ende 's anderen daegs ontrent den avondt gekomen by een kleyn Eylant 14 mijlen daer in leggende/ dat het kleynste is van de twee Pinguijns Eylanden. Hier vonden sy menighte van vogelen/ die sy (mits de selve haer aes al duyckende van de gront op halen) Duyckers noemden. Sy sloeghender wel 13 of 14 hondert met stocken doot/ ende soudender de gantsche Vlote wel mede konnen versien hebben/ maer en vonden 't niet raetsaem tijdt en windt te versuymen / ende zijn daerom den 9 dito weder t'zeyl gegaen. Des anderen daeghs sondt de Generael 50 Mannen aen landt/ om te besien of sy eenige menschen/beesten/ oft oock eenigh teken van schepen aldaer gepasseert souden konnen vinden / doch sijn sonder pet te vinden weder gekeert/ na dat sy de straut wel drie mijlen ghevolght hadden.

Doen een landtocht in de Straet/ sonder pet te vernemen.

Den 13 liepen sy in een schoone lustighe Baye / leggende ontrent 21 mijlen in de Strate/ ende by de Engelsche de Mosselbaye ghesecten / om de groote menighte van Mosselen die men daer vindt. Hier versaghen sy haer van vers water ende brandt-hout/ 't welcke daer beyde overvloedigh te bekomen is.

Mosselbaye.

Den 17 zeylden sy tusschen soo hooghen landt aen weder zijde / dat het scheen men soude geen doorgangh ghevonden hebben / overmidts de berghen soo door malkanderen loopen/ zijnde meest boven met snee bedeckt.

Groene Baye.

Den 18 anckerden sy in een Bay aen de noordt-zijde / leggende op de hooghte van 54 graden/ghenaemt (soo sy bevonden) de groene Baye. In't midden leghen drie Eylandekens / waer van't kleynste oostelijck leydt. Hier souden de Schepen als 't noodt waer/ konnen schoon ghemaeckt worden / want het over al schoon wit zandt is / daer't passelijck hoogh op vloeydt. Daer groeyen veel boomen den Laurier seer ghelijck/ maer veel hoogher/ de basten oft schellen zijn bitter ende sterck als Peper. Men vindter oock groote menighte van Mosselen/ waer van de sommighe wel een span langh waren / alsoo dat de drie gekoockt zijnde upt de Schelpen wel een pont wegen. Eenden en Ganzen en zijnder mede gheen ghebreck. Hier laghen sy / midts de windt gantsch niet dienen wilde / tot den 23 Augustus toe / sonder nochtans opt de zeylen van de reede te nemen / daghelijckx verlangende naer bequamen windt om t'zeyl te gaen. Ende alsoo't winter wiert/ hebben sy'er ongelooflijcke armoede geleden/ ende over de hondert mannen verloren/onder ander Capiteyn Bockholt, in wiens plaetse quam Balthazar de Cordes, want hadden den eenen storm op den anderen / soo dat de Schepen dickmael voor vier ankers door ginghen / ende de Maets al den dagh genoegh te doen hadden malkanderen te helpen/ ende de Schepen weder vast te legghen. Behalven dat sy alle daghe in regen/ windt / haghel en snee aen landt moesten varen/ d'een om hout/d'ander om water/ de derde om mosselen/ oft sulcks als sy vonden / waer door sy seer af-ghesloofst werden. Daer beneffens begostense hongherigh te woeden / midts sy in een koud klimaet zijnde de maghen gragher kreghen / ja by na onversadelijck werden / al in't lijf werpen-

Groote Mosselen.

Lyden groote armoede.

ende wat sy konden krijghen/ als rouwe Mosselen ende wortelen van seeckere
krupden/ die sy 't ghedult niet en konden hebben te laten koocken. Hier-en-bo-
en warense meestendeel onderssien van kleederen / deckssels ende waeck-pijen/
oor dien sy meynden in een heet Landt te komen/ daer sy half naeckt moghen
oopen / waer over sy groote koude ende onghemack leden. De Generael / om
ulcks te beteren / liet eenighe kassen met laken op doen / om een yeghelijck nae
gheleghenthepdt te versien. Stont oock selve/ gheljck d'ander Capitepn mede
ede/ yeder op sijn Schip/met een stock by de gasten/tot dat sy gegeten hadden/
ant anders verkochten sommighe hare kleyne portien om groot geldt / ende
ulden dan hare verhongherde buycken met rouwe Mosselen ende Krupden;
aer upt sulcken watersucht spruytende was/ datter veele met ghesonder herte
f sturben. In somma daer werdt soo goeden toesicht op de eetwaren genomen/
atter twee van 't Jacht den 22 Aprzil ter doodt veroordeelt werden/ om dat sy
y nacht het Scheeps-ruym op-ghebroken/ ende Olp daer upt ghenomen had-
en. Den eenen werdt op't Oosteljckste Eylandt / daer een galghe tot dien
ynde gherecht was / ghehanghen / doch den anderen raeckte met een gheesse-
inghe vry.

Den sevenden May / is de Vice-Admirael met twee Sloepen naer een Ey- Verne-
andt ghevaren/ legghende recht teghen de Groene Bay over / om Zee-robben te men eeni-
oecken. Daer komende vonden seven Canoas met Wilde / die (soo veel men ghe Wil-
onde mercken) wel tien of elf voet lang waren / rosachtigh van koleur / en- de.
e 't hooft langh ghehayrt. Dese de Sloepen siende / liepen met grooten haest Daer sy
ae 't Landt / van waer sy soo gheweldigh met steenen wierpen / dat de Vice- teghen
dmirael het Eylandt niet en dorst ghenaecken. Het welcke sy merckende/ zijn scher-
gheljcker handt weder in hare Canoas ghevallen / naer de Sloepen toe-roepen- mutsen.
e met groot ghetier ende gheroep. De Vice-Admirael dit siende / heeft sijn
olck belast haer Roers en Musquetten vaerdigh te houden; ende als de Wil-
e nu nae by waren/ ende vast reetschap maeckten om te vechten / een chargie op
aer bevolen te doen / soo datter vier of vijf doodt bleven / waer door sulcken
chrick in haer quam / dat sy terstont weder de vlucht nae 't Landt namen/
llwaerse met ghewelt eenighe boomen (die van vers wel een spanne dick sche-
en) upt der Aerde trocken / om haer te beschanssen / ende maeckten al weder
ereetschap om te werpen/maer de Vice-Admirael heeft dese woedende bloedt-
ierighe Menschen verlaten/ ende is sonder meer aen Landt te gaen weder aen
oordt ghekomen.

Den ses-en-twintighsten dito als sommige van de Maets besigh waren om Ende
Mosselen / Krupdt-wortelen ende dierghelijcke aes te soecken / haer van den van over-
nderen ghespreyt hebbende om te beter wat te vinden / zijn haer een deel Wil- vallen
e upt het Bosch onversiens op't lijf ghevallen / ende hebbender drie ghe- worden.
oodt / ende twee swaerlijck ghewont. De dooden hadden sy leelijck ghemar-
elt / ende souden oock de twee ghequetste omghebracht hebben / hadde Capi-
eyn de Cordes die niet ontset. De Wilde waren al-te-samen naeckt / uptghe-
omen een / die een oudt Robbe-vel om den hals vast ghemaeckt hadde/
welck sijn rugghe ende schouderen bedeckte/ gheljck wy hem met sijn rustin-
e/ ende een van hare Canoas na 't leven konnen vertoonen. Haer gheweer waren
latsen van hart hout / die sy uptter handt seer fel ende recht schoten. De voor-
e punt van de selve / die harpoensche wijs met veel kartelen ghemaeckt was/

bleef

bleef den gequetsten in't lijf steecken (zijnde alleenlijck met zeenuwen van zee-robben aen die langhe schacht ghebonden) ende moeste met groote swarighеyd daer uyt ghesneden/ oft voorts door ghedouwt worden / als soo diep daer in sittende / datse den eenen door vier pack kleeren tot in de hollighеydt van de borst ghegaen was/doch ghenasen beyde in korten tijdt.

De Generael heeft mede terwijl sy hier laghen/ sijn groote Sloep op-gheset, ende doen maecken om voor een Pinasse te dienen / welcke ghenaemt werdt de Postiljon, tot Schipper krijghende Gillis Jansz. des Admiraels onderschipper. Den 17 Julij is Capiteyn de Weert (overmidts sijn pot-spijse ten eynde was, alsoo dat hy hem behelpen moest met de sijne/broodt-soppen daer in stede te ghеven) aen Landt gegaen om Zee-robben te soecken. Middelertijdt isser uytter n. w. sulcken storm verheven/dat hy teghen danck aldaer twee dagen ende twee nachten aen Landt blijven moeste/ want het niet op gheroept en konde worden quam daer toe t'Schepe sonder yet ghevanghen te hebben.

Den 18 der voorsz Maendt noch even harde waeyende/is Dirck de Groot, des Vice-Admiraels Schieman/besigh sijnde in't Galioen/ door de grieten in Zee gevallen/ ende hoewel hy hem langhen tijdt (midts hy swemmen kost) boven hielt/ om hulpe roepende/soo en konde hy niet geholpen worden/ overmidts he soo seer stormde/ datter hem niemandt in de Booten en dorste begheven/sterf al soo voor d'ooghen sijner mede-ghesellen/ met ghesonder herten.

Den 2 Augusti heeft de Generael alle het volck aen Landt doen komen/ende daer (hoewel het heel dick gesneeuwt was) door den Predicant een openbare Predicatie laten doen/Godt Almachtigh loovende ende danckende/ dat hy haer nu een Jaer langh op dese reyse ghenadigh hadde gheweest / ende biddende dat hy voortaen hun voorspoedt op de langhe reyse/ die noch voor handen was/ verleenen wilde. In dese groene Baye / die sy (overmidts de armoede daer in' over-winteren gheleden/alsoo datter over de hondert twintigh van onghemack ghestorven waren) den name van de Cordes gaven / laghen sy noch in reghen, Hagel ende Windt/met hongher ende kommer/ in sulcker voeghen/dattet buyten de schreve gaende / niet ergher konde wesen / tot den 23 Augusti / doen sijn sy upt de voorschreven Groene Bay, anders by haer Bay de Cordes ghenoemt, met een noordt-ooste windt t'zeyl ghegaen/ doch moestent 's anderdaeghs in de morghen-stondt van stilte weder setten in een groote Baye/ legghende in't zuyden. Hier heeft de Generael / om in de Straet een ghedenck-teecken te laten, van soo heerlijcken Hollandtschen Vlote / aldaer met sulcken ghewelt / moeyte ende ghevaer ghepasseert / als wesende d'eerste onder alle Natien / die met soo veel ende soo groote Schepen sulcks bestaen hadden / een Broederschap inghestelt/daer toe verkiesende de ses principale hoofden van de Vlote / die elckanderen met eede belofte ghedaen hebben/ dat sy haer voor gheen perijckelen/ noodt/ ofte vreese des doodts en souden laten beweghen/ om yets te onderstaen/'t welck teghen haer eere / oft tot nadeel van den welstandt hares Vaderlandts/ ende den begonnen reyse soude moghen strecken / voor-ghenomen hebbende / lijf en leven te waghen / om hare erf-vyanden alle moghelijcke afbreucke te doen / de Hollandtsche Wapenen plantende in't ghewesте / daer de Coning van Spaenjen sijne schatten upt gaert/waer mede hy teghens de Nederlanden soo veel Jaren geoorlogh heeft. Dese Broederschap werdt aldaer aen Landt aen de zuydtzijde van de Strate inghestelt / met alsulcke ceremonien als de plaetse toe-liet, ende

De Schepen verzeylen.

Ende Anckeren in de Ridders Bay.

nde werdt ghenaemt de Broederschap van den ontbonden Leeuw. Sy lieten-
er oock tot een ghedachtenisse hare namen ghesneden in een tafereel/ 't welck
p op een hooghe pilaer stelden / op dat het van de voor-by varende Schepen
nochte ghesien worden / ende werdt de voorschreven Baye daerom ghenoemt
e Ridders Baye. Wt de welcke sy den 28 dito t'zeyl ginghen / ende in een kleyn
Sayken liepen / leggende een groote half mijle van daer. Hier wederom stil
eggende / heeft Capiteyn de Weert door 't bevel van den Generael sijn Sloe-
e ghemant / ende is naer de Ridders Bay toegheroept/ om 't voorschreven ghe-
enck-berdt te halen/ om op een bequamer plaetse geset te worden. Doch alsoo
y den hoeck van de Baye om meerde te roepen/ werdt hy ontrent de 80 Wilde
hewaer / die daer aen Landt saten / op haer hebbende wel 8. oft 10 groote Ca-
oas oft Jollen: Dese de Sloepe ghewaer wordende / riepen met groot ghe-
ier / ende wenckten de Maets aen Landt / maer de Capiteyn niet sterck ghe-
oegh wesende / wilde sich teghen soo grooten hoop niet te Lande begheven/ en-
e voer weder nae de Schepen toe. Middelertijdt hebben haer de Wilde over
ergh en dal / bosschen en struyckelen langhs de strandt met groote snelligheydt
hevolght / altijdt roepende / ende 't volck naer Landt lockende. De Generael
it vernomen hebbende / dede stracks drie Sloepen Mannen / de welcke aen
Landt komende bevonden dat de voorschreven Wilde ghevlucht waren / vin-
ende alleen de teeckenen haerder wreedtheydt/want sy de doode Lichamen/ al-
aer begraven/niet alleen ontgraven en hadden/ maer heel mismaeckt / ende sy-
annighlijck ghewondt. Onder andere hadden sy 't doode Lichaem van des
Generaels Barbier een snede in de wanghe ghegheven/ 't hooft met een knodse
erplettert/ een pijl in de zijde tot in't hert toe geworpen/ de mannelijckheyt af-
hesneden / ende soo voorts in't Water ghesleept / daer het de Maets weder
pt namen ende begroeven. Sy vonden oock 't graf van den Bottelier van't
Jacht sonder Lichaem daer in/'t welck na vermoeden de Wilde met haer moe-
en genomen hebben. Van't gedenck-berdt en brachten sy maer eenige stucks-
ens wederom/ want de Wilde hadden 't afgenomen ende in stucken geslagen.

Den derden September in de voor-nacht / zijn sy de Straet van Magalanes
n eynde gezeylt/ende met een mooy weer in de Zuyt-zee gekomen. Den 5. en-
e 6 dito voeren sy noch al met een noordt-ooste windt / west ten noorden aen/
ijnde alle sesse / de Postiljon daer onder begrepen / noch by den anderen tot den
dito toe/ als wanneer des morghens een top-zeyl begon te waeyen/ maer noch
nder stormn/doch alsoo/dat de Zee (die daer haest ontstelt is) haer dapper be-
oost te verheffen/ waer door de Vice-Admirael op de Ly werpen moest/om sijn
Sloep in te setten/ghelijck oock dede de Trouwe. Ondertusschen volghde Ca-
iteyn de Weert den Admirael/ die voor uyt was/ maer moest het / door een on-
heluck dat het groote Jacht over quam / zijnde te loefwaert van't Gheloo-
e, mede op de Ly werpen / ende sijn zeylen in nemen / om by het voorschreven
Jacht te drijven / als oock ghedaen heeft de Trouwe, die haer Boot daer over
erloor. Den Admirael hadde t middeler tijdt laten door-staen / alsoo datmen
nepndt dat de Wacht die boven stondt / midts het mottigh weder / niet eens
ae de Schepen die achter waren ghesien heeft: Dan de Vice-Admirael by
'ander komende heeft mede sijn zeylen inghenomen. Korts daer nae isser een
icke mist ghevallen/ soo dat sy d'een d'ander niet sien en konden / maer bleven
ochtans dien heelen dagh by malkanderen drijvende.

Den

Van waer sy wederom t'zeyl gaen.

Ende eenighe Wilde vernemē.

Die haer wreedtheyt tonen aen de doode lichamen aldaer begraven.

De Schepen komen in de zuydt-zee.

Daer sy door onweder van malkanderen verstroyen.

Den 8 dito misten de drie Schepen de twee Jachten / maer dreven noch by een tot des anderen daeghs 's morghens/ dat de Vice-Admirael een teecken dede van zepl te maecken/ hopende de twee Jachten voor upt te vinden: gheliick sy oock twee oft drie uren daer nae de selve in't ghesicht ghekreghen / ende met groote blijdtschap in-ghewacht hebben. By den anderen komende / heeft Capitepn Dirck Gerritsz. den Postilion aen den Vice-Admirael ghesonden om sijn Timmerluyden: maer alsoo de selve sieck waren/ heeft de Vice-Admirael den Capitepnen / de Weerdt ende de Cordes bevolen de hare naer 't Jacht te senden, 't welck tot grooter schade van't Gheloove ende de Trouwe gheschiet is / want sy die sedert niet meer en saghen/ovemidts dat sy het des anderen daeghs/wesende den 10 dito / in de windt kreghen; ende alsoo de Zee / door het dappen waepen / haer weder begost te verheffen / heeft het Jacht sijn zeplen teghen den avondt weder in-ghenomen/'t welck oock dede de Vice-Admirael/die voor uyt was; dit siende 't Gheloove en de Trouwe lieten't mede drijven: maer als het nu doncker nacht was / hadden 't Jacht ende de Vice-Admirael (soo eenen Theunis Theunisz. namaels seyde) zepl ghemaeckt / sonder eenigh teecken te doen/ immers dat de Trouwe en 't Geloove gesien oft gehoort hadden/ die daer-omme bleven drijvende/ niet anders wetende/ of de Liefde ende 't Jacht souden mede soo doen; doch als den dagh aen quam/ en saghen sy geen zeplen/ 't welck voor de twee Capitepnen een groot verdriet was / maer insonderheydt voor de Weerdt, die hem doen met twee oude Stuerluyden sonder Schipper vondt: ende 't weynigh volck dat hy noch hadde / was meest verkleunt van koude ende nattigheydt / hoewel sy dagh en nacht dyer stoockten. Den 16 dito begon het met een Noordt-ooste windt soo vreesselijck te stormen / dat de twee voornoemde Schepen meest sonder zepl drijven moesten / in grooten noodt van omgeworpen oft de zijde ingheslaghen te worden / want de Gaelderije van't Geloove wel een duym vreedt ghewreecken was / en de Trouwe soo veel waters kreegh / dat het volck op den overloop tot de knien toe daer in stonden; het welck den anderen korts daer aen oock ghebeurde/ die een leck kreegh/dat hem soo veel waters gaf/ dat hy nacht en dagh pompende/ ghenoegh te doen hadde met het selve upt te houden/tot dat hy 't leck ghevonden ende ghestopt hadde. In sulcker voegen voeren dese twee Schepen vier-en-twintigh daghen in de Zuydt-zee / meest drijvende sonder ofte met weynigh zepls. Hier-beneffens / hoewel't ghemeyne Scheeps-volck noch ½ pondt Broodts met twee oncen Visch daeghs kreghen/ quelde haer nochtans den honger meer als te voren / overmidts sy de groote Mosselen / die sy in de Straet ghewoon waren te rapen/ nu moesten missen/ soo dat de Capitepnen ghenoegh te doen hadden het volck een hert in't lijf te spreecken ende te vertroosten.

Twee van de Schepen verbalen op't Landt by noordē de Straet.

Des nachts nae den 26 dito vervielen sy by noorden de Strate op't landt/ sonder dat sy 't selve door de donckerheydt ghesien hadden / gissende dat sy'er noch wel 20 mijlen af waren. Hier waren die van't Gheloove, 's morghens het Landt ghewaer worrdende / in den uytersten noodt / want sy haer op de leegher wal bevonden / ende recht voor haer twee klippen saghen / daer sy noodtsaeckelijck boven op moesten zeplen / want sy gheensins daer beneden en konden. Immers de Heere gaf gratie dat sy recht boven de een klip mochten zeplen: doch die soo nae komende / dat sy anders niet en dochten of en souden van de verbolghene Zee daer op ghesmeten worden. De Trouwe, die een goedt

stuck

ſtuck weeghs booz upt op de lp lach / en hadde gheen noodt van de klippen ghe-
hadt/midts ſp 't Landt gewaer wozdende stracks ghewent was. Als ſp Landt
begoſten te kennen / bevonden ſp haer drie mijlen boven de Strate / ende de-
wijl datter midts de Weſte windt gheen middel en was / om van Landt af te
komen / beſloten ſp metten anderen booz beſt de Strate wederom in te loopen/
om aldaer eenighe goede Reede te ſoecken / ende bequaem weder ende windt
te verwachten / ende dan de Vloote te volghen / die ſp meynden noch tijdts
genoegh t'achter-halen/ dewijl hp beſtemt was naer malkanderen twee Maen-
den lang te wachten op't Eylandt Santa Maria. Teghen den avondt quamen ſp
op de zupdt-hoeck van de mondt van de Strate / ende dreven dien nacht booz
de ſtroom van ſes oft ſeven mijlen ter Strate-waert in/alwaer ſp met tamelijck
weder in een redelijck goede Baye gheanckert laghen tot den leſten September
toe / maer doen reſender eenighe buyen op / upt de zupdt-weſte / ſoo dat ſp den
erſten October booz drie anckers moeſten leggen.

Ende loopen booz ons weer weder Straet-waert in.

Onder-tuſſchen alſoo het vaſt Somer werdt / hoopten ſp dat het weder haeſt
beteren ſoude/ maer waren in haer hope bedrogheh/want ſp noch in twee maen-
den daer nae qualijck eenen bequamen dagh en hadden/ om haer zeylen te droo-
ghen. Deſe Bay noemden ſp de Sorghelijcke Reede, obermidts ſp daer twin-
gh dagheh gheleghen hadden/haren koſt met groote moeyten aen Landt ſoec-
kende/ daer ſp behalven eenige Vogels niet en vonden/als Moſſelen ende Slec-
ken/ die ſp Klip-klevers noemden/obermidts ſp teghen de klippen aen hangende
vaſt waren. Den 18 dito / alſoo 't gantſch ongeraden was daer langher te blij-
ven / zijn ſp upt de voorſchreven Bay t'zepl ghegaen / ende een mijl dieper in de
Strate gheloopen/ alwaer ſp een bequame Baye vonden/ immers ſoo 't ſcheen/
nde hebbent daer by de wal gheſet. Hier over-viel haer den 22 dito ſoo ſwaren
torm/ dat ſp anders niet en meynden of en ſouden vergaen hebben/ doch de Al-
nachtighe Godt verſaght/ende teghen den dagh begoſt het weer te ſtillen. On-
der-tuſſchen was hare dagheljcrſche oeffeninghe met leegh Water aen Landt
e varen / om haren koſt te rapen / ende met hoogh Water om hout ende verſch
Water te halen/ ſoo dat ſp ſelden ledigh of droogh waren (hoewel datter nacht
n dagh gheſtoockt wierdt) ende in negen Maenden tijdts / die ſp in de Strate
verſleten/ nopt zepl van de Reede en hadden/ de ſelve/ ſoo dickwils als 't weder
oe-liet telckens vellende om te drooghen. Deſe ghedurighe koude / vochtig-
heydt ende ſcherp-ſnijdenden honger veroorſaeckten onder ſommighe van de
Weerts gaſten ſulcken onwille/ dat ſp haer ſieck ghelieten/ om ledigh te moghen
weſen; het welck de goedtwillige ſeer miſmoedigh maeckte/alſoo datter onder
haer een mompelinge rees/ van weder naer Huys te keeren/die ſoo verre quam/
dat ſp den Capiteyn daer dagheljcks om quelden/ghebruyckende ten dien eyn-
de veele redenen/ die hp ten beſten het doenlijck was wederleyde/ haer biddende
dat ſp Godes wille met ghedult wilden verwachten / ende recht upt verklaren-
de / dat hp niet van ſin en was naer Huys te keeren / ſoo langhe ſp op de twee
Schepen ſoo veel volcks hadden / dat ſp het ſlechtſte in brandt ſteeckende / het
minſte daer van mochten voeren.

Soyghelijcke Reede.

Het ſcheeps-volck begint te murmureren om naer huys te keeren.

Korts daer nae werdt de ſelve Capiteyn de Weert ghewaerſchouwt van Bal-
hazar de Cordes, Capiteyn op de Trouwe, dat de voornaemſte van ſijn Schip ſij-
ne gaſten wanhopigh ende flauhartigh maeckten / waer door hp by haer alleene
n de kope gingh / met bidden ende dreyghen op haer beghеerende / dat ſp haer

voortaen wachten souden / met de gasten yewers van te spreecken / daer door sy in't minste souden moghen verslauwen; doch sy ontschuldighden haer / seggende/ dat sy daghelijcks van de gasten hoorden moesten / datmen haer van honger liet vergaen / ende dat sy den arbeydt noch de koude vochtighevdt niet langher en konden verdraghen/ ende derhalven in de Zuydt-zee komende / met de Boot wech loopen souden / ende 't Schip alsoo verlaten / 't welck dan ghenoeghsaem om hals soude wesen. De Capiteyn dit hoorende/heeft de Maets in't ghemeyn daer over aen ghesproken / drepghende onder andere dat hy den eersten die wederom van yet sulcks vermanende/met de doodt soude straffen/ tot exempel van andere; Waer door de mupterije voor dat mael ghestilt werdt / ende sy weder wat moedts kreghen / dan 't en duerde niet langhe / soo dat het Schip / sonder de hulpe van de Schipper op de Trouwe (die veel-tijdts aen boordt was) menighmael tegen de wal aen soude ghedreven hebben / midts d'onghewilligheyt die nochtans ghewilligh wilden schijnen / meer belets als behulps deden/ wanneer men d'Anckers op-winden / ofte de kabels bieren soude. In sulck verdriet nu lagen sy / windt ende weder verwachtende / daghelijcks ghequelt met reghen ende harde stormen / die met sulcken ghewelt over 't ghebergte vielen / dat het scheen de Schepen omghewaeyt souden hebben / ende soo daer eenighe slagh van Water hadde konnen gaen/ gheen Anckers en soudent hebben konnen houden / maer alsoo 't slecht Water was / en haddense niet als de windt te vreesen. De mupтenatie onder 't volck werdt langhs soo grooter / te meer om dat eenighe de rekeninghe ghemaeckt hadden / dat het onmoghelijck was met haer Broodt toe te komen. Waer over de Capiteyn uyt de Broodt-kamer komende/ een blyghelaet toonde / ende seyde datse noch voor acht Maenden Broodts ghenoegh hadden / hoewel datter voor gheen bier in der waerheydt en was / ende dat hy derhalven voor-ghenomen hadde / al waer 't oock een Jaer lang nae de goede windt te wachten / oft hy ghebreecke van dien naer Oost-Indien te loopen om de Vloot te bejeghenen. Aldus dan ghelegen hebbende tot den tweeden December toe / kreghen sy een Noordt-ooste windt / ende lichten daerom terstont de Anckers om t'zeyl te gaen / maer onder zeyl wesende / konden van't Landt niet af komen/mits de dwarlinge van de windt/ tusschen de hooge Landen/ende de diepte van de Baye/ waer door 't Geloove soo dicht teghen 't Landt dreef / datmen met den eenen voet in de Gaelderije / ende metten anderen op't Landt staen konde / in't uyterste perijckel/ soo't yet wat ghewaeyt hadde. Des anderen daeghs zijn sy met de voor-ebbe uyt de voorschreven Baye (die sy de Besloten Bay noemden) te samen t'zeyl ghegaen / doch t'ongheluckigher uren/ want sy sint dier tijdt noyt meer by den anderen quamen te leggen / vallende dien dagh drie mijlen leegher dan sy te voren ghelegen hadden / ende leggende wel een mijl van malkanderen verscheyden.

Besloten Baye.

Den 8 dito overviel haer soo gheweldigen storm / als sy noch oyt gesien hadden / want de Zee haer door den windt hoogher als de stenghe van de Schepen verhief/ het welcke twee daghen duerde. Den 10 dito/ des naemiddaeghs/ het weer een weynigh ghestilt zijnde/ is Capiteyn de Weert naer de Trouwe ghevaren: doch den hoeck om komende/ en heeft hem niet ghevonden / noch oock eenigh teecken van plancken oft masten konnen sien/ waer over hy seer bedroeft weder aen boort voer/ ende is des anderen daeghs heel vroegh naer een Inham roeyende/ alwaer sy ten lesten/ over een leegen hoeck/de stenge van't Schip ghewaer

waer werden / 't welck haer wederom wat verheughde. Aen boordt gheweest hebbende / hebben haer Sloepen (die sy meynden te komen halen) daer noch moeten laten / op dat die van de Trouwe haer verlozen Ancker ende Touwen weder visschen mochten / ende zijn alsoo wederom naer haer eyghen Schip toe ghevaren / luttel denckende / dat dit de leste reyse was / dat sy malkanderen souden sien. Ende alsoo nu door dese langdueringhe stormen / verlies van Anckers / spilling van de kabels / honger / koude / en onghemack / het volck weder gantsch moedeloos wert / meer wenschende om de doot als om 't leven / overmits sy haer tekeninghe maeckten / dat sy ten lesten by ghebreecke van Broodt noch achterwaert noch voorwaert en souden konnen / soo heeft de Capiteyn des anderen daeghs / wesende Sondagh / al 't ghesont volck by hem te gaste ghebeden / midts hy op dese twee tochten eenighe Ganzen / Eenden en ander ghevogelte ghescho-ten hadde. Nae de maeltijdt heeft hy niet nae-ghelaten / dat eenighsins dienen mocht / om de Maets te vermanen / tot ghedult ende lijdtsaemheydt / elck van haer in 't besonder bedanckende / van haren ghetrouwen dienst / ende vertroosten-de met de seeckere beloften Godts / die de sijne niet verlaet / als sy hem van her-ten aen-roepen / ghelijck sy nu menighmael versocht hadden. Hier door wer-dense wederwat beter ghemoet / ende zijn met de Capiteyn nae de west-hoeck van de Vape ghevaren / om naer ghewoonte haren dagheliickschen kost te gaen soecken. Om den hoeck komende worden dzie Canoas met Wilden siende / die 't Boot ghewaer worden de / haer Canoas terstont verlieten / haer te Lande bega-ven / ende 't steyle ghebergh te als meyrratten op klaverden. De Capiteyn dede haer dapperlijck nae roepen / maer te vergheefs / want waren alreets op 't ghe-bergh te. In de Canoas en werdt niet ghevonden / als jonghe Duyckers / houte harpoenen / vellekens van de wilde beesten / ende ander rommelinghe / die sy in de Canoas lieten leggen / ende een Landt sprongen / om te besien of de Wilde daer yet gebergh t hadden. Hier werdense aen de voet van den bergh een Vrouwe ge-waer met twee kinderkens / die groote neerstighevt dede / om haer te ontkomen / dan werdt ghegrepen / ende met haer kinders in een van de Canoas ghebracht / ende voorts in de Kajute / sonder datmen aen haer mercken konde / dat sy daer in beweeght was / oft eenigh teecken toonde van droefheydt. Was een middel-baer Vrouw-mensch van leden / met een grooten hanghenden buyck / rosachtigh van coleur / stuyr van wesen / kort van hayre / 't welck sy (als anders geen messen kennende) met Mossel-schelpen af-snijden / behalven dat sy 't voor tot aen de oo-ren toe laten wassen. Dit is des te meer te verwonderen / dewijl hare Mans het hayr sonder af-snijden draghen. Tot een cieraet hadden sy eenige slecken-huys-kens aen den hals hanghende / achter bekleedt zijnde / met een Robbe-vel / dat voor aen den hals met zenuwen toe gebonden was: De reste van 't lijf was heel naeckt / de borsten hingen als Koe-uiammen: Sy was groot van monde / scheef van beenen / ende lang van hielen. Wilde gheen ghekoockte spijse eten / daerom gaf men haer een van haer Voghels uyt de Canoa, die sy nam / ende de pluymen een weynigh afreckende met een Mossel-schelp ontlede / hem ontginnende van achter de rechte vleughel / ende soo over de borst tusschen bey de poten tot ach-ter toe. Dat ghedaen zijnde / trock hem 't inghewant uyt / wech-werpende de gal / darmen ende 't hart / doch de lever een weynigh over 't vyer ghehouden hebbende / heeftse gegeten / alsoo dat haer 't bloedt te monden uyt liep: Daer nae drucktese den dreck uyt de maghe / ende keerde die op haren duym om / nemen-de 't e..

Vernemen wederom eenighe Wilde.

Daer van sy een Vrouwe bekomen met twee kinderen.

de 't een eynde in de mont/ ende 't ander in hare slincker-hant ; met de rechter-
handt / daer sy een weynigh schraapsel van hout in hadde ('t welck sy altijdt in
hare Canoas mede voeren) kupschte sy de selve maghe twee oft drie mael / ende
heeftse alsoo/ een weynigh warm ghemaeckt zijnde / mede opghegheten. 't Li-
chaem scheurdese met haer tanden van een / daer in bijtende dat het bloedt tot
op haer borsten liep/ gheliick ock haer kinders deden / die mede van desen rou-
wen Voghel aten / 't een 4½ Jaer / 't ander noch boven ses Maenden niet oudt
zijnde/ nochtans haddet de mondt vol tanden/ ende kost alreets gaen. Dit was
haer maniere van eten/ ende dat met een stemmigh wesen / sonder dat sy/ om a-
't lachen van de Maets/ eens soude ghelachen hebben : maer haer maeltijdt ge-
daen zijnde/ sette sy haer op haer hielen/ als een Meer-katte toesiende. Slapen-
de lagh sy heel kort / alsoo dat haer knien by-naest aen de mondt quamen : het
jongste kindt in den arm / met de mondt aen de mamme hebbende ; waerdigh
om te verhalen.

Sy hadden de voorschreven Vrouwe twee daghen aen voordt : maer den
14 dito/ als de windt wat ghestilt was / heeft de Capiteyn haer aen landt doen
brenghen / eerst by hem toeghemaeckt zijnde met een rock met halve mouwen,
komende tot aen haer knien / een hembde / een muts op 't hooft / ende ettelijcke
Paternosters om den hals ende armen : Daer toe kreegh sy noch een Spiegel-
ken/ een Meskem/ een Spijcker/ een Elsen/ ende meer ander snupsteringhen/ waer
mede sy heel wel te vreden was. Haer jongste kindt werdt ock ghekleedt met
een groen Rockxken/ ende met Paternosters verciert : maer haer oudtste Doch-
ter (die daer nae t'Amsterdam ghestorven is) moest sy daer laten / het welck
haer niet al te wel en scheen te ghenoeghen : doch is evenwel / sonder moeyte
ghewillighlijck in de Boot ghedaelt / ende ontrent een mijl van't Schip / naer
haer beghceren/ in't Westen aen Landt gheset/ daer de Maets wel eenigh vper/
gheweer/ ende ander ghereetschap vonden/ alsoo dattet wel scheen dat de Wilde
haer ghewaer ghevorden zijnde / ghevlucht waren / maer gheen Menschen en
konden vernemen/ waer over sy weder naer voordt voeren / latende de voorschre-
ven Vrouwe aen landt. Soo haest en waren sy niet aen voordt/ of ten begon soo
te stormen upt den Noordt-westen dat haer de hayren te berghen stonden ; want
het water verhief sich verre boven de Stenghen/ ende de baren smeten soo ghe-
weldigh teghen 't Schip aen / dat het wonder was dat het selve niet 't onderste
boven en keerde. Immers quamen noch eyntelijck/ met grooter moeyte en sor-
ghe / upt de voorschreven Baye / die sy derhalven de Ongheluckighe noemden/
Godt Almachtigh hooghlijcken danckende / dat hy haer / buyten alle hope / soo
miraculeuselijck verlost hadde. Maer des anderen daeghs buyten op de baey
wesende/ werden sy wederom seer verslaghen : want den avondt op de landt ko-
mende/ lagh haer eenigh Ancker sonder Touw/ 't welck sy/ midts den verbaer-
lijcken storm / daer niet wel in en konden steecken. Door dese benauthevdt seer
verbaest zijnde/ vonden gheen beter raet/ dan dat sy't voor de windt/ nae de Cor-
des Baye lieten loopen / gheleghen ontrent in't midden van de Strate / veertien
oft vijftien mijlen legher dan sy doen laghen / want daer kenden sy de gronden
ende gheleghentheden / ende hoopten ondertusschen haer Ancker klaer te maec-
ken. Zijn daerom dicht by de Zuyt-zijde heen geloopen/ op dat sy van de Trou-
we mochten gesien worden/ ende voor den Inwijck komende daer hy lagh/ scho-
ten een schoot / om de Capiteyn te waerschouwen ; waer op hy (soo haer docht)
met

Groote storm.

Onghe-luckighe Baye.

't Schip Geloove loopt nae de Cordes Baye.

met een ſchoot weder antwoorde/ dies ſy het te geruſter lieten doorgaen/hopende dat hy haer volghen ſoude; ende hoewel ſy 't alleen met een huyckende fock ieten aengaen/ſoo hadden ſy nochtans door de krachtige windt ſoo veel baerts/ dat haer de Boot / die ſy met twee gheweldighe toulwen vaſt ghemaeckt achter en ſleepten / om de baerdt wat te breecken / met een Zee-waters afghesneten werdt/ ſoo dat ſy hem naderhandt niet meer en saghen.

Leggende in de voorſchreven Baye de Cordes, ſonder dat ſy nu middel hadden om haren koſt aen Landt te moghen gaen ſoecken / werden ſy des anderen daeghs/weſende den 16 December/ in't ooſten een Sloep ſiende/die na haer toe quam. Sommige meynden 't was de Sloep van Capiteyn de Cordes: Andere meynden 't waren eenige van de Vlote die mede wederom 't Stratewaert in ghekomen mochten zijn: De derde saghen 't voor Enghelſchen/maer de vierde (welcke meyninge waer viel) meynden 't was de Sloep van den Generael Olivier van Noordt, die (ſoo namaels bevonden) ſijn volck uytgheſonden hadde/om naer 't Schip Geloove te ſien/want ſy't ſelve/niet meer als drie mijlen van daer leggende/ den hoeck om hadden ſien komen. Deſe onverwachte komſte en verquickte de Maets niet weynigh / want ſy van den voorſchreven Generael eenigen bystant verhoopten in haren noodt: dies haer de Capiteyn oock ſeer minnelijck ontfing. Sy waren vet ende glat / ende vertelden onder andere dat ſy op't grootſte Pinguijns Eylandt over de 2000 voghels gehaelt hadden/ waer door de hongherighe magen op't Geloove ſoo ſeer gesyckelt wierden/datter onder haer niemandt en was die niet en wenſchte op dat Eylandt te weſen / jae ſommighe beſtonden te seggen/dat de Capiteyn derwaers aen behoorde te loopen/ende dat men ginder ſoo wel als hier nae de windt konde wachten / dewijl het maer een uur barens en ſcheelde. Doch werdt dit alles ghestilt/ de Capiteyn verklarende dat hy hem ghеenſins van den Generael begheven en wilde. Des anderen daeghs is de Generael Olivier ſelfs by den Capiteyn ghekomen/ hem beloovende alle behoorlijcke hulpe te doen/ ende dat hy daeghs daer nae (ſoo moghelijck ware) met ſijn Vlote by hem komen ſoude/ ghelijck hy oock dede/ ende zijn ſoo den twintighſten dito met den anderen t'zeyl ghegaen/ dewijle de windt zuydtoost was. Drie of vier uren ghezeylt hebbende/ badt de Capiteyn den Generael/ dat hy hem ſijn Sloepe met vier of vijf gaſten leenen wilde / om voor uyt te varen / ende Capiteyn de Cordes te waerſchouwen / dat hy hem ghereedt maeckte teghen dat de Schepen voor-by quamen / om gheen tijdt te verlieſen. Dit heeft de Generael ghewilligh gedaen / ende den twee-en-twintighſten dito onder zeyl zijnde / werdt de Capiteyn op een Eylandeken (daer hy te voren wel om ghevaren was) twee byeren ſiende/hoewel hy noyt eenighe Wilde daer op ghesien en hadde / ſoo dat hy ſich liet voorſtaen/ dat het Capiteyn de Cordes volck mochte weſen / ende roeyde derhalven met des Generaels Sloepe daer nae toe / maer heeft niemandt ghevonden / ende is alſoo onghetrooſt met de andere voort ghevaren / doch dewijl ſijn Schip heel vuyl was / en heeft hy ſoo wel niet konnen laveeren / maer daer ſy de hooghte van de Ridders Bay kreghen/ daer heeft hy / de ebbe verloopende / nae ſijn oude plaetſe te rugghe moeten keeren. Des anderen daeghs de andere ſoo nae zijnde / dat hyſe wel hadde konnen beſchieten / ghebeurde hem al wederom 't ſelfde / ende dat door dien hy een nughte paſſeren moeſt / in de welcke de ſtroom van by ooſten ende by weſten de Straet malkanderen bejeghent / ende teghens den anderen ſtuytende/ ſulcken

Daer haer een Sloep aen boort komt van den Generael Olivier.

Die ſelve mede aen boort komt.

Gaende met malkanderen t'zeyle.

draeyinghe maeckt/ dat sy teickens/ sy die met het voor-schip ghenaeckten/ om me draeyen moesten.

Maer haest wederom scheynende.

Den 24 en konden sy mede niet wijder komen / als tot aen den hoeck daer d'andere achter laghen / ende als de vloedt weder in quam / werdense weder t rugghe ghedreven / nae haer oude plaetse. Alwaer de Capiteyn / siende dat hem onmoghelijck was/in de windt te labeeren/ om by de Vlote te komen/ voor hem nam de windt te verwachten/ om alsoo sijn slap volck van desen verghees schen arbeydt te verschoonen. Hier-en-tusschen is de Generael / hoewel het in de windt was / t'zeyl ghegaen / om beter Reede te soecken / ende haer alsoo upt het ghesicht ghemaeckt / overmidts hy / hoewel niet wijdt van daer / achter een hooghte quam te leggen. De Capiteyn hier door gheen hope meer hebbende, om by de Vlote te komen / oock niet geraden vindende langher sonder Boot ofte Schupt te wesen / teghen allen aenstaenden noodt voorghenomen sijn groote Sloepe die hy in't ruym hadde / op te setten ; daer van de stucken noch desselvighen daeghs / wesende Kersdagh in een ghevoeght werden / maer des anderen daeghs werdt het begonnen werck weder ghestaeckt / midts de windt noordelijck liep / ende sy derhalven onder zeyl ginghen / op hope ten minsten het kleyne Bayken te krijghen / dat een mijl van de Ridders Bay lepdt / ende aldaer met beter gheleghenthepdt ende meerder verseeckerthepdt de Sloepe upt te setten: dan werden van stercken windt weder ghedwonghen / naer de Cordes Baye (die vijf mijlen van daer lagh) te loopen. Daer sy den 26. ende 27 dito sulcken stormm uptten noodt-westen kreghen/ dat het volck misnoedigh wesende / weder bestont te morren / ende dat niet sonder reden / want sy in 14 daghen ghene Mosselen ghehadt hebbende/ haer met weynigh droogh broots ende wat Olijs hadden moeten lijden. De Capiteyn siende dat sy de hoofden te samen staecken / ende voor een openbare mupterije vreesende/ heeft al de Maets in sijn Kajupte ontboden / ende ghepooght met alle mogheljicke redenen te verspreecken / dat sy doch den windt aldaer met hem wilden verwachten / ende niet praten van t'huyswaert te keeren / alsoo 't selve om verscheyden oorsaecken gantsch niet geraden en was / begheerende dat een peghelijck sijn ghevoelen hier van vry upt spreecken soude / want hy ghereselveert was / soo wel de minste als meeste te hooren. Hier op werdt verscheydentlijck gheantwoordt/ d'een radende naer Rio de Plata te loopen/ ende t'Schip daer verlatende / nae de Portugesen op te roepen / ende die te segghen dat sy van d'Enghelschen ghejaeght waren / ende het Schip ten besten ghegheven hadden. Andere wilden naer Sint Helena, om aldaer te verversschen / sonder in te sien dat het niet wel mogheljck en was het selve Eylandt van by westen te krijghen. De Stuyr-man Jan Outgertsz. meynde men behoorde de Goudt-kuste oft bocht van Guinee aen te soecken / dat hy bekent was / ende wel vijf malen af ende aen ghevaren hadde. Maer de Capiteyn hier mede niet verghenoeght zijnde / en heeft niet seeckers willen beslupten al eer hy Capiteyn de Cordes ghesproocken hadden ; beval derhalven datmen de Sloepe met aller neerstighepdt soude in een setten / ende is daer mede selfs op den eersten January 1600. naer Landt ghevaren / om die op een nieuw te verdrijven en dicht te maecken. Des namiddaeghs werden sy om den hoeck van by Westen twee Sloepen siende / die nae haer toe quamen / ende naerderende / bevonden dat het den Generael Olivier was / welcke seyde / dat hy

't Volck murmureert weder van honger.

hy ghedwonghen zijnde / door de felle windt te rugghe te keeren / met sijn Schepen weder in de Ridders Baye ghekomen was / ende in een groote Inham gheroept / die hem niet verre van de Cordes Baye en brocht / daerom hy soo nae zijnde / nu quam sien of de Weerdt daer noch lagh / met hem brenghende een stuck Ys wel drie ofte vier voeten dick / ende verklarende op de selve plaetse Ys ghevonden te hebben / dat ettelijcke vademen dick was / het welcke des te meer te verwonderen staet / om dat het daer midden in de Someer was / ende de Wilde naeckt liepen. De Generael voer oock met den Capiteyn aen boordt / die hem in sijn Broodt-kamer leyde / op dat hy hem gheluygenis soude moghen gheven van sijne gheleghentheydt.

Dick Ys midden in de Somer.

Des anderen daeghs is hy weder ghescheyden / haer belovende alle moghelijcke hulpe te doen / ende sijn Sloepe opwaerts te senden / om naer de Trouwe te sien. Ghelijck de Capiteyn naderhandt de sijne mede ten selven eynde op sont met sijn Vaendrigh ende een van sijn Stuyr-luyden / die hy (dewijl sy voorby de Schepen moesten) een brief mede gaf aen den Generael / om van hem voor twee Maenden broodts te versoecken ; doch de Sloepe quam den 9 Januarij wederom / na dat sy door contrarie windt vier daghen besigh gheweest waren over vijf mijlen op te roeyen / voor tijdinghe brenghende / dat den Generael / ten kortsten gheseydt / voor haer niet ten besten en hadden / hem ontschuldighende met sijn aenstaende reyse / die hy (als waer was) niet en wist hoe langh dat noch dueren soude.

De Capiteyn door dese antwoorde hem selven in groote benautheydt vindende / sonder hope van eenighe tijdinghe van sijn Macker te krijghen / ende siende dat het hem niet langher moghelijck en was in sulcken soberen staet met sijn verhongherdt Volck te blijven : besloot ten lesten noch naer de Pinguijns Eylanden te varen / om sich daer van vijf of ses duysent voghels te versien / ende sijn broodt soo veel te langher te doen strecken / als noch van meyninghe zijnde / soo 't waeyen wilde / de Vloote te volghen. Schreef derhalven een brief aen Capiteyn de Cordes, dien legghende aen de voet van een Boom (aen den welcken den Generael oock den datum hadde laten stellen / wanneer de Vlote daer ghepasseert was) daer hy een berdt aen spijckerde / op het welcke ghe-schreven stondt : Soeckt aen den voet van desen Boom; Ende zijn alsoo den 11 dito na de voorschreven Eylanden gheloopen / daer sy het den 12 by het kleynste gheset hebben. Stracks voer de Capiteyn met al het ghesonde volck / zijnde ontrent 30 sterck / aen landt / de Stuyrluyden alleen 't Schip bevelende ; 't landt ghenaeckende / saghen sy terstondt groote menighte van Vogels / daerom sy alleen drie Putgers by de Sloep lieten / ende aen 't doodt-smijten vielen / soo dat sy'er met der haest een deel by den anderen kreghen : maer ondertusschen wert het so geweldigh wayende / ende 't water gingh so hol / dat de Sloep tegen 't landt aen dreef / ende eerder volcks genoegh by konde komen / soo vol waters sloegh / ende so hoog op de steenen liep / dat syse daer na met alle man niet en konden droogh krijgen noch op lant halen / wert derhalven door 't gedurigh stooten geheel ontstelt / ende beyde zijden ingeslagen. Hier en haddense nu niet anders te verwachten / dan malkanderen jammerlijck te sien sterven / want het haer onmogelijck was weder aen boort te komen / vonden haer daer en boven sonder Timmerman / sonder gereetschap / sonder provisie ende sonder hout (want daer geen en wast) om haer te droogen / daer sy nochtans tot den hoofde toe nat waren /

't Geloove loopt na de Pinguijns Eylanden.

Daer haer een merckelijck onghelnck overvalt.

ren / als die tot de schouderen toe in de Zee ghestaen hadden om de Sloepe wat hooghер te brenghen / ende alsoo van koude verkleumt zijnde / den moedt by na heel verloozen gaven. Doch de Sloepe met het leegh water drooghe ghevallen zijnde / vonden daer een bijl / een dissel / twee drijvers / ende sommige spijckers / 't welck haer weder een weynigh verblijde / dan alsoo het haer niet mogelijck en was de Sloepe booz den avondt op 't drooghe te krijghen / waren sy genootsaeckt die tot den dagh toe te laten legghen / ende de ghebrooken plancken boozt te halen om vyer te stoocken / haer alsoo dien nacht onder den blaeuwen Hemel behelpende met Voghels / die sy sonder Brood half raeuw op aten / soo weynigh versch Waters daer toe vindende / dat sy hare dorst nauwelijcks en konden verslaen.

Van het welcke sy noch verlost worden.

Den dagh aenkomende / zijn sy met een moedt aen't werck ghevallen / ende hebben dien dagh soo veel te weghe ghebracht / dat sy de meest ghebrookene zijde van de Sloepe klaer kreghen. Des anderen daeghs werdt d'ander zijde gheholpen / ende de Sloepe te water ghebracht / met vier mannen daer in / diese met vier lederen emmers drooghe hielden soo sy best mochten / ende gheladen hebbende ontrent 450 Pinguijns, zijn met grooter blijschap teghen den avondt / zijnde den derden dagh dat sy van't Schip gheschеyden waren / weder aen boozdt gheko-men. In't naejaghen van de Pinguijns, al eer sy nae de Sloepe ginghen / hadden sy in een Pinguijns hol een Wilde Brouwe ghevonden / die haer staende / den tijdt dat sy op't Eylandt waren / verborghen gheholden hadden. Sy was (doch ge-quetst zijnde / ende de lijckteeckenen van haer toegheheelde wonden noch wijsende) alleen overghebleven van de Wilde die de Generael Olivier aldaer doodt gheslaghen hadde / door dien sy hem twee van sijn gasten omghebracht hadden. Haer aensicht was mede gheschildert. Om 't lijf hadt sy een mantel van wilde vellen / soo van Pinguijns als ander ghedierten / seer aerdigh met zenuwen t'samen ghenaeyt / ende hanghende tot aen haer kuyen. Door haer schamelheydt hing mede een velleken / alsoo dat het schijnt dat het volck aen de Noordt-zijde van de Strate veel zedigher ende ghespraecksamer zijn als aen de Zuydt-zijde. Was uyttermaten lang / ende naer advenant grof van leden / 't hayr heel kort afghesneden hebbende / daer de Mannen hier-en-teghen / ghelijck sy oock aen de Zuydtzy doen / het hayr lang hebben / ghelijck de maets bevonden aen een die daer op't selve Eylandt gheslaghen lagh / hebbende 't hooft met schoone pluymen verciert / ende 't lijf mede met de selvighe behanghen / waer over een netjen hing met eenighe ghedrooghde beentjens / ende steentjens daer onder aen. Haer gheweer zijn boghen / waer van de pijlen aen't een eynde een bierkay hebben / die seer sterck en fraey daer aen ghewrocht is. De voorschreven Brouwe werdt by den Capiteyn een Mes ghegheven / daer sy seer met verblijdt was / ende wees daerom dat aen't grootste Eylandt veel meer Voghels waren / biddende voorts met wijsen dat men haer aen't vaste Landt setten soude / doch werdt voor dat mael noch daer ghelaten / in meyninghe nochtans van ter gelegender tijdt weer te komen / ende haer alsdan te brenghen daer sy wesen wilde. Het welck niet en gheschiede / noch de Brouwe en werdt van haer naderhandt niet meer ghesien / noch vernomen.

Vinden een Wilde Brouwe.

Beschrijvinghe van de Pinguijns.

Wy hebben elders in de voorgaende Schipvaerden de voorsz Voghels / by de Engelsche Pinguijns genoemt / den goetjonstigen leser vertoont ende beschreven / doch en sullen daerom niet laten sulcks alhier noch een mael te verhalen / op dat haer ghedaente ende nature des te beter bekent werde. Sy worden Pinguijns ghe-

chenaemt / niet van weghen haer vettighepdt / soo de Schrijver van dit Jour-
aael verkeerdelijck meent / maer om dat sy witte hoofden hebben / want dat be-
eeckent Pinguijns in't Enghelsch / gheljck in Sir Thomas Candish Voyagie te
ien is. De oude zijn 13. 14. 15. 16 pondt swaer / de jonghe van 8. tot 12. Op
e rugghe zijn sy swart / den buyck wit hebbende / sommighe ock een witten
andt om den hals / alsoo dat sy soo veel wits als swarts hebben: De huyt is
y-nae gheljck een Robbe-vel / soo dick als een Swijns-huyt. De beck groo-
er als die van een Raven / maer niet soo heel krom. Den hals kort en dick /
lichaem soo groot als dat van een vette Gans / maer niet soo breet. In plaets
an vleugelen hebbense twee geplumde vlimmen hangende / waer mede sy seer
achtigh swemmen. Houden haer meest te water / alleenlijck aen lant komen-
e als 't broedens tijdt is. Sitten gemeynlijck drie vier in een hol by den ande-
en. Hebben de voeten swart / op't fatsoen van de Ganse / maer niet soo breedt.
Zaen recht over eynde / latende hare vlimmen hanghen / al oft haer armen wa-
en / soo datse van verre Pygmeen oft kleyne mannekens schijnen: 't welck won-
erlijck om sien is.

Dese Voghelen leven alleen by Visch / daer sy nochtans / ghekoockt zijnde /
antsch niet nae en smaken / maer soo goedt van smake zijn dat het wonder is.
are holen maecken sy in Duyns seer diep in der aerde / gheljck de Conijnen
oen / waer door 't landt aldaer soo uytgeholt is / datmen der / over-gaende / me-
ighmael tot de knyen toe in valt / ende dan somtijdts van de voghelen in de hie-
n ghebeten wordt.

Den 15 dito zijn sy naer 't grootste Eylandt / ontrent een mijle van daer leg-
ende / ghevaren / om meer Vogels te halen / ende vondender sulcken overvloedt
an de selve / dat / soo sy schoon met 25 Schepen daer ghekomen hadden / sy ha-
en noodtdruft genoegh souden hebben konnen bekomen: Want waren over de
vee uren niet besigh / of haddender al over de 900 in de Sloep. Des anderen
aeghs / soo sy doende waren met de Voghels t'ontwepen ende te zouten / verhief
ch een storm uytten Noordt-westen / waer door haer Ancker gaende wert / ende
over een bancke dreven daer't maer vier vadem diep en was. De Stuerluy-
en vonden't ongheraden naer den hoeck toe te loopen / ende lieten't derhalven
oorstaen: doch verklaerde de Capitein dat sy haer met soo weynigh Voghels
de Zee niet en mochten begheven / want hy niet meer als een ¼ pondt Broodt
aeghs voor de man en hadde / ende souden dan noch een voorspoedighen windt
oeten hebben / of anders kondender niet mede t'huys komen / radende daerom
atmen weder pooghen soude d'Eylanden te krijghen / om haer bet te versorgen
an Voghelen / sonder welcke sy niet en mochten leven / maer van honger moe-
en vergaen. Maer eer't weder afnam / waren sy d'Eylanden uyt het ghesich-
quijt / ende verre daer beneden / alsoo dat de Capitein / duchtende die niet we-
er te krijghen / het rantsoen van die tijdt af stelde op ¼ pondt broodts. Dan
en 17 dito / des naemiddaeghs / zijn sy weder by 't grootste Eylandt ghako-
nen / ende hebben't aldaer gheset / alle ghereetschap makende om noch een tocht
f twee naer de voorschreven Vogels te doen / maer kregen den 18 sulcken ghe-
eldigen storm / datter goet gevonden werdt het Ancker op te winden / ende de
Strate te ruymen. Dit was haer / door't hoogh opstijgen van de Zee / onmoge-
ick / ende en dorstent ock niet bestaen / van vreese dat de spil soude gaende wor-
en / gheljck ock in't leste het Ancker ghesprongben en doorgegaen is: dies sy /

Groote menighte van Pinguijns.

an

om 't Schip te behouden / de Kabel afhouwen moesten / ende zijn alsoo onde
zeyl gheraeckt / seer rouwigh om dat sy haer Ancker moesten laten sitten / wan
't Gelooft de loopt de Straet upt / naer huys toe.
sy'er nu niet meer als een en behielden. Van dier tijdt aen heeft de Capitey
voor hem ghenomen / hoewel tot sijn leetwesen / de Strate te verlaten / ende nae
huys te loopen: Gheljck sy dan den 21 dito / des morghens / de selve verlate
hebben / met een Zuydt-weste windt / Oost Noordt-oost / ende Oost ten Noorde
aenloopende / na dat sy neghen maenden daer in gheleghen hadden / met groote
ellende van honger en kommer / ende soo veel ghevaers / dat het onmogheljc
is alles te beschrijven. In Zee komende / lieten sy des middaeghs haer Sloep
drijven / overmidts sy door de baren soo een stucken gheslaghen was / dat sy be
gost te sincken. Den 24. des morghens / werden sy in de lyn van haer / drie Ey
landekens ghewaer / die tot noch toe in gheen Kaerten bekent en zijn ghewees
Sebalts Eylanden.
dese noemdense Sebalts Eylanden / ende lagen ontrent tsestigh mijlen van't vast
landt / op de hooghte van 50 graden / 40 minuten. Sy saghender veel Pinguijn
op / daer sy seer begheerigh naer waren / maer en hadden Schuyt noch Boot om
daer nae toe te varen.

Den eersten Februarij 1600. heeft de Capiteyn de bancke ghespannen ove
een Bruysselaer / ghenaemt Niclaes de Blieck, die met een yseren handt-boom
by nachte 't Schips-ruym op ghebroken hadde / ende een pottijs Wijn / met ee
sackken Rijs daer uyt genomen / waer over hy veroordeelt werdt met de hoord
ghestraft te worden. Maer alsoo hy nu berepdt stondt om ter executie te gaen
hebben de ghemeyne maets / compassie met hem hebbende / den Capitey ern
stigh om sijn leven ghebeden / die 't selve metten eersten afslaende / eyntelijck
door het voorbidden des volcks / hem het leven gheschoncken heeft / midts con
ditie dat niemandt meer voor sulcke misdadighe en soude bidden. Den 3 dito
teghen den avondt / werdt de voornoemde Niclaes weder van den Provoost be
schuldight / als die droncken bevonden zijnde / verdacht was door onbehoorlij
cke middelen aen den Wijn gheraeckt te zijn: waer over hy ondersocht zijnde
bevonden werdt op een nieuw het ruym open ghebroken / ende daer uyt niet al
leen sijn noodtdruft / maer ock meer als hy tot overdaedt van doen hadde / gh
Een misdadighe voort gerecht.
haelt te hebben. Derhalven ter doodt verwesen zijnde / is den eersten Mae
aen de Focke reede ghehanghen / ende voorts in Zee laten drijven / tot een spie
ghel van andere / die sulcks souden willen bestaen; want een sulck mensch a
leen mans ghenoegh was om haer alle om hals te helpen / als die meer allee
verdeedt dan sy met haer allen.

Den 15 Maert passeerden sy de Linie Equinoctiael / haer bevindende de
anderen daeghs op 30 minuten by Noorden / ende was den 54 dagh nae dat
de Strate verlaten hadden. Van hier af en werter gheen Wijn meer uytgh
deelt / wantter maer een Pijpe meer en was / die de Capitey voor de noodt end
voor de sieckten wilde bewaren.

Verval len op de kust van Guinee.
Den vier-en-twintighsten dito werden sy Landt ghewaer / namelijck Cab
de Monte, op de kuste van Guinee. De Capitey hier over seer ontstelt zijnd
want het was verre buyten haer gissinghe / overgingh de Stuerluyden m
harde woorden / hem inbeeldende dat sy 't Schip daer met opset ghebrocht had
den / soo datter eenighe morringhe begost op te staen onder 't volck / seggheno
dat sy 't Landt van Belofte voor haer hadden / ende den Hemel open / maer dae
niet in en mochten / ende datse noch beklaghen souden de ure dat sy 't Landt ver
late

ten hadden: doch de Capiteyn / die noch Jacht noch Boot en hadt om aen
Landt te varen / ende maer een eenigh Ancker / en heefter niet willen toe ver-
aen / ende daerom sijn reeckeninghe makende noch voor vier maenden Broodt
hebben/teghen ½ pondt/ende twee oncen Rijs daeghs/ heeft bevolen van landt
te wenden.

Den eersten April saghen sy des nachts in de ly voor haer een vyer / 't welck
vermoeden een Schip te wesen: maer bevonden des morghens dat het op't
Landt gheweest hadde/ daer sy niet verre van daen en waren/ door dien haer de
stroomen soo seer daer nae toe ghetrocken hadden. Ontrent dese tijdt waren de
inguijns (daerse soo langhe een halve Voghel daeghs yeder Man af ghehadt
hadden) tessens op: soo dat sy haer van dier tijdt aen souden hebben moeten
hden met de voorschreven sobere portie van Broodt ende Rijs / soo de goeder-
erene Godt haer niet ghespijst en hadde met menighte van Visch: soo Tonij-
en ende Hayen/als anders/ die sy soo overvloedelijck vinghen / datse ghenoegh
aer aen t'eten hadden: wijvende op dese kuste over de vijf weecken in stilte/
nder pet te voorderen. Waer door de Capiteyn / vreesende dat het selve langhe
ude moghen duren / ende dat sy ten lesten noch door noodt souden ghedwon-
hen worden de kuste van Guinee te kiesen/een Schuytjen binnen scheeps voort
eest doen maecken / de plancken daer toe zaghende van eenighe Noordtsche
alckjens diese noch hadden: ende is de selve schuyt binnen twaelf daghen vol-
aeckt ghevorden by den Stuerman Jan Outgertsz. die eertijdts hadde leeren
mmeren. Volmaeckt zijnde/en hebbense die tot den laetsten toe/niet van doen
hehadt/overmidts het op den 24 dito wat begon te waeyen/ waer door sy haer
urs nae de Vlaemsche Eylanden stelden; ende nae dat sy den derden May
n alghemeyne Vast ende Biddagh ghehouden hadden/ zijn sy den 21 dito/den
ropicus Cancri ghepasseert/ vangende noch alle dage soo veel versche Visch/dat
een groote menighte daer van zouteden ende drooghden/tot dat sy de hooghte
an de voorsz. Eylanden hadden/alwaer haer de Visschen/die soo lange 't Schip
volght hadden/ verlieten / soo datse haer met den gezouten Visch moesten be-
lpen / die soo doorbeten was van het zout/ dat hy weder nieuwe sieckten ver-
rsaechte onder 't volck; want alle die daer van aten werden over haer gant-
he lichaem soo root/als of sy melaets geweest hadden/ met sulcken brant daer
/datse niet ghenoegh dranken en konden. Veele werden oock met het scheur-
uyck besmet/ soo dat sy wel een spoedighe reyse van doen hadden/ daerse Godt
acht en dagh om baden. Den 7 Junij wert de Capiteyn gewaer datter heyme-
lick broot uyt de kamer gehaelt wert/ want de zegel (daer de selve kamer mede
negezegelt was) gebroken bevonden wert. Waer over het volck / al-te-samen
een boven op't verdeck geroepen zijnde/ de Capiteyn een yder de sleutels van
aer kisten af-nam/ende alsoo de broodt-haelders werdt kennende: welcke/al-
o sy vier van de principaelste ende ghesontste op't Schip waren / als die noyt
ebreck gheleden en hadden/ soo en konde hy niet alleen haer niet straffen/maer
lfs niet in d'ysers setten/ overmits het weynigh ende slap volck dat hy hadde/
o datse noch qualijck genoegh het schip konden regeeren. Dese dan/ alhoewel
de doodt wel verdient hadden/als die de principaelste oorsaeck waren van het
ederkeeren des schips/mitsdien sy onder haer ses oft sevenen by-na 14 maen-
en lang/met nagemaeckte sleutels/ heymelijck in de broot-kamer gegaen heb-
ende/daer uyt ghehaelt hadden niet alleen haren noodtdruft/ maer oock om te-

Krijghen de hoogte van de Vlaemsche Eylanden.

Broodt-dieven ontdeckt.

ver-

03911-4

verkoopen / sonder dat het selve opt openbaer werdt: moesten nochtans voor dien tijdt voor de bingheren ghesien worden / hoewel sy selfs versochten aen een vreemt landt gheset te worden / vreesende voor meerder straffe. Den 6 Julij zijn sy in't Canael van Engelandt ghekomen / ende de Capitepn is te Doeveren aen Landt gevaren/ om een Ancker en Touw te koopen: doch noch 't een noch 't ander daer vindende / zijn den selvighen avondt t'zepl ghegaen / recht naer huys toe. Den 13 dito recht voor de Maes leggende opens-gaets op de ly / ende den Loots-man al aen boordt hebbende / alleen wachtende naer het hoogh water / is de windt subijt omgheloopen / soo datse ghenoodtsaeckt waren het Goereesche gat in te loopen / alwaer haer de neghen-en-tsestighste ende laetste Man afghestorven is: de resterende ses-en-dertigh oorsaecke ghenoegh hebbende om Godt Almachtigh te loven ende te dancken/ die haer van soo langhen repse/ upt soo grooten ghevaer/ ende soo veel ellenden verlost hebbende/ met lief wederom t'huys ghebracht hadde/nae dat sy ontrent vijf-en-twintigh maenden upt gheweest waren.

Komen in't Canael van Enghelandt.

En van daer in 't Goereesche gat.

FINIS.
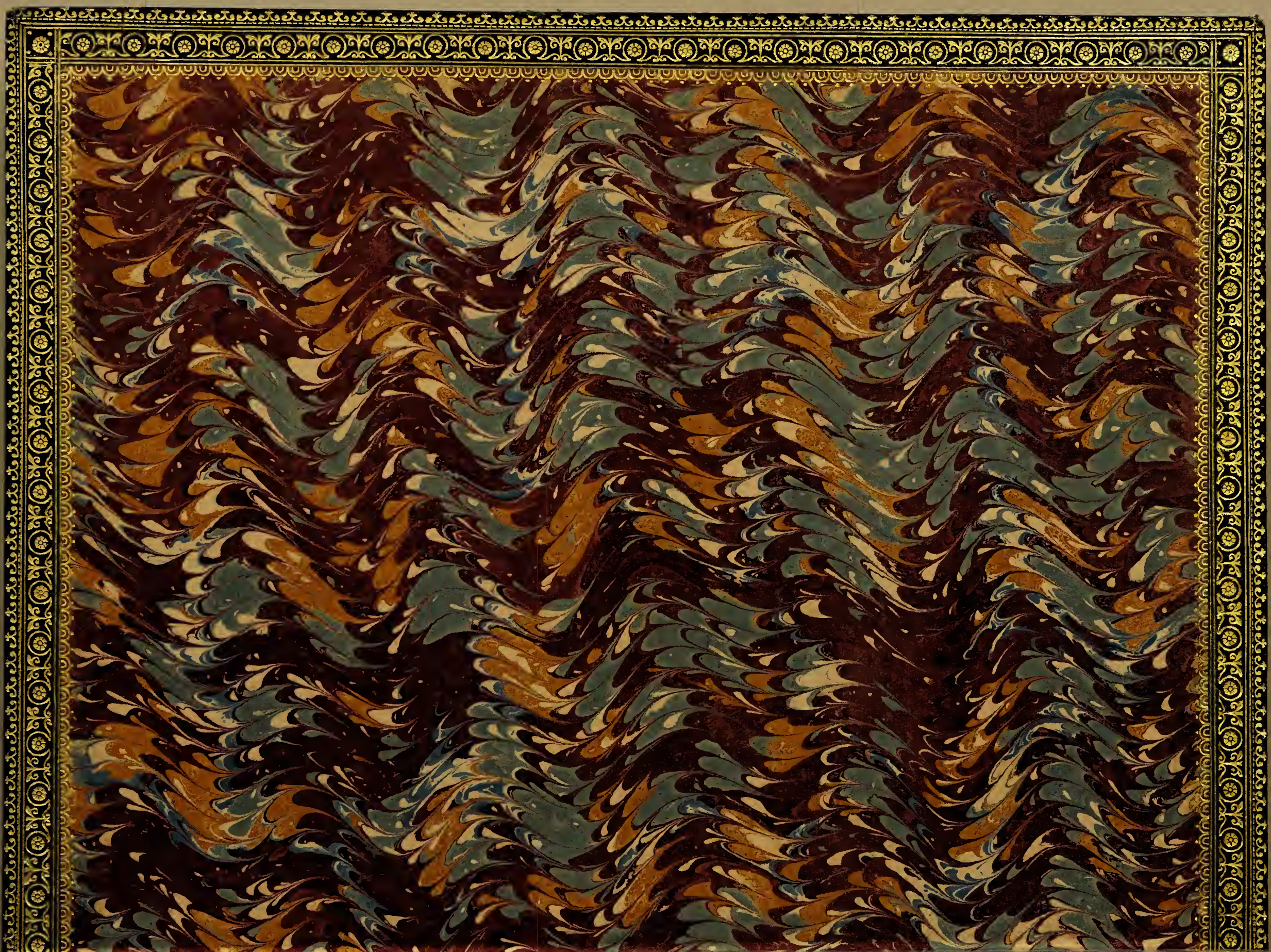
F648
C734o